

"ELS TAGARINS A LA RIBERA DE L'EBRE AL SEGLE XIII"

Tesina presentada al Departament de
FILOLOGIA SEMÍTICA ??

Per

Roser Argemí d'Abadal

Septembre 1972

INDEX

0. INTRODUCCIÓ	pàg. 0
0.1. GÈNESI I OBJECTE D'AQUEST TREBALL	pàg. 1.
0.2. PROBLEMA DE NOMENCLATURA	pàg. 1.
0.3. LÍMITS DEL TREBALL I JUSTIFICACIÓ	pàg. 2
0.3.1. <u>Tagarins o sarraïns lliures</u>	pàg. 3
0.3.2. <u>Tortosa i la ribera</u>	pàg. 4
0.3.3. <u>Límit cronològic: segle XIII</u>	pàg. 4
0.4. PRECEDENTS HISTÒRICS	pàg. 5.
0.4.1. <u>Taifa tortosina</u>	pàg. 5
0.4.2. <u>Conquesta</u>	pàg. 6
0.4.2.1. <u>Mètode</u>	pàg. 6
0.4.2.2. <u>Distribució</u>	pàg. 7
0.4.2.3. <u>Repoblament</u>	pàg. 7
0.5. BIBLIOGRAFIA GENERAL	pàg. 8
0.6. HISTÒRIA DEL TEMA	pàg. 15
0.6.0. <u>Generalitats</u>	pàg. 15
0.6.1. <u>Estudis generals sobre els "mudéjars" a la Península</u>	pàg. 15
0.6.2. <u>Estudis sobre els tagarins de la Corona d'Aragó</u>	pàg. 16
0.6.2.1. <u>Regne d'Aragó</u>	pàg. 17
0.6.2.2. <u>Regne de València</u>	pàg. 17
0.6.2.3. <u>Regne de Mallorca</u>	pàg. 18
0.6.2.4. <u>Catalunya</u>	pàg. 19
0.7. FONTS UTILITZADES	pàg. 22
0.8. MÈTODE SEGUIT	pàg. 23
0.8.1. <u>Transcripció llatina</u>	pàg. 23
0.8.2. <u>Transcripció àrab</u>	pàg. 24
1. LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA DELS TAGARINS A LA RIBERA DE L'EBRE	pàg. 25
1.0. GENERALITATS	pàg. 26
1.1. POBLACIONS AMB HABITANTS SARRAÏNS	pàg. 26
1.2. MAPA	pàg. 28
1.2.0. <u>Signes convencionals</u>	pàg. 29

2. <u>L'ALJAMA I LES SEVES ESTRUCTURES</u>	pàg. 30
2.0. INDICACIONS GENERALS	pàg. 31
2.1. TIPUS DE GRUP	pàg. 31
2.2. UBICACIÓ I CONFIGURACIÓ DEL RAVAL MUSULMÀ	pàg. 32
2.2.0. <u>Urbanisme en general</u>	pàg. 32
2.2.1. <u>Configuració del raval musulmà</u>	pàg. 33
2.3. L'ADMINISTRACIÓ INTERNA	pàg. 35
2.3.0. <u>Generalitats</u>	pàg. 35
2.3.1. <u>Funcionaris musulmans</u>	pàg. 35
2.3.1.1. <u>Sous i economia interna del grup</u>	pàg. 38
2.3.2. <u>Lleis musulmanes</u>	pàg. 39
2.4. ESTRATIFICACIÓ SOCIAL	pàg. 41
2.4.0. <u>En general</u>	pàg. 41
2.4.1. <u>Ocupacions</u>	pàg. 42
3. <u>L'ELEMENT TAGARÍ FRONT AL GOVERN I ADMINISTRACIÓ CRISTIANA</u>	pàg. 44
3.0. QÜESTIONS PRELIMINARS	pàg. 45
3.1. PROBLEMES DE DEPENDÈNCIA	pàg. 45
3.1.0. <u>Els sarraïns fora de Catalunya</u>	pàg. 45
3.1.1. <u>Senyors de qui depenen</u> : Rei Montcada Temple Hospital d'altres	pàg. 46
3.2. ESTRUCTURACIÓ D'AQUESTA DEPENDÈNCIA	pàg. 52
3.2.0. <u>Generalitats</u>	pàg. 52
3.2.1. <u>Funcionaris reials</u>	pàg. 52
3.2.1.0. <u>Problemes preliminars</u>	pàg. 52
3.2.1.1. <u>Funcionaris territorials: vequer i sobrejuntero</u>	pàg. 53
3.2.1.2. <u>Funcionaris locals: batlle</u>	pàg. 56
3.2.1.3. <u>Altres funcionaris</u>	pàg. 57
3.2.2. <u>Funcionaris senyorials</u>	pàg. 58
3.2.3. <u>Interferències ente la jurisdicció reial i la senyorial</u>	pàg. 58

/ 3.3. LLIGAMS DE DEPENDÈNCIA

pàg. 59

3.3.0. Problemàtica

pàg. 59

3.3.1. Impostos

pàg. 59

3.3.1.0. Problemes generals

pàg. 59

3.3.1.1. Classificació

pàg. 61

3.3.2. ~~2x~~ El dret i l'aplicació de la justícia

pàg. 64

3.3.2.0. Generalitats

pàg. 64

3.3.2.1. Dret aplicable : lleis cristianes i
lleis musulmanes

pàg. 65

3.3.2.2. Aplicació de les lleis : a segons persones, pàg. 66
b. segons lloc
c. segons motiu

~~Notes~~ ~~del~~ ~~1er~~ ~~capítol~~ ~~introducció~~

pàg. 70

Notes del 1er capítol

pàg. 74

Notes del 2on capítol

pàg. 76

Notes del 3er capítol

pàg. 85

APÈNDIX DOCUMENTAL

pàg. 92

Persones i funcionaris musulmans esmentats en els documents pàg. 145

Topònims esmentats en els documents pàg. 149

INTRODUCCIÓ

0.1 GÈNESI I OBJECTE D'AQUEST TREBALL

Després d'haver estudiat al departament de Filologia semítica, pel fet d'estar interessada pel món àrab, m'he sentit atreta per aquella part de la Història de Catalunya que està més relacionada amb l'esfera musulmana. He escollit un tema, entre tants d'altres possibles que relaciona ambdues coses: els sarraïns de la Ribera de l'Ebre al segle XIII, dels quals he volgut esbrinar la vida en el seu aspecte econòmic i legal.

Ara bé, he dut a terme aquest treball com un primer pas vers un estudi més profund, potser una tesi, sobre les condicions de vida d'aquests tagarins (vegeu 0.2) que visqueren a la Catalunya Nova al segle XIII.

Haig d'agrair l'ajuda contínua del professor David Romano en dirigir la meva recerca, i les moltes estones esmerçades per Jaume Riera ensinistrant-me en la pràctica paleogràfica i en l'ús de les fonts bibliogràfiques de la Història medieval.

0.2 PROBLEMA DE NOMENCLATURA

En emprendre l'estudi d'aquest tema vaig fer-ho fent servir la paraula castellana "mudéjar" per designar els sarraïns que vivien minoritàriament a les terres de l'Ebre català. Després d'uns mesos de treballar-hi, em digueren que el diccionari feia servir un altre mot per denominar els musulmans que vivien a la corona d'Aragó, "tagarí", també existent al diccionari de la llengua castellana, "tagarino", de la rel àrab (تاجر) significiant "que viu a la frontera". Segons Henry Lapeyre (1), la Topographia de Argel del pare Haedo (publicada el 1612) esmenta que un barri d'Alger s'en

diu dels tagarins i, que els així anomenats eren musulmans procedents de la Corona d'Aragó. Francisco Fernández González algun cop usa la paraula "tagarino" en parlar dels "mudéjares" (2). Francisco Macho - Ortega (3) diu que "los moros aragoneses eran llamados en Berberia tagarinos". Enguany Epalza (4) parla dels diferents noms donats als moros de la Península establerts al nord d'Àfrica segons el lloc d'origen, i tagarí sembla fer referència als de la Corona d'Aragó; esmenta fonts ja al·ludides i, a més, un autor del XVII que diu "tagarins" als originaris de Tarragona específicament.

Crec que cal donar el nom de tagarins als sarraïns de la Ribera d'Ebre perquè: 1) al temps que jo estudio, segle XIII, se'ls diu "sarracenus", "maurus", i així són esmentats pels documents, i tant la paraula "mudéjar" com "tagarí" són d'època posterior; 2) sembla que en el vocabulari de les diferents llengües de la Península, posteriorment, es diferencià el musulmà d'un regne del d'un altre, mudéjars - eren els de Castella i Granada, i tagarins els de la Corona d'Aragó. Per tant "tagarí" és el mot apropiat malgrat que sembli una paraula en desús; desús que potser fou provocat per la imposició de la llengua castellana en certs camps, i com a conseqüència que aquesta, — que en un principi també usà el mot, més tard va deixar-lo de costat.

Per tant, tot i sent una paraula poc freqüent, em sembla més - adient usar el terme "tagarí" per a parlar de la minoria musulmana que vivia a l'Ebre català en el segle XIII, que no pas un altre mot conegut.

0.3 LÍMITS DEL TREBALL I JUSTIFICACIÓ

Els límits d'aquest estudi queden ben palesos des del títol, - però crec interessant precisar més i justificar la raó d'aquestes -

limitacions.

0.3.1. Tagarins o sarraïns lliures

La classificació de sarraïns lliures per oposició a sarraïns esclaus és un xic confusa en l'Edat Mitjana. Jo he considerat tagarins o sarraïns lliures (5) aquells que malgrat dependre econòmicament i jurídica d'un senyor feudal, el Rei o un altre, eren persones jurídiques davant les lleis dels cristians (6). Oliver, en comentar el tracte que els cristians donen als sarraïns de Tortosa — diu (7): "reconocen en estos la capacidad necesaria para adquirir y retener bienes raíces.. de cristianos, .. concurrir a las asambleas del común... a los baños públicos.. con cristianos", afirmacions — que em semblen prou clares quant al sarraï lliure tortosí; és a dir, considero lliure tot aquell habitant musulmà que no surt esmentat — com esclau perquè en els casos que ho són, està explicitat en el document. (8)

Aquest tractament, però, presenta un problema en el moment de designar els sarraïns que figuren com a "sarraïns del Temple", o — d'un altre amo. ¿Quina relació tenen amb l'amo o senyor feudal?; i el fet de dependre de la comanadoria de Miravet, que és del Temple, ¿en quin grau minva la llibertat del sarraï? Font Rius (9) considera que tots aquests eren "semillliures", títol abstracte que vol acollir un nombre molt gran de persones diverses sota un règim feudal (entre ells els musulmans que estudio); segons ell, són vassalls lliures, però suporten una dependència econòmica i jurídica molt — lligada i pesant, que limita molt llur llibertat.

És a dir, que en aquest treball estudio els habitants musulmans, fills de la contrada des de segles, la relació dels quals, com a —

vençuts, amb els cristians conqueridors, no es dóna a les altres regions de Catalunya, excepte a Lleida, nucli també importat de tagarins (10). I també hi inclou aquells musulmans que només són de pas pel territori que m'interessa: musulmans de Tunis agafats il·legalment (11), i sarraïns de València "barrigiats" o presos per la força (12).

0.3.2. Tortosa i la Ribera

La zona en estudi és l'àrea geogràfica que té per centre Tortosa i que des del Delta va remuntant el riu fins a la frontera, un xic confusa, amb Aragó (13). Correspon avui a la part meridional de l'actual província administrativa de Tarragona.

Els límits de la comarca de Tortosa són esmentats molts cops - en els documents: del Coll de Balaguer al riu d'Ulldecona, de la Roca Folletera (avui "els Orguins") fins el mar (14). Però el territori que jo estudio és més ampli ja que s'estén a diverses comarques - en les quals es fa sentir la influència de Tortosa com a centre històric i comercial (15).

El motiu principal d'aquesta elecció ha estat que aquesta zona és una part important de Catalunya per les seves diferències amb el nucli originari, l'anomenada Catalunya Vella; diferències que foren provocades, en part, pel camí tan diferent que una i altra van seguir durant els segles medievals, camí que en síntesi es redueix a: ser incorporada a l'imperi musulmà ja a principis del segle VIII, esdevenir taifa independent bo i conservant estructures romanes i, finalment, ser conquerida en 1148 (16).

0.3.3. Límit cronològic: el segle XIII

El segle XIII representa un moment molt important en l'evolució

de les condicions de vida dels tagarins de la zona de l'Ebre. Ja diu Roca Traver, (17) encara que referint-se els musulmans de València, - que el segle XIII "es el gran siglo mudéjar".

El segle XIII veu l'estabilització de certes estructures enfront dels canvis ocorreguts a la segona meitat del XII, canvis quant a gent que venia a repoblar les noves terres conquerides i canvis quant a lleis que es promulgaven per estructurar l'administració d'aquests nous territoris cristians. Al segle XIII, a més, es confirmen aquells pactes del segle anterior, certes clàusules dels quals encara interessaven per la seva vigència. (18)

D'aixó, en treu la conclusió que el segle XIII fou un segle de regularització, comparat amb l'anterior, i de fusió dels diversos elements que s'havien posat en contacte després de 1148.

0.4. PRECEDENTS HISTÒRICS

0.4.1. Taifa tortosina

Des de la conquesta de la Península pels musulmans, Tortosa passà a formar part del món islàmic, conservant molts trets de la seva configuració d'abans, per exemple l'existència de nuclis mossàrabs que sembla provada fins gairebé la conquesta per Ramon Berenguer IV (19). Per altra banda, aquells indrets s'adaptaven a la nova situació i menen una vida de relleu dins l'al-Andalus i s'independitzen com a taifa - tortosina l'existència de la qual és coneguda imprecisament per mitjà de monedes i restes trobades. Els territoris amb centre a Tortosa i projecció cap a Còrdova són arabitzats recentment i segurament repoblats en temps del Califat (20); és a dir, que són regions poblades i

amb una personalitat pròpia al moment de la conquesta.

El tipus d'habitants en la demarcació en qüestió és segurament similar al d'Aragó i València, en un tant per cent molt elevat d'origen muladí (21). El grau d'arabització es pot estudiar en les restes deixades en la toponímia i onomàstica de la contrada (22). La influència de les estructures socials, jurídiques o econòmiques musulmanes en l'evolució dels països catalans, és una qüestió encara debatuda pels historiadors (23)

0.4.2. Conquesta

L'expansió natural del comtat de Barcelona vers el Sud s'atura — uns dos segles (814-1035) (24) i concretament és el riu Gaià el que limita la frontera superior d'al-Andalus durant tot un segle (25), — com ho demostra l'actual carretera Tarragona-Lleida, al llarg de la qual hi ha tants noms àrabs (26); a aquesta triga tant hi contribueixen l'oposició dels habitants con els límits naturals.

Però al segle XII, després de conquerir Tarragona, l'intent de conquesta del territori al sud del coll de Balaguer (límit natural entre el camp de Tarragona i la comarca de Tortosa) intent que ja estava en la ment de Ramon Berenguer III (27), és Ramon Berenguer IV qui el duu a terme amb l'ajuda de Gènova, els Montcada, els Templers i els Hospitalers (28).

0.4.2.1. Mètode

La necessitat d'expandir-se geogràficament per refer antigues demarcacions i diòcesis, s'enfronta en aquella zona amb una situació nova i per tant el mètode de conquesta ha de diferir del dut a terme en

les altres regions de la Catalunya Vella.

Aquestes terres no son ermes sinó que són habitades per majoria - de musulmans; per tant Ramon Berenguer IV, per evitar l'èxode d'aquests habitants despres de llur sumisió, intenta mantenir-los hi pactant amb ells i concedint-los certs privilegis, i malgrat que obliga als de la ciutat a deixar el centre de la vila i anar a viure als ravals, ~~perme~~^{als} ~~tra~~ del camp romandre en llurs heretats.

0.4.2.2. Distribució

La distribució de les terres guanyades en el curt termini d'uns - cinc anys (Tortosa 1148 - Miravet 1153) plasma l'ajuda rebuda dels senyors feudals i ordres militars. Aquesta distribució es tradueix en: - a) la repartició dels impostos a cobrar dels habitants que viuen en -- les viles o en les diferents finques que s'atorguen a un senyor ~~a~~ a un altre; b) la possessió d'aitals terres, castells, viles o llogarrets i c) els privilegis que el comte dona respecte al cobrament o a l'exempció de tots o certa classe d'impostos.

Els documents diuen que Tortosa fou repartida a terços (29) i que aquesta divisió comportà una divisió jurisdiccional ja que els senyors tenien, o es creuen amb, el dret de fer justícia en certs casos (veure ~~capítol~~^{capítol 3}). La divisió de la zona rural es fa per pobles amb llurs termes i amb llurs habitants (30)

0.4.2.4. Repoblament

La donació del territori, a més de drets, comporta certes obligacions: als senyors feudals la de repoblar les terres, les ermes i les que donen fruit; als elements individuals, l'haver de residir un terme

d'anys en aquella terra. Aquesta tasca de repoblació de la contrada és un procés llarg i amb facetes molt diverses que depenen tant del nombre d'habitants existents en el lloc a repoblar, como del tipus - de pacte realitzat entre el comte conqueridor i aquests habitants.

A la zona en qüestió aquests són factors a tenir en compte. Els habitants musulmans acceptats en les estructures cristianes són, teòricament, mantinguts pels pactes en la seva posició d'amos de llurs - terres (31) obligant-los només a marxar del centre de les ciutats, - com és el cas de Tortosa. Es a dir, que la tasca de repoblació amb elements cristians potser és, a cops, dificultada per la protecció - de què gaudeix l'element musulmà (32).

Tot això demostra que al segle XII s'inicia un nou tipus de legislació a Catalunya degut precisament a la presència de súbdits musulmans dins les estructures catalanes i també per la influència dels nous corrents jurídics que es deixen sentir a la Corona d'Aragó (33)

0.5. BIBLIOGRAFIA GENERAL

He fet recerques bibliogràfiques amb l'intent de trobar el màxim de dades referents al tema. Per tant, apart de certes obres generals, importants per referir-se al segle XIII, el títol de les - quals no esmento ací ja que són fonts bibliogràfiques a tenir en comte en tots els treballs medievals (34), he mirat, i en aquesta llista són consignats, aquells llibres el títol dels quals alludeix directament al tema d'estudi (35). Però, també incloc en aquesta bibliografia aquells estudis que, trobats per altres camins, m'han donat - dades sobre els musulmans que visqueren a la Ribera de l'Ebre durant el segle XIII malgrat que el seu títol no fa referència concreta al tema (36).

Capítol a part, i que reconec de bell antuvi poc aprofundit, és -
la bibliografia des del punt de vista àrab i arabista. Després d'una
 lleugera revisió d'autors interessats en la història de la Península
 en temps dels musulmans, he deixat per a un estudi de més abast (a --
 fer durant els propers anys) l'examen detingut dels cronistes àrabs -
 contemporanis o d'aquells que poden estar relacionats amb la Catalunya
 Nova al segle XIII i també de les obres d'aquells arabistes que s'han -
 dedicat, i encara es dediquen, a escorcollar les vicissituds que envol-
 taren la vida dels tagarins dels països catalans al segle XIII.

- AUNÓS PÉREZ, Antonio - El derecho catalán en el s. XIII - Barcelona 1926
 355 p.
- BAYERRI BARTOMEU, Enrique - Historia de Tortosa, 1953 - 1960. 8 vols.
- BIARNÉS I BIARNÉS, Carmel - Moros i moriscos a la Ribera de l'Ebre (710-
 1615). - Barcelona 1972
- BOTET i SISÓ, Joaquim - Nota sobre l'encunyació de monedes aràbigues pel
 rei D. Jaume. - 1er c. d'Història de la Cor. d'Ara-
 gó. - Barcelona 1909. - pg. 944-963
- BURNS, Robert Ignatus - Irrigation taxes in early Mudejar Valencia: the -
 problem of the aljarda. - Speculum (1969) vl. XLIV nº 4
- CAGIGAS, Isidro de las - Los Mudéjares - Madrid 1958
- CARRERAS CANDI, Francisco - La navegación en el río Ebro. - Barcelona 1940. 349p.
- " " " - Entences y templers en les montanyes de Prades
 (1279 a 1300). BRABLLB II (1903-4). - pg. 217-257
- " " " - La institució notarial a Catalunya en lo segle
 XIII. - 1 er c. d'Hist. de la C. d'Aragó. - Bar-
 lona 1909. - pg. 751-789.
- " " " - L'aljama dels juhús de Tortosa. - Memorias RA-
 BLIB, t. IX fas. III, A. Barma (1928) - pg. 188 pags.
- " " " - Ordinacions urbanes de bon govern a Catalunya -
 BRABLLB, X; pg. 292-334; 365-431. - XI; pg. 37-62;
 121-153; 189-208; 286-295; 368-380; 419-423, 520-533
- CARTULARI de Poblet : ed. per J. Bns y Marqués. - Barcelona 1938
- CARTULARI de San Cugat del Vallès - Ed. per. José Rius Serra. - Barcelona 1945
- CARTULARI de Santes Creus o llibre blanc: vegis "Llibre Blanch"

- CASTRILLO, Rafaela: - Alcira. Apuntes para su historia medieval (s. XI-XIII).-Rev. Universidad Madrid, vol. XVIII, nº 69,-pg. 47-60
- COTS i GORCHS, Jaume - - Les "consuetuds" d'Horta (avui Horta de Sant Joan) a la ratlla del baix Aragó.- EUC XV (1930).- pg. 304-323
- COROMINES, Joan - - Estudis de toponimia catalana.- Barcelona 1965 - 2 vols. I, pg. 19-25 i 265-279 (mapes)
- " " - - Mots catalans d'origen aràbic.- Butlletí de Dialectologia catalana, 2ª èp. - Vol. XXIV (1936) Barcelona 1937.- pg. 1-81.
- EPALZA, Miguel de - - Moriscos y andalusíes en Túnez durante el s. XVI.- Al-Andalus XXXIV (1969).-pg. 247-328
- FERNÁNDEZ y GONZALEZ, F. - - Estado social y político de los mudéjares de Castilla.- Madrid 1966,- ppx 445 pags.
- FLOREZ, Enrique - - España Sagrada.- Madrid 1754 - 1779.- Suls. (24 i 25 Tarragona). - 22 Tolsa
- FONT i RIUS, Josep Mª - - Cartas de población y franquicias de Cataluña.- SSCC 1969.- 2 vols.- 1079 pg.
- " " " - - El desarrollo general del derecho en los territorios de la Corona de Aragón (s.XII-XIV).- VII c. de Historia de la C. de Aragón.- Barcelona 1962.- pg. 290-326.
- " " " - - La reconquista y repoblación de levante y Murcia ~~ca~~ "La reconquista española y la repoblación del país".- Zaragoza 1951,-pg. 85-126
- " " " - - Privilegios reales y viejos documentos. Tarragona I-X.- Madrid 1967,- trans. per F.R.
- " " " - - Órganos y funcionarios de la administración económica de las principales localidades de Cataluña. Extracto de "Finances et comptabilités urbaines du XIII au s XVI s..."-Historische Uitgaven m-8º, nº 7 1964.- pg. 257-280
- " " " - - Instituciones medievales españolas • La organización política, económica y social de los reinos cristianos de la Reconquista.- Madrid 1949.- 159 p.
- GARCÍA y GARCÍA, Honio - - Carta puebla de Aldea, Tortosa.- BSCC XVI (1935).- pg. 289-295
- " " " - - Del "Castelló de Burriana" al Castellón de la Plana.- BSCC XXVIII (1952).- pg. 115-125

- GARCÍA SANZ, A. - Mudéjares y moriscos en Castellón. - BSCC XXVIII (1952) pg. 94-114
- GAZULLA, Faustino D. - Las compañías de zenetes en el reino de Aragón - (1284-1291). - BAH XC (Madrid 1927). - pg. 174-196
- " " - La redención de cautivos entre los musulmanes. - Discurs BRABLLB XXVIII (1928). - pg. 321-342.
- " " - Moros y cristiano . Los cautivos de las fronteras. - BSCC XI (1930). - pg. 94-107
- Glick
GRAU MONSERRAT, Manuel - Mudéjares castellonenses. - BRABLLB XXIX (1961). - pg. 251-273
- " " " - El valle del Ebro en los s. XI y XII. - BRABLLB XXVII (1957-8). - pg. 227-278.
- GUAL CAMARENA, Miguel - Mudéjares valencianos. Aportaciones para su estudio. - Saitabi VII (Julio - dic. 1949) Valen cia. - pg. 165-200.
- " " " - Vocabulario del comercio medieval (Colección de aranceles aduaneros de la corona de Aragón, s. XIII y XIV). - Tarragona 1968. - pg. 531 pgs.
- IGLESIES, Josep - La Reconquesta a les valls de l'Anoia i el Gaià. - Barcelona 1963. - 64 pg.
- JANER, Florencio - Condición social de los moriscos de España. - Madrid 1857. - 378 pgs.
- JAVIERRE MUR, Aurea L(ucinda) - Archivo Histórico Nacional, Gufa de la sección de órdenes militares. - Madrid
- KLUPFEL - El règim de la confederació catalano-aragonesa a finals del segle XIII - Revista jurídica de Catalunya! XXXV (1929) p. 34-40. 195-226. 289-327; XXXVI (1930) 18-38, 97-135, 298-331
- LACARRA, José Maria - La reconquista y repoblación del Valle del Ebro. - "La reconquista española y la repoblación del país - Zaragoza 1951. - pg. 39-84
- " " " - Documentos para el estudio de la conquista y repoblación del Valle del Ebro (3 series). - Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón (II 469-574; III 499-727; V 511-668) 1949
- LALINDE ABADÍA, Jesus - La jurisdicción real inferior en Catalunya ("corts veguers, batlles"). - Barcelona 1966. - 309 pg.
- LAPEYRE, Henri - Géographie de l'Espagne morisque . - 1959

- LIAUZU, Guy - La condition des musulmans dans l'Aragon cre-
tien aux XI et XII s..- Hesperis-Tamuda II (1968).-
pgs. 185-200
- LLIBRE BLANCH de Stes. Creus Cartulari del s. XII.- Editat per Federico -
Udina Martorell.- CSIC Barcelona 1947.
- LOURIE, Elena - Free Moslems in the Balearics under Christian
rule in the thirteenth century.- Speculum - ~~XX~~
~~XX~~ XLV ~~XXXX~~ (1970).-pgs. 624-649
- MACHO y ORTEGA, Francisco- Condición social de los mudéjares aragoneses -
(s.XV)..- Memoria de la Facultad de Filosofía y
Letras de la Universidad de Zaragoza * 1922-23.-
pgs. 137-320
- " " " - Documentos relativos a la condición social y ju-
rídica de los mudéjares aragoneses. - Revista de
Ciencias Jurídicas y Sociales XV. (1922).-pgs.
143-160; 444-464.
- MAGALLÓN, Manuel - Templarios y hospitalarios. Primer cartulario
en el Archivo Histórico Nacional.- BRAH XXXIII
(1898).- ~~pgs. 257-266~~
- " " - Los templarios de la corona de Aragón. Índice de
de su cartulario del s. XIII.- BRAH ~~XX~~ XXXII
(1898) pgs. 451-463; ~~XX~~ XXXIII (1898) pgs. 90-~~195~~
- MASSIP FONOLLOSA, Jesus - La mutilació del territori Tortosí a partir de la
Reconquesta.- Centro Comarcal Leridano, curso "Re-
con IV" Lérida.-p. 76-79
- MATEU LLOPIS, Felipe - La repoblación musulmana del Reino de Valencia
en el siglo XIII y las monedas de tipo almohade.
monedas del Reino?
BSCC * XXVIII (1953).-pgs. 29-43.
- MESTRE NOE, Francisco - Notes Tortosines.- I^a congres història de C. d'A.
Barcelona, 1902.- pgs. 422-428 vol. 1
- MIRAVALL, Ramón - Tortosa i els tortosins.- Barcelona 1969 (~~1968~~ ~~1969~~)
Ponc de Torrella, bisbe dels tortosins - Barcelona
Tortosa i l'ordre de l'aixa - Barcelona 1968/1972 - 59 pgs.
(C²)
- MIRET Y SANS, Joaquim - Les cases de templers i hospitalers en Catalunya
Barcelona, 1910.- 614 pgs.
- MOLHO, Mauricio - Difusión del derecho Pirenaico.- BRABLIB XXVIII
(1959-60) pgs. 265-352.

- MONTOLIU, Manuel de - Els noms de rius i els noms fluvials en la toponímia catalana.-Butlletí de Dialectologia Catalana 1922.-pg. 1-33
- MORAGAS, Fidel de - Catàleg de l'arxiu parroquial de l'església de St. Joan Baptista de la Vila de Valls.-EUC XI (1926).-pgs. 172-181
- MORERA, Emili - Tarragona.- Vol. de la Geografia General de Catalunya dirigida per F. Carreras Candi.- Barna ^{Tortosa 1895-2 vols.}
- O'CALLAGHAN - Anales de Tortosa / Los códices de la Catedral de Tortosa - Tortosa 1897.
- OLIVER ESTELLER, Bienvenido - Historia del derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia. Código de las costumbres de Tortosa.- Madrid 1876-1881.- 4 Tomos
- PASTOR y LLUIS, Federico - Disposición de 1297 para el juramento de los judios de Tortosa.- BRABLLB X IX (1921).-pg. 302-3
- " " " - El poblado y la ermita de la Aldea.- La Zuda 1914 nº 21 año II.-pgs. 6-9
- PITA MERCE, R. - Sobre la toponímia árabe de Tarragona.- BA LII (1952).-pg. 69-77
- RIUS SERRA, José - Rationes decimarum hispaniae (1279-80).-CSIC - ^{Barcelona} 1946.-diócesi Tortosa: pg. 165-178)
- ROCA TRAVER, Francisco A.- 1 siglo de vida mudéjar en la Valencia medieval (1238-1338).-Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón (Zaragoza) V. (1952).-pg. 121-208
- ROMANO, David - Los Abenmenasse al servicio de Pedro el Grande Homenaje Millás-Vallcrosa.- ^{Barcelona} 1956 2ª vol.-pgs. 243-292.
Los funcionarios judios de Pedro el Grande de Aragón.- BRABLLB XXXIII (1969-70)
- SANCHEZ-ALBORNOZ, Claudio- Estudios sobre las instituciones medievales españolas.- Mexico 1965.- 828 pg.
- SEGURA, Joan - Aplech de documents curiosos é ineditats fahents per la Historia de las costums de Catalunya.- Jochs florals de Barcelona 1885.-pg. 119-287.
- " " + Repàs d'un manual notarial del temps del rey en Jaume I - (Arxiu parroquial de Sta. Coloma de Queralt).-I congrès Història de la C. d'Ar. Barna 1909.- I er vol. pg. 300-326.
- Historia de Sta. Coloma .- ^{Barcelona} 1907-8.-2 ts.

- SENDRA CENDRA, Mª Dolores- Aranceles aduaneros de la corona de Aragón, -
Textos medievales 18.- Valencia 1966
- SOLDEVILA, Ferran - Jaume I i Pere el Gran, - Barcelona 1965,- 2^a Ed.
Jaume I el conqueridor, - Barcelona 1958
Pere el Gran, - Barcelona 1953
- VERNET GINES, Juan - El valle del Ebro como nexo entre Oriente y Occidente, - BRABLLB XXIII (1950), - pg. 249-286
- " " " - Toponimia arábica α "Enciclopedia lingüística
Hispanica", - Madrid * 1960, 2^a T. pg. 561-578 +
mapes.
- VILLANUEVA, Jaime Pbro. - Viage literario a las Iglesias de España, - Ma-
drid 1803-1852 (V; Tortosa; XIX, Barcelona y Ta-
rragona, XX: Tarragona).

0.6. HISTÒRIA DEL TEMA

0.6.0 Generalitats

El tema dels tagarins a la Corona d'Aragó i arreu de la Península - ha estat poc estudiat, exceptuant, (si és que els considerem inclosos - dins de la mateixa paraula) els moriscos; sobre aquests s'ha aprofundit més per ésser un tema més proper al nostre temps i amb conseqüències més visibles sobre la situació d'avui. En canvi el tema dels sarraïns del - segle XIII, per motius de llunyania i també de prejudicis envers un temps tan complex i que donà vida a tantes diversitats dins la Península, ha - estat deixat de banda.

Xoca aquest desinterès amb els molts estudis fets sobre els jueus - vivint a la mateixa època i país que els musulmans que ens interessen (37) però potser d'aquest fet es podria deduir que hi ha hagut, i avui dia en cara són nombrosos, els estudiosos jueus dedicats a fer la història dels jueus en temps medievals i en canvi no hi ha musulmans dedicats a l'estu di dels sarraïns que visqueren a la Península a l'Edat Mitjana.

A continuació faig un estudi de les obres que més m'han interessat ~~per~~ una major nombre de dades referents al tema. Totes aquestes obres es- tan incloses en la bibliografia esmentada en les pàgines 90, per tan no - donc la signatura completa d'aquestes obres ja que es pot trobar en les pàgines anteriors.

0.6.1. Estudis generals sobre els "mudéjares" a la Península.

Certs estudis generals del "mudéjares" (ja que fins ara tots han - estat fets en llengua castellana, anomenant així els musulmans -els fets en català els diuen "moros"-) del segle passat, són obres a tenir en comp te.

La primera, cronològicament, és l'obra de Florencio Janer, Condición social de los moriscos de España, que, malgrat el títol, fa moltes referències als musulmans d'èpoques anteriors. Important també és la de Francisco Fernández González Estado social y político de los mudéjares, on vol explicar tota la història dels sarraïns de la Península, particularment en terres de Castella i Andalusia, i dedica tot un capítol a la Corona d'Aragó. Són obres d'estil del mil vuit-cents, amb moltes dades documentades, i publicació de documents i amb la intenció de revalorar l'element i aportació musulmana en l'evolució històrica de la Península.

D'aquest segle és el curt treball d'Isidro de las Cagigas "Los mudéjares" autor que, junt amb les monografies dels mossàrabs i dels jueus, vol donar una visió de conjunt de les minories que visqueren a la Península, sense dades documentals, i explicitant sobretot els fets bèlics.

També he de parlar ací de les nombroses obres dedicades als moriscos, on es troben moltes dades referents a la vida dels tagarins als segles medievals, de les quals obres només esmentaré la d'Henri Lapeyre - Géographie de l'Espagne morisque, de la qual he tret moltes notícies.

0.6.2. Estudis sobre els tagarins de la Corona d'Aragó

Quant a la Corona d'Aragó, l'interès pel tema és més gran. Degut al fet que a l'Aragó i a València el contingent musulmà durant l'Edat Mitjana, i fins al 1610 fou important, el tema s'ha convertit en un aspecte interessant de la seva història.

De la contrada i les rodalies tenim diferents estudis com El valle del Ebro como nexo entre Oriente y Occidente de Juan Vernet Ginés i El Valle del Ebro en los siglos XI y XII de Manuel Grau Monserrat, que donen notícies sobre l'element humà i les relacions culturals a la ribera

de l'Ebre en èpoques molt properes i molt lligades a la que jo estudio.

Diverses obres de Francesc Carreras Candi tracten del temps i zona en concret, malgrat que a cops no documenta la seva informació; en La navegación en el río Ebro, història del riu i dels que viuen en les seves voreres, dóna moltes dades que interessin el meu tema.

En el fons, però no hi ha cap estudi general dels tagarins als regnes de la Corona d'Aragó (38), però sí diverses monografies o estudis en particular que ajudin a entendre la situació.

0.6.2.1. Regne d'Aragó

Les dades sobre els tagarins d'Aragó són abundants gràcies als estudis de Francisco Macho Ortega Condición social de los mudéjares aragoneses (s.XV), i Documentos relativos a la condición social de los mudéjares aragoneses, recull important de notícies de les quals treu una visió del que devia ser la vida dels moros en terres d'Aragó.

També són importants els treballs de J.Me Lacarra, ja conegut per dedicar-se a aquesta època, i anteriors, i al tema de la reconquesta: aquest historiador està interessat per l'habitant musulmà que té un paper important en el repoblament de la vall de l'Ebre aragonès com explica a La reconquista y la repoblación del valle del Ebro, dins La reconquista española y la repoblación del país i a Documentos para el estudio de la conquista y repoblación del valle del Ebro. Liauzu, basant-se precisament en aquests darrers documents, treu unes conclusions respecte a l'estat social i econòmic dels tagarins d'Aragó que reuneix en un estudi titulat La condition des musulmans dans l'Aragon chrétien aux XI ème et XII ème siècle.

0.6.2.2. Regne de València

Són bastants els estudis monogràfics del regne de València a l'Edat Mitjana on els tagarins tenen un paper important. Miguel Gual Camarena en el seu article Mudéjares valencianos. Aportaciones para su estudio, fa una síntesi del tema amb els nombrosos materials que està trobant en la recerca de les cartes de població del regne de València. Francisco Roca Traver, examina aquest camp en la seva obra Un siglo de vida mudéjar en la Valencia medieval (1238-1338); en el qual també fa un esquema de la vida dels tagarins de València, no tan sistemàtic com el de Gual, volent rebatre la teoria tan estesa que al segle XIII els moros de la Península patien opressió només pel fet d'ésser musulmans.

Altres autors han tocat el tema més o menys directament, com és ara, García Sanz a Mudéjares y moriscos en Castellón, explica el naixement de la cristiana Castelló de la Plana en oposició als nuclis de tagarins que vivien a les muntanyes; Honorio García García a Del Castellón de Burriana al Castellón de la Plana, parla de l'afebliment del poder musulmà com a conseqüència de la sublevació d'al-Azrac (39). Felipe Mateu Llopis a La repoblación musulmana del reino de Valencia en el siglo XIII y las monedas de tipo almohade es basa en la selecció de documents de Martínez Ferrando (40) dels quals treu conclusions interessants i Manuel Grau Monserrat a Mudéjares castellonenses, fa una síntesi de la història del XIII amb moltes dades tretes de Roca Traver i Font Rius.

0.6.2.3. Regne de Mallorca

Pel que fa referència als sarraïns de Mallorca, en concret només he trobat l'article d'Elena Lourie Free Moslems in the Balearics under Christian rule in the XIIIth century, en el qual sosté l'existència de sarraïns lliures a Mallorca basant-se en la col·lecció Contratos Civitatis et Par-

tis Foraneas de l'Arxiu de Protocols a l'Arxiu Històric de Palma (41) - de la qual col·lecció publica, malgrat que parcialment, molts documents inèdits (42).

0.6.2.4 Catalunya

Són molts pocs els estudis sobre els musulmans catalans. El fet - que hi hagi pocs estudis del tema en concret potser sigui degut al poc nombre de tagarins que residien en terres catalanes; aquesta teoria, -- Fernández González la insinua en dir que l'existència de poques dades - referents als musulmans catalans potser és deguda al poc nombre de musulmans i també al fet que, un cop batejats, es van assimilar fàcilment a la societat cristiana per ser pocs i ben disposats. També sosté aquesta idea Xapeyre quan explica la defensa, feta el 1610 pel bisbe de Tortosa, dels seus feligresos moriscos enfront de les autoritats de Madrid, defensa que va permetre que molts d'ells romanguessin a la seva terra. Tot i així, pel que he anat trobant, em sembla que l'element musulmà té importància al Principat ja que es troben dades d'aljames a la Ribera - de l'Ebre als segles XV i XVI, i que al XVII encara hi romanen els moriscos o cristians nous. (43)

Poquíssimes són les publicacions que afecten directament el tema. - Només he trobat el curt estudi de Honorio García García Carta puebla de Aldea, Tortosa, atorgada a la comunitat musulmana que vivia en aquest - llogarró prop d'Amposta (44) i el recentíssim llibre de Carmel Biarnés; Biarnés Moros i moriscos a la Ribera de l'Ebre, on intenta sintetitzar la història dels moros de la Ribera durant nou segles, en unes poques - planes.

A part d'això, és dins les obres generals que he cercat el material.

Josep Mª Font Rius a Cartas de población y franquicia de Cataluña, obra inesgotable i ben documentada, que per dades directes o per comparació, ens dóna detalls dels tagarins i de llur situació a les comarques que ara interessien: Baix Ebre, Terra Alta, Ribera, Montsià. També el llibre de Joaquim Miret Sans Les cases dels Templers y Hospitalers en Catalunya, dóna moltes referències, malgrat que truncades, dels musulmans de l'Ebre català i de la situació política i econòmica de la zona, en parlar de l'expansió d'aquests dos ordes militars, especialment en la Catalunya Nova als segles XII i XIII.

Existeixen altres publicacions de documents de l'època que poden donar més llum al respecte. El cartulari de Sant Cugat, publicat per mossèn Josep Rius Serra, el de Poblet per J. Pons Marquès i el de Santes Creus per Federico Udina Martorell. I he tret també notícies de la llarga recopilació d'informació feta pel pare Jaime Villanueva al Viage literario a las iglesias de España, el V volum del qual està dedicat a la diòcesi de Tortosa i el XX a la de Tarragona, i dels volums XXIV i XXV, i el XLII, de España Sagrada, obra començada per Enrique Flórez, els quals volums estan dedicats a la part de Tarragona i Tortosa.

Quant a la zona en concret, hi ha diverses obres generals que inclouen el procés històric d'aquesta època i, per tant, donen detalls interessants. Menció especial per la seva extensió es deu a l'obra d'Enrique Bayerri, Historia de Tortosa; són moltíssimes les dades que indirectament dóna del tema, malgrat el seu desordre i el seu especial punt de mira (45). Centrada també a Tortosa és l'obra del canonge O'Callaghan Anales de Tortosa i Los códices de la catedral de Tortosa, que contenen molts detalls referents a jueus i també a musulmans tortosins.

En el camp del dret i relacionades directament amb Tortosa, he tro-

bat altres dades. Entre les obres dedicades al dret medieval català, - algunes estudien en particular el "Llibre dels costums de Tortosa", text elaborat i posat per escrit a finals del segle XIII; és una obra important per conèixer la situació, encara que només teòrica, dels musulmans dins l'organització del municipi tortosí. Obra sobre aquest llibre és la de Bienvenido Oliver Esteller Historia del derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia. Código de las costumbres de Tortosa en 4 tomos, en els tres primers dels quals fa un estudi dels costums de Tortosa i en el quart publica el text, ja que considera aquests costums com la síntesi del Dret medieval dels països catalans i una prova de la maduresa legal del poble tortosí.

Darrerament, cal tenir en compte els estudis i monografies fetes - pels historiadors de la comarca concreta o sobre comarques veïnes. Els treballs moderns de Federico Pastor Lluís sobre Aldea i Tortosa, les notes tortosines de Francisco Mestre i Noe i les monografies de Ramon Miravall com Tortosa i els tortosins, Tortosa i l'orde de l'Aixa, Ponç de Torreles bisbe del Tortosins, aporten a voltes visions de conjunt -- del territori i altres vegades engrunes que poden al·ludir a problemes encara foscos.

Sobre altres comarques catalanes, on hom pot trobar al·lusions als tagarins de l'Ebre,^{són} en els estudis de mossèn Josep Segura, especialment Història de Santa Coloma de Queralt, Aplech de Documents i Repàs d'un manual notarial, i en el resum de Francesc Carreras, sobre el llarg procés seguit a finals del s. XIII entre Entences i Tèmplers en el qual - juguem un paper important el vassalls tagarins que cada senyor té a les viles riberenques (46).

0.7.. FONTS UTILITZADES

La base principal del meu estudi ha estat la documentació conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i més en concret:

- 1.- Els registres de la Cancelleria reial d'Aragó del temps de Jaume I, Pere el Gran, Alfons el Lliberal i Jaume II, és a dir, dels registres:

Jaume I - 8 a 37

Pere el Gran - 38 a 62

Alfons - 63 a 85

Jaume II - 86 a 100

- 2.- Els pergamins corresponents al regnat d'aquestos reis i a reis i comtes d'èpoques anteriors, sobre tot de Ramon Berenguer IV, ja que ell fou qui donà un cert status a la zona tortosina en reconquerir-la dels sarraïns i voler estructurar els nous territoris;

- 3.- La documentació d'origen monacal conservada al mateix dipòsit documental sota la signatura Ordenes militars, on hi ha els cartularis dels diferents ordes, militars i religiosos, tan importants en la conquesta i repoblament de la Catalunya nova, puix palesen la vida quotidiana, les relacions entre els diversos estaments i els diferents components de la societat de la Ribera en el segle XIII. Particularment interessants han estat el cartulari dels Templers de Tortosa (47) (que sembla ésser una còpia de l'existent a l'Archivo Histórico Nacional) (48) i l'amplia sèrie de pergamins, encara no classificats del tot.

- 4.- L'Arxiu del Reial Patrimoni (també conservat a l'A.C.A.), en les dues seccions de Mestre Racional i de Batllia, per bé que no hi sovintegin els documents del segle XIII.

5.- La desordenada secció de procesos.

Altres materials documentals, els he trobat en utilitzar la bibliografia abans esmentada, on s'han publicat textos de molt diversa procedència.

0.8. MÈTODE SEGUIT

El mètode seguit en aquesta recerca no ha estat sistemàtic, car -- l'abundància de documentació, l'amplitud de l'època estudiada i el fet que les dades poden sorgir als fons més inospitats haurien exigit disposar de molt temps (però penso fer aquesta tasca en els propers anys). -- Per tant, m'he vist obligada a seguir un camí travesser, adreçant-me als índexs dels registres i cartularis que m'interessaven i, partint de la notícia concreta que em donaven, he anat a buscar el document concret, el qual molt sovint m'ha conduït a altres documents, no recollits als índexs.

L'aplec documental s'ha vist completat amb la troballa de textos, publicats només parcialment en la bibliografia utilitzada, o de textos que, malgrat que ja són publicats, crec interessant publicar-los junt amb els recollits per mi, per donar una visió de conjunt.

0.8.1. Transcripció

Al llarg d'aquest treball, m'he trobat davant de documents escrits en llatí en la seva majoria, ^{on} troben mots, la grafia dels quals no és encara fixa i, noms d'individus musulmans, els quals cal identificar.

0.8.1.1. Transcripció llatina

En endinsar-me dins els documents llatins, m'he acarat amb els tí-

pics problemes que la seva transcripció comporten (i, u vs v, c, t, etc. etc.). He intentat solucionar-los seguint un mètode raonable, el més proper a la grafia que jo he llegit.

He senyalat amb parèntesi () aquells mots que per cause del corc de poca tinta o altres motius no es podien llegir però que es podien en devinar mitjançant una conjectura sintàctica o una comparança amb altres documents.

He marcat amb claudàtors [] les paraules posades per mi, de bell - nou, que m'hi han semblat necessàries.

He marcat amb < > les paraules repetides o innecessàries.

Haig d'assenyalar ací que la transcripció del documents del cartulari del Temple de Tortosa esmentat en pg. 22 ha estat una feina particularment ingrata. Malgrat que la lletra dels documents del cartulari és llegible, les faltes d'ortografia són terribles, per exemple: escriure "hannuatim" per "annatim", o separar "tort-osa", o "valit-uro". He in tentat que la lectura d'aquestos documents fos possible, pero no he vol gut corregir tots els errors ja que m'hauria sortit un document molt — distint.

0.8.1.2. Transcripció àrab

Quant als noms d'individus musulmans i altres paraules àrabs he se guit el sistema de transcripció usat pel Dr. Joan Vernet en la Revista Estudis Romàntics.

LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA DELS TAGARINS A LA RIBERA DE L'EBRE

1.0. GENERALITATS

Al segle XIII la comarca tortosina és en mans de diversos senyors feudals, entre ells el Rei. Hom pot diferenciar dos tipus de possessió centres municipals o terrenys a la zona rural. Ésser amo d'una ciutat o d'una vila vol dir percebre els impostos dels seus habitants i exercir certs drets jurisdiccionals. Posseir terres vol dir ésser amo dels camps i percebre els impostos dels que hi viuen, esdevinguts vassalls seus.

La ciutat de Tortosa està repartida entre el Temple, els Montcada i el Rei; per tant els sarraïns que viuen a la ciutat en fet de qüestions econòmiques i jurídiques passen a dependre de la Senyoria, és a dir de les tres entitats o de llurs funcionaris (vegeu els capítols següents). Amposta, l'altre centre important de la part sud del delta, és propietat de l'Hospital i els habitants d'aquella zona pertanyen a l'Hospital. (1)

La zona rural depèn de diversos senyors feudals. Ja al·ludiré - al poder i terres de què gaudeixen (vegeu 3.4.1.). Però en aquest moment interessa recalcar el poder del Temple perquè és amo de la major part de terres on hi ha sarraïns (segons esmenten els documents vistos fins ara). Els tagarins de les terres situades riu amunt es concentren a les poblacions petites, dedicades principalment a l'agricultura (2), i molts d'aquests llocs pertanyen precisament al Temple. També a la vorera del riu hi ha altres senyors que tenen vassalls sarraïns, com - els Entença, amos de les muntanyes de Prades, demarcació els límits de la qual toquen al riu en més d'un punt (3).

1.1. POBLACIONS AMB HABITANTS SARRAÏNS

Ara només puc dreçar una llista de llocs on he trobat documents
des persones musulmanes (4):

1. ALDEA (5)

ALDOVER (6)

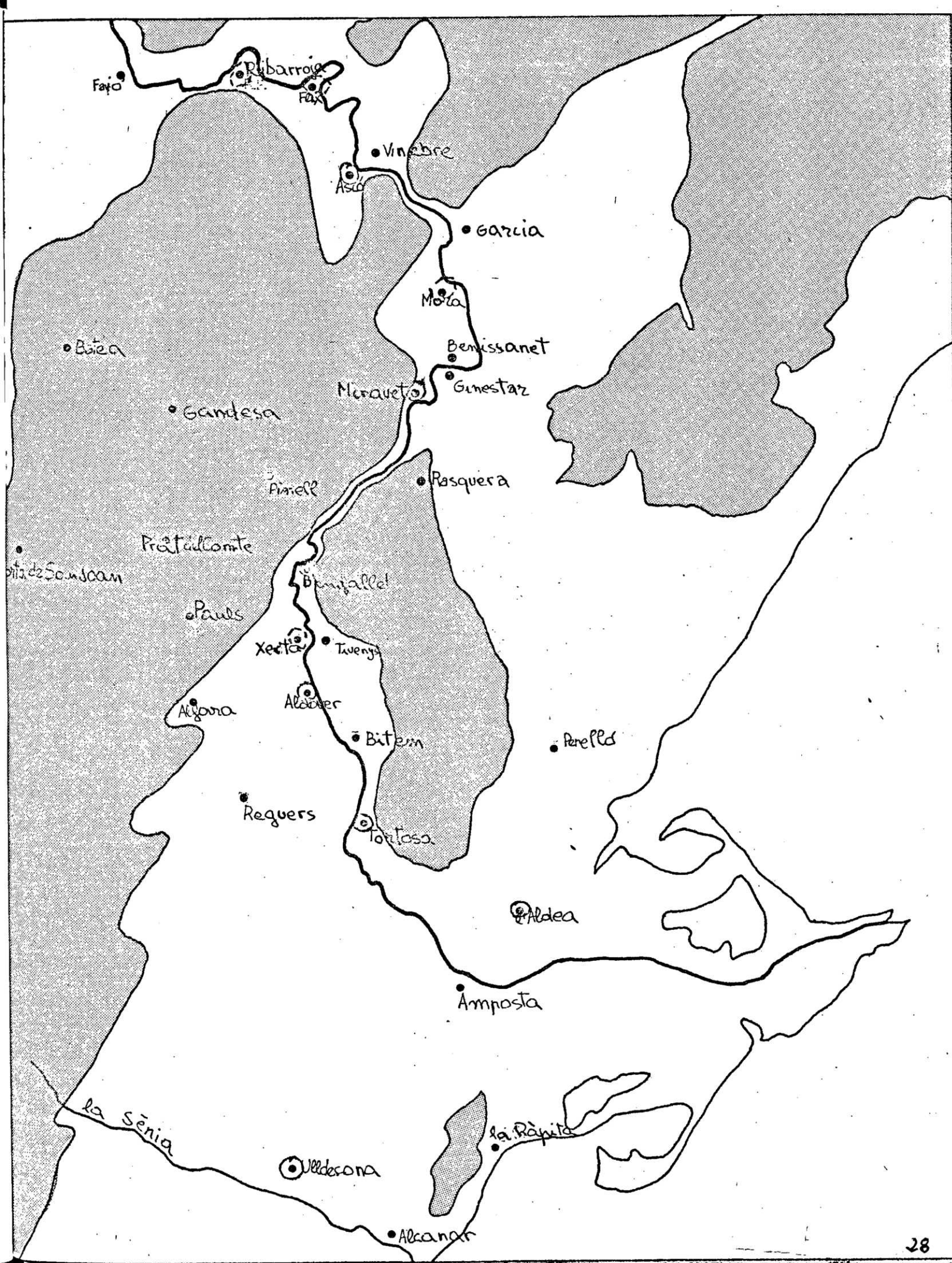
ASCÓ (7)

BENIFALLET (8)

MIRAVET (9)

TORTOSA (10)

ULLDECONA (11)

SIGNES CONVENCIONALS

Sistema montanyós. (S'aprecia així els diversos congosts travessats per l'Ebre en el seu recorregut dintre Catalunya. Copiat de Pierre Vilar , Catalunya dins l'Espanya moderna, Barcelona 1971, tom I pàg. 196

Llocs on viuen sarraïns al segle XIII

Llocs on possiblement viuen sarraïns al segle XIII

L'ALJAMA I LES SEVES ESTRUCTURES

2.0. INDICACIONS GENERALS

Les grans diferències de tractes rebudes per cada element que viu a la Ribera de l'Ebre durant el segle XIII són establertes ja en els pactes concrets després de la conquesta. Per una banda es dona que el sentiment de grup entre uns quants sarraïns és fort, i així ho accepta el sobirà cristià, fins al punt d'arribar a gaudir de certs drets dins de les estructures cristianes; aquest és el cas de l'aljama dels sarraïns de Tortosa amb el seu cadí al davant. Per altra banda, és freqüent entre els habitants musulmans el viure aïllats, escampats per les comarques riberenques, fet que potser els priva de beneficiar-se d'uns companys privilegiats.

Malgrat tot això, els musulmans riberencs gaudeixen d'uns privilegis especials i mantenen uns costums que els diferencien de la població cristiana de la contrada, és a dir tenen molts aspectes comuns entre ells enfront de la societat cristiana. Aquests aspectes comuns de moment els puc estudiar fent comparances amb les dades que em dona la història del país valencià i de l'Aragó, i per això, en aquest capítol donc una visió general de la vida interna dels grups de sarraïns, especificant els detalls que els documents em proveeixen respecte a les comunitats musulmanes de la comarca de Tortosa (vegeu mapa, pàg. 28).

Cal tenir en compte, de bell antuvi, que les comunitats sarraïnes en estudi, són sempre minories les quals, malgrat que tenen certes estructures i càrrecs propis, no actuen mai independentment de l'administració cristiana (aspecte que comento en el capítol 3)

2.1. TIPUS DE GRUP

Les comunitats de sarraïns que viuen a la Ribera de l'Ebre al segle

XIII en pocs casos són anomenades "aljames" per les fonts cristianes; només ho son Tortosa i l'Aldea (1), normalment hom parla simplement — dels sarraïns de Miravet o dels de Benifallet (2).

Però malgrat no apareixer el mot "aljama" als documents, la tendència en les poblacions medievals és de viure en barris separats; és a dir que moros, cristians i jueus coincideixen pel centre de la població pel mercat, etc., però habiten en districtes diferents ja que aquesta — separació de gent de diferent religió és predicada i imposada per les lleis cristianes, tant les promulgades pels Reis com pels Papas (3).

Quant als sarraïns que vivien en la zona rural, més difícilment poden tenir força com a grup: tot i així, estan en contacte amb els musulmans de la ciutat propera i a voltes sota els seus funcionaris, com és el cas del cadí de Tortosa (4).

2.2. UBICACIÓ I CONFIGURACIÓ DEL RAVAL MUSULMÀ

2.2.0 Urbanisme en General

La ubicació de les aljames sarraïnes dins una vila cristiana, o si més no, la ubicació dels barris on vivien els musulmans, respon a uns interessos econòmico-polítics de la societat cristiana.

El raval musulmà manté una estructura urbanística depenent del tipus de vida i principis que promulga la seva religió. Aquest urbanisme, lligat en part a models orientals, comporta una sèrie d'edificis els quals, malgrat estar poc documentats pel que fa a les moreries de la Ribera al segle XIII (5) hom pot estudiar-los fent comparances amb l'estructura de les aljames del regne de València, de l'Aragó i també de la resta de la Península (6).

A Tortosa, hom pot adonar-se de l'estructura medieval de la ciutat ja que els diferents barris han romàs igual, conservant certa unitat - front als barris moderns. De la moreria, però, poc se'n diu. Un document (7) parla d'unes cases sota la múnia (vegeu pàg. 34) de la ciutat de Tortosa, a Remolins a la moreria, fent confusa la qüestió. D'altra banda, certs autors moderns situen la moreria on avui hi ha el barri de Vilanova (8), d'altres al barri de Remolins (9), i d'altres especifiquen que el barri sarraí correspon al tros nomenat el Garrofer (10).

2.2.1. Configuració del raval musulmà

Al segle XIII les ciutats medievals estan murades degut a les continues lluites i atacs que s'esdevenen. El manteniment d'aquests ~~murs~~ murs va a càrrec dels ciutadans, per mitjà d'un impost o del treball personal. A Tortosa, nucli més importat del meu estudi, seguint el costum i les necessitats de l'època, hi ha els murs ^{que} envolten la ciutat. Els sarraïns com a element de la comunitat tortosina, paguen, en grup, un cens en concepte de manteniment d'aquests murs (11).

Posteriorment, als segles XIV i XV, els cristians enderroquen els murs en haver aconseguit certa estabilització política. En canvi, hom construeix nous murs per encerclar, només, els calls i les moreries, ja que l'Església, els governants, i a cops els mateixos jueus o musulmans, tenen interès a tancar els barris dels infidels i entrebancar així les relacions entre cristians i infidels. (12)

El raval musulmà pot gaudir dels edificis propis següents: mesquita, carnisseria, forns i banys (aquests dos últims no documentats encara). Totes les mesquites de la comarca de Tortosa són donades després de la conquesta per Ramon Berenguer IV a la Seu de Tortosa (13) i la mesquita major de la ciutat esdevé església (14). Sembla però probable que -

algun grup de sarraïns manté la seva casa d'oració per mitjà d'un privilegi especial.

A Tortosa segurament que hi ha una altra mesquita, a part de la major, dedicada al culte de la comunitat musulmana, tan important durant el segle XIII; i a l'Aldea, la comunitat sarraïna el 1258 gaudeix d'una mesquita amb tots els seus atributs (15).

Quan el grup de musulmans té força, dins la comunitat cristiana, — obté el privilegi de tenir una carnisseria on es maten els animals segon manen les lleis musulmanes (16). La carnisseria dels sarraïns de Tortosa (només esmentada d'esquitllentes (17)) està prop del lloc on es fa el mercat (18).

La comunitat musulmana pot gaudir, ja fora del seu recinte propi, dels espais dedicats a cementiri i múnies. Ja he esmentat (nota 13) la donació dels cementiris dels sarraïns de la comarca de la Ribera a la Seu de Tortosa. Malgrat tot, al segle XIII els documents parlen encara del cementiri dels sarraïns de Tortosa als afores de la ciutat. (19). A l'Aldea, la comunitat sarraïna també gaudeix d'un cementiri franc i lliure (20).

Certs ciutadans sarraïns són amos de múnies o cases de camp als afores de la població (21) i hom parla de la múnia comunal que la Tortosa musulmana tenia a ~~Xeta~~ (22).

Els documents del segle XIII quan parlen de múnia es refereixen a heretats o cases a les rodalies de la vila (23).

2.3. L'ADMINISTRACIÓ INTERNA

2.3.0 Generalitats

Els grups de sarraïns, tant si formen aljama com si només gaudeixen d'una certa cohesió enfront l'administració cristiana, mantenen una estructura que respon a una evolució de certes estructures musulmanes anteriors. (24)

2.3.1. Funcionaris musulmans

Tinc poques dades dels funcionaris musulmans que regeixen les comunitats sarraïnes de la Ribera de l'Ebre al segle XIII i, a més, llur importància real és de difícil valoració ja que els documents parlen sobretot de les atribucions teòriques que el Rei cristià atorga al cap de l'aljama o al seu jutge, i no són gaires els documents que demostrin què passa en la pràctica (25).

Trobo esmentats els següents càrrecs:

el CADI de l'àrab القاضي (26)

És el jutge, la funció del qual era originàriament administrar la justícia en tota mena d'assumptes, basant el seus judicis en l'Alcorà, la Sunna i la Xara (Šarīfa). És un dels funcionaris més antics de l'administració musulmana.

El cadí de Tortosa és molt important a la comarca. Té jurisdicció sobre els musulmans de la ciutat i també sobre els tagarins de diversos pobles de la vegueria de Tortosa (27). És el personatge que ha de jutjar en certs plets entre cristians i sarraïns, o al menys ha de cooperar en aquesta tasca la respon

sabilitat de la qual recau en el veguer (28). El cadí de Tortosa ha de fer valer els drets dels tagarins de la ciutat alhora que ha de contribuir al bon ordre general, ajudant al veguer en la seva tasca de capturar fugitius (29).

Hom exigeix el cadí que sigui un home bo i just; i a tal punt arriba la seva bona fama que és escollit com a jutge per dirimir el plet entre un frare del Temple i un sarraí d'Ascó (30).

L'elecció d'aquest funcionari musulmà recau de vegades en l'aljama, com és el cas de més d'una aljama valenciana que gaudeix del privilegi de poder nomenar els seus oficials, però en la majoria de casos és el Rei o el senyor feudal qui decideix (31).

A Tortosa el primer cop és el Rei qui nomena el cadí de l'aljama, però posteriorment és la Senyoria, formada pel Temple i la família Montcada, qui escull el magistrat tagarí, normalment — amb el consentiment, explícit o invocat, de tota l'aljama (32).

ALFAQUI, de l'àrab

الفقيه (33)

Pròpiament és el savi o estudiós que es converteix en l'ajudant del cadí, en els assumptes de caire menor (34).

En les comunitats musulmanes de la Corona d'Aragó, el sentit del mot "alfaquí" és un altre. Després de la conquesta cristiana, calen funcionaris que posin en contacte els súbdits musulmans amb l'administració cristiana, i aquest són els funcionaris de la cort cristiana que esdevenen escriptors de llengua — àrab (per escriure cartes del monarca cristià als reis del nord d'Àfrica, certs privilegis atorgats a musulmans una còpia dels quals és escrita en àrab, "sarracenicum instrumentum", per —

l'habitant sarraf (35)). L'alfaquí passa a ser el metge del Rei, malgrat que es continua parlant d'"alfaquimat" i "escri vania" com càrrecs similars i que son otorgats a la mateixa persona.

El càrrec d'alfaquí, amb unes atribucions que ja no tenen tanta relació amb les comunitats musulmanes, és donat pel Rei, a súbdits jueus, àdhuc arribant a convertir-se en un càrrec hereditari entre un poc nombre de famílies israelites degut a la confiança que el Rei els té. (36)

ALAMÍ de l'àrab *الامين* (37)

És el representant del Rei o senyor cristià dins la comunitat musulmana (38). La seva missió és posar en contacte l'aljama amb el rei o el seu delegat (el veguer o el batlle), ó amb el senyor feudal a qui pertany l'aljama (39).

L'elecció de l'alamí varia en cada cas, depenent del tipus de pacte concret en el moment de la conquesta. Algunes aljames gaudeixen del dret d'escollir-lo (40). En d'altres ho fan la senyoria o el Rei, per ells mateixos o pels seus delegats (41)

SALMEDINA de l'àrab *صاحب المدينة* (42) cf. Tazi: *Ibn Salih al-Sala*

Funcionari encarregat de vigilar l'ordre en la ciutat o vila. És l'evolució o equivalent al "muhtasib" musulmà o almotacen (43) i la seva tasca és revisar els pesos i mesures que fan servir els comerciants, tenir cura del mercat, de la moral pública; en fi, de la vida del poble en termes generals.

Tèòricament és un auxiliar del cadí, però en moltes ocasions passa per damunt de les atribucions d'aquest i s'entremet en

la seva jurisdicció.

A Tortosa el Rei i els senyors feudals recorden, en to d'ordre al ~~Sab~~medina dels sarraïns que no es fiqui en alló que pertany a la jurisdicció del cadí i també mamen al cadí que no do ni ordres en el terreny del ~~Sab~~medina (44).

ALGUTZIR, de l'àrab الوزير (45)

Oficial, la funció del qual és ajudar a dur a terme les sentències dictades pel cadí o per altres funcionaris superiors.

A Tortosa és la pròpia comunitat sarraïna la que escull el seu algutzir (46).

SABALAGA de l'àrab صاحب السال (47)

Els documents volen equiparar les funcions d'aquest personatge amb les dels clergues cristians (48).

Altres funcionaris, encara són esmentats de tant en tant pels documents, les funcions llurs són, però, poc precises i els seus títols a cops llatinitzats (49).

2.3.1.1. Sous i economia interna del grup

Els diferents funcionaris suara esmentats, o almenys certs d'entre ells, cobren ~~al~~ sou. El Rei o la Senyoria que els ha escollits els paga o reben una quantitat a la qual contribueixen, com a impost o voluntàriament, tots els membres de la comunitat de tagarins que tenen interès a mantenir llurs oficials musulmans.

Els càrrecs purament administratius cobren també un sou. En certs casos aquest sou es tradueix en un impost que grava cada individu musulmà de la comunitat, com és l'alaminatge. En canvi sembla que els funcionaris judicials no han de cobrar per tal que el diner no sigui un determinant en els seus judicis, sempre i quan l'aljama proveeixi a les seves necessitats.

Les comunitats sarraïnes que formen aljames tancades i que gaudeixen d'una economia interna forta són prou per pagar les despeses de la seva vida pública: de la mesquita i els seus funcionaris (sabalaçano) i dels funcionaris de l'aljama com d'alaminatge, el sou del cadí, etc. (50)

Però, aquesta vida econòmica interna de les aljames depèn totalment de la política econòmica menada pels Reis de la Corona d'Aragó, els quals junt amb els senyors feudals estan interessats a obtenir el màxim de beneficis dels seus súbdits musulmans. Per això, afavoreixen certs costums dels sarraïns i els permeten de pagar els impostos en moneda musulmana la qual es fa servir sobretot en les transaccions comercials amb els països nordafricans (51). Per tant, la circulació fiduciària en certs indrets de la Corona d'Aragó, ja en temps de Jaume I, es mena en moneda de tipus musulmà batuda en els territoris de la Corona.

2.3.2. Lleis musulmanes

Els grups de tagarins passen a formar part dels regnes cristians conservant, però, el seu status musulmà, o bé perquè els privilegis atorgats en el moment de la conquesta els ho concedeixen, o bé perquè noves demandes han estat complagudes. Per tant, el musulmà, ha d'ésser jutjat se--gons les lleis musulmanes i per funcionaris de la seva comunitat, en de--falliment dels quals actuarà el veguer o el batlle (52).

La llei musulmana es basa en l'Alcorà, i la Sunna (la paraula Sunna esdevé tan normal en el vocabulari medieval català que s'arriba a aplicar a la llei jueva, i així es parla de sunna hebrea) (53).

La Sunna és la base de la jurisdicció musulmana i és esmentada en molts document pels quals els Reis cristians atorguen als tagarins el dret de poder ser jutjats segons la llei musulmana o Sunna (54).

Un altre element per dirimir els assumptes entre els musulmans era la Xar'a o llei revelada de l'Islam.

Cal tenir en compte que en les sentències promulgades i en els plets entre dos o més tagarins, també influeixen els costums no escrits de la comunitat musulmana (el document nº 8 esmenta usatges, furs i costums dels musulmans p'tser donant el nom llatí a unes legislacions de tipus musulmà).

D'altra banda, les lleis cristianes intervenen molts cops en l'administració de la justícia als membres de la comunitat sarraïna, ja que tant els funcionaris del Rei com els dels senyors feudals s'entremeten, sempre que poden, en els afers interns de l'aljama. Es a dir que tant els furs (55), els de Lleida i de l'Aragó que s'apliquen en certs llocs de la contrada que estudio, com els costums imposats pels repobladors vinguts de fora, entren a formar part de la legislació que regula la vida dels musulmans de la Ribera. La administració de la justícia entre els tagarins riberencs presenta problemes quan hom vol especificar en quina mesura i en quins casos se sobreposa la jurisdicció cristiana a la musulmana. No he trobat dades suficients per treure en això unes conclusions fermes; però sí m'he donat de la consideració, almenys en teoria, de la justícia cristiana envers les lleis musulmanes. Gual diu (56), — que el 1311 encara és vigent un privilegi pel qual els litigis entre moros i cristians han de ser jutjats "secundum gunam et non secundum forum"

(vegeu capítol 3.) i els documents escollits parlen amb respecte de —
l'Alcorà i la Sunna.

2.4. ESTRATIFICACIÓ SOCIAL

2.4.0. En general

La conquesta cristiana de 1148 afecta directament l'estructura de la societat musulmana arrelada a la ribera de l'Ebre. Les principals línies divisòries d'aquella estructura romanen, però, els principals elements de la classe més importat, econòmicament (57) i culturalment (58) parlant, emigren al mateix temps que s'incrementa el sentiment d'unitat de les comunitats musulmanes davant l'administració cristiana.

Posteriorment a 1148, durant la segona meitat del segle XII especialment, i també al llarg del segle XIII, la població sarraïna que habita a la comarca de Tortosa sofreix una sèrie de moviments demogràfics. Aquests moviments demogràfics es poden reduir a l'èxode de famílies tagarines — vers terres de l'Islam, en especial les pertanyents a classes socials — elevades, i a la vinguda de nous repobladors cristians. El primer moviment (59), fugida d'habitants musulmans, gent de diners en primer lloc, — deixa a mercè dels esdeveniments llurs terres i béns. Aquestes terres — abandonades, junt amb les heretats sense conreuar existents en les contra — des del Delta i a les voreres de l'Ebre, són un esquer que atrau als — cristians del Nord, tant als senyors com a la pagesia. Els senyors esde — venen, després de la conquesta, amos de grans possessions per cesions — reials (60); els repobladors, fins i tot cristians de més enllà dels Pir — neus (61), que arriben amb l'afany de conreuar aquestes terres i poder-ne — viure, en compren trossos als seus amos o fan tractes de parceria amb — ells (62). Però els nous repobladors cristians són pocs encara en el se — gle XIII i es fa patent la manca de braços per al cultiu de la terra, —

font primària de l'economia medieval; per tant els sarraïns de la zona, que resulten ser els que ja en temps de dominació musulmana, tenien cura de l'agricultura, esdevenen necessaris a l'economia cristiana com a obrers del camp (63).

2.4.1. Ocupacions (64)

La majoria de tagarins que viuen a la Ribera de l'Ebre al segle — XIII es dediquen al cultiu de la terra. Els pactes entre el Temple i Mafo^{del}met Ximeles, i Mafo^{del}met Xuayb (65) en són testimoni. Àdhuc els — costums de Tortosa parlen dels sarraïns que van a treballar al camp i al·ludeix al tipus de vestit que han de portar en aquestes ocasions (66)

He trobat documentats altres oficis un xic particulars. Quan es considera els individus musulmans com un element més de la societat, cal — remarcar que aquests duen a terme una sèrie de feines, com ja he dit, u n xic particulars com meretrius, cantants i d'altres. ¿Es que són potser les sortides més fàcils o les úniques que la societat cristiana permet als súbdits musulmans, a part del conreu de la terra?.

El primer d'aquests oficis és la dedicació de dones musulmanes a — ser les meretrius de la societat cristiana (67). A Tortosa ciutat es — tan registrades, fet que no sobta si tenim present que el Mestre Racio — nal valència de^{la}dica un capítol dels seus comptes a la inscripció de — putanes (68).

El segon cas es refereix a sarraïnes cantants (69) les quals paguen també un impost especial. Finalment hom parla a Tortosa d'uns "sonadors" — trompadors o xaramellers" sarraïns, que són músics del municipi (70).

Molts sarraïns deuen exerci altres oficis o treballs (71) com els terrissaires que mantenen certa fama fins al segle XVII i tants d'altres

però a la Ribera hom no esmenta (en els documents examinats fins ara) cap ofici d'artesa, a no ser que el cognom d'un sarraf, Ferrer (72), - fos mostra del seu ofici, costum que els musulmans haurien agafat dels cristians (73). ?

Tampoc no s'al.ludeix als comerciants, ofici tan comú entre els musulmans (74) ni als que treballen les indústries incipients dels productes del camp (75), ni als que tenen cura dels rius i canals (76).

L'ELEMENT TAGARÍ FRONT AL GOVERN I ADMINISTRACIÓ CRISTIANA

3.0. QUESTIONS PRELIMINARS

Malgrat poder formar un nucli o comunitat, els tagarins com a element de la societat tortosina medieval viuen, en la realitat, dins l'àmbit i sota el domini cristià, i per tant estan sota al govern i l'administració de l'Estat de la Corona d'Aragó. Són una minoria tolerada, — fins a cert punt independent, gaudint d'una organització i lleis pròpies però mai no són deixats a l'albir de llur pròpia decisió, sinó que els governants de la Corona tenen interès a admetre'ls en la seva organització i així dominar-los en tots aquells aspectes que transcendeixen de la comunitat tancada o en aquells assumptes que afecten els interessos reials

Els musulmans riberecs, ja des del 1148, queden integrats en una òrbita política el centre de la qual pertany al Rei directament, o a un senyor feudal i al Rei més llunyanament. Però aquesta òrbita dins la qual el sarraí està sotmès a una jurisdicció cristiana, és complexa ja que els drets diversos, d'autoritat i de propietat, de què gaudeixen els senyors se superposen damunt del mateix territori i un mateix habitant — pot estar sota jurisdiccions diferents segons les circumstàncies. Cal per tant, tenir en compte l'estructura cristiana a què també estan sotmesos els sarraïns i els funcionaris cristians, que actuen per sobre d'ells.

3.1. PROBLEMES DE DEPENDÈNCIA

3.1.0. Els sarraïns de fora de Catalunya.

En parlar dels "mudéjares" de Castella, Fernández (1) diu que és molt pitjor la situació dels moros que viuen a la zona rural "pues eran cercenados.. los privilegios.. mientras crecian.. las garantías en las ciudades recién conquistadas" i creu que la condició social "del moro de

palacio y de las aljamas reales aventajábase.. a la de los individuos de las aljamas reales y señoriales de Aragón y Valencia".

A l'Aragó les condicions de vida són millors a les aljames senyorials que en les del Rei, fet que provoca la fugida de molts sarraïns, depenents del Rei, cap als llocs de senyors, que d'altra banda són dels més rics del regne (2). A València, malgrat ser molt similars les condicions de vida entre unes aljames i altres, també hi ha tendència a anar cap a les aljames senyorials (3). Aquesta realitat no s'avé amb el fet que els vassalls del Rei gaudeixen normalment d'una llibertat més àmplia, comparada amb la dels serfs de la gleba (4) i que les aljames del Rei segurament posteriorment al segle XIII posseeixen molts privilegis - que el sobirà atorga volent convertir-les en centres florents que contrarrestin el poder dels senyors feudals (5).

3.1.1. Senyors de qui depenen els sarraïns riberencs

A Catalunya, és difícil d'apreciar aquests detalls per mitjà dels documents. Però el tipus de pactes concrets i el mètode de repoblament dut a terme a la contrada que estudio testimonien que l'habitant musulmà queda integrat a l'administració cristiana, sota la dependència o bé d'un senyor feudal, o bé del Rei directament. Els diferents amos que els documents esmenten, amos o possibles amos, de qui depenen els sarraïns arrelats a la ribera, són els següents:

El Rei o sobirà de la Corona d'Aragó

Apart de la sobirania inherent al cap de la corona d'Aragó, el Rei posseeix en concret un terç de la ciutat de Tortosa.

Els soberrans del segle XIII tenen un contacte directe amb la comuni

tat de sarraïns tortosins. En mantenir els acords signats pels seus - antecessors al segle XII, en virtut d'un dels quals perceben un tribut de la quantitat de 400 masmodines (6), els Reis de la Corona d'Aragó, continuen dominant la comunitat musulmana, ja que serveixen els diferents impostos i lligams legals a què estan sotmesos els sarraïns en la persona del Rei o del seus delegats. Aquesta dependència es tradueix en: haver de pagar cenes, tant els de Tortosa (7) com els de Miravet (8); haver de ser jutjats pels oficials reials en certs casos, tant els de Tortosa (9), com els de Miravet (10) com els d'Ascó (11) i d'Amposta - (12); haver d'acceptar la decisió reial que delimita la jurisdicció entre el cadí i el salmedina en llurs funcions dins l'aljama (13).

El Rei, també, intervé sobre comunitats de sarraïns d'altres senyors com la de l'Aldea a la qual atorga el seu guatge especial (14).

D'altra banda, hom troba al Rei interessat a mantenir les aliances amb el Rei de Tunis i per tant, els súbdits africans que viatgen pels seus territoris, depenen d'ell i ell acut a la defensa d'aquells que han estat agafats il·legalment per ciutadans tortosins (15). En fi, a ell només pertoca el poder jurisdiccional suprem i el dret de gravar tots els vassalls dels seus regnes, tant jueus, cristians com moros (16)

L'orde del Temple

És una de les forces polítiques i econòmiques de la contrada, que es formà gracies al fet que els sobirans de la Corona d'Aragó constantment obsequien, amb noves heretats o privilegis nous, als frares del Temple i als seus súbdits, cristians, moros i jueus (17), per agrair l'ajuda militar que reben dels templers. Les terres que posseeix el Temple són moltes, cap a l'Est de Tortosa i vers l'Aragó, seguint el curs de l'Ebre (18)

Durant el segle XIII, els comanadors del Temple contribueixen al repoblament i direcció de Tortosa, cobren els impostos de la ciutat - (19) i intervenen en assumptes jurisdiccionals sobre la població del terme, on també hi ha súbdits musulmans. Mostra de les relacions entre el Temple i sarraïns de la comarca son els tractes que manté l'ordre a Tortosa amb Maomet fill de Xuayb (20) amb Maomet Ximeles (21) i amb Ahacen fill d'Alf (22) i a Aldover amb Maomet Abinsait (23). La dependència d'aquest sarraïns vers el Temple és clara ja que els documents especifiquen el tipus de relació que tenen els subjectes amb l'ordre, els deures envers ella - com és ara treballar pels frares un dia (24), pagar un cens de 3 càntirs d'oli (25) o de 20 diners (26) i altres impostos, i els beneficis que han de rebre com ser defensats pels frares (27) o gaudir plenament dels terrenys que els donen (28). Però, la relació entre el Temple i la majoria dels seus vassalls, no és tan clara (ja he al·ludit a aquest problema a 0.3.1.); hom parla d'uns sarraïns que són del Temple (29) o que són de la batllia de Miravet, - la qual pertany al Temple (30), però no especifica quins lligams comporten aquestes relacions; en algun cas, només es diu que aquells sarraïns han de ser retornats al Temple (31), exigència que fa dubtar i pensar en uns lligams de tipus esclavitzant.

L'orde de l'Hospital

Es un altre cooperador en la tasca de conquesta i repoblació de la comarca al sud de l'Ebre, prop del Delta. Es per la seva ajuda militar en els fets bèlics que rep terrenys i privilegis dels sobirans de Catalunya, (32).

Les possessions de l'Hospital a la zona en estudi es redueixen a:

Amposta, centre de les heretats pertanyents a l'Hospital que es -

transforma en la capital més importat de l'Orde, en tota la Península, fins al punt que el cap de l'orde manté el títol de "castellà d'Ampos-ta" durant molts segles (33); aquí viuen sarraïns que per tant estan sota la seva jurisdicció; l'Aldea, que té una comunitat sarraïna molt important, portada allí de Cilla pels mateixos hospitalers (34), la qual, malgrat gaudir de diversos drets, com és ara ser jutjats pel seu alamí segons la Sunna, depenen totalment de la seva administració com es veu en concret en haver de pagar a ells els impostos i prestacions personals (35).

Al sud de l'Ebre tenen també terres, cap a la Ràpita del Cascall⁽³⁶⁾ i Ulldecona (37), i posseeixen a més sarraïns i cases dins la ciutat de Tortosa la jurisdicció sobre els quals, però, pertany al cadí tortosí o al Temple (38).

Els Montcada

Família molt lligada a la història de Tortosa per l'actuació dels membres de les diferents generacions en la vida ciutadana.

El senescal Guillem Ramon per haver ajudat al comte-rei, obté grans terrenys (39). A Tortosa rep un terç de la ciutat, a part d'altres privilegis. Els documents no parlen expressament de súbdits sarraïns dels Montcada, però sembla molt probable que uns terratinents com ells en tinguessin a la ribera; de totes maneres bé estan en relació amb el contingut musulmà ja que llur actuació en la vida municipal de Tortosa s'estén, també, a l'element sarraí al qual administra justícia molts cops. Així és que, d'acord amb el Rei, un Montcada intervé en el pacte contret pels moros de Tortosa amb el sobirà (40); un altre membre és factor, junt amb Guillem de Cervera, del retorn d'unes terres de l'Ebre als sarraïns de Miravet, terres que ell considera que els pertanyen (41); i altres —

descendents també intervenen en el nomenament del cadí de l'aljama (42) i en la defensa dels sarraïns a qui el Rei obliga a pagar cenes (43). - Altres cops la família vetlla més pels seus interessos, i s'entremet en la jurisdicció reial, actuant sobre uns sarraïns la jurisdicció dels — quals pertany al sotsveguer de Tortosa (44).

La Seu de Tortosa

Es restaurada pel comte-rei, poc després de la conquesta de la ciu tat amb el propòsit que els béns i la seva demarcació, en el futur, han d de ser les propietats que pertanyien, abans del segle VIII, a la diòce si de Tortosa, (els límits de la qual concorden amb els de la taifa tor tosina).

Les seves possessions van sent recuperades al segle XIII, però ja de primer moment, li pertanyen totes les mesquites majors, les exteriors i els cementiris dels sarraïns (45).

Els documents no esmenten cap sarraí que depengui del bisbat de Tortosa, però és possible que tingui tractes de parceria amb elements musulmans ja que són moltes les terres per conrear que esdevenen propie tat seva.

Altres monestirs

El Rei atorga petites donacions de terres a monjos de diferents monestirs perquè contribueixen a la tasca de repoblament i cristianització de la contrada. Així passa amb Sant Cugat del Vallès, monestir mimat dels comtes de Barcelona, que ja abans de la conquesta de l'Ebre gaudeix, en teoria, de altres possessions (46) i que al segle XIII es dedica al cultiu de terres prop de la Ràpita (47).

Al segle XIII les seves possessions queden minvades pels interessos que hi adquireix l'Hospital. També Poblet i Santes Creus són afavorits pels Reis d'Aragó i intervenen en assumptes relacionats amb aquells indrets, i per tant amb elements musulmans que cultiven molts camps a les voreres de l'Ebre (els ~~cantofals~~ ^{canonjals} de Sant Cugat, de Poblet i Santes Creus mostren aquestes relacions).

La força política i econòmica d'aquests senyors entra sovint en conflicte, tant per qüestions de límits geogràfics com per sobreposicions de privilegis o jurisdiccions sobre els habitants del mateix territori - (entre ells els tagarins); així ho demostren les nombroses avinences i pactes firmats durant el segle XIII entre els diferents amos, en els quals s'intenta definir els drets de cadascú i conciliar els interessos de tots (48).

Les personalitats més importants suara esmentades, són les que dirigeixen al llarg del segle XIII la vida pública quotidiana de Tortosa i la seva comarca. Però cal també remarcar altres senyors feudals que, per la força que adquireixen en un moment determinat o per la consciència ció que fan del seu propi poder front a la Senyoria o senyors feudals - més poderosos, donen un caire molt peculiar a la ciutat de Tortosa i - fan que aquesta desenvolupi, ja al segle XIII, uns organismes municipals que regeixen la ciutat i el seu terme bastant independentment. M'estic referint, en primer lloc, a diversos senyors, esmentats poc pels documents, però que mantenen relacions amb el grup de sarraïns, com és el cas de Bernat Llorens senyor ciutadà de Tortosa (49). En segon lloc - parlo dels homes lliures, els prohoms de la ciutat i de la seva lluita contra els poders feudals en defensa dels costums i llibertats municipals. Aquesta lluita té com a fruit la redacció dels costums de Tortosa a finals del segle XIII, (50) i que és més o menys ajudada per Rei

contra la Senyoria, i No transcendeix als documents escollits i suposo que es degut al fet que la comunitat musulmana de Tortosa, malgrat la seva independència relativa, és només una minoria d'infidels, als quals hom té en consideració perquè formen un element més de la societat tortosina, però no intervenen en la vida pública en el mateix grau que qualsevol ciutadà cristià de nivell econòmic solvent.

3.2. ESTRUCTURACIÓ D'AQUESTA DEPENDÈNCIA

3.2.0. Generalitats

La jurisdicció de la zona de Tortosa està en les mans dels diferents senyors suara esmentats, als quals pertany exercir unes funcions econòmiques, i a voltes legals, envers la població de la contrada, on hom troba súbdits sarraïns.

Els sarraïns, per tant, com un element més de la societat de la Ribera, depenen de senyors diversos i de diversos funcionaris en qui aquests senyors deleguen els seus poders.

Cal distingir, en primer lloc, dos tipus de funcionaris: els reials i els senyorials.

3.2.1. Funcionaris reials

3.2.1.0. Problemes preliminars

Al segle XIII l'organització de la Corona d'Aragó és encara simple i en evolució. Com tota administració primitiva no comporta massa clarament la separació de funcions, cosa que vol dir que dins la paraula

la administració s'integren diverses estructures: judicial, econòmica i pròpiament administrativa (51). A més cal no oblidar que la Corona d'Aragó és una amalgama d'estats, de fet independents, i units tan sols en la persona del Sobirà i algun altre funcionari (per exemple - el tresorer), fet que comporta l'existència d'una gran varietat d'estructures similars però diferents al mateix temps.

La funció de certs càrrecs no està prou definida, ni quant a les atribucions ni tampoc quant els límits geogràfics de les demarcacions llurs. Prova n'és el cas de certs sarraïns que viuen a la Ribera de l'Ebre que no depenen d'una administració única sinó que són sotsmesos a funcionaris de diferents regnes, Catalunya i Aragó, ja que la zona en qüestió és el límit entre ambdós regnes (52).

El funcionaris reials poden gaudir de dos tipus de jurisdicció: territorial i local.

3.2.1.1. Funcionaris territorials

Els funcionaris amb demarcació territorial són anomenats a Catalunya "veguer" (53) el nombre dels quals varia durant el segle XIII (54) Les seves tasques principals estan esmentades en molts documents (55) i s'estenen molt clarament a una zona rural, la vegueria, on sembla que no té competència altra que la d'algun senyor feudal de la regió i els seus oficials. En canvi les seves atribucions topen molt sovint amb les funcions dels batlles, funcionaris locals (vegeu 3.2.1.2.) perquè no hi ha una clara separació entre les qüestions que pertanyen a l'un i als altres. Sembla que la delimitació de les funcions d'aquests dos funcionaris, dins l'àmbit de la ciutat, es fa segons el caire de la qüestió a resoldre, alta o simple justícia, mer o mixt imperi (56)

però són molts els casos en què ambdós es creuen amb el dret a jutjar.

A la zona que m'afecta, el funcionari és nomenat veguer de Tortosa, centre de la seva demarcació, encara que per actuar també a la Ribera de vegades se l'anomena veguer "riparie Iberis" o simplement "riparie" (57). La vegueria limita amb Aragó (58) amb les dues vegueries de Tarragona i Montblanch (59). Però de fet, a la documentació que he utilitzat només surt esmentat el veguer de Tortosa quan es parla en termes generals, quan la Cancelleria fa servir les fórmules corrents per adreçar-se a tots els funcionaris reials (60). Cal remarcar aquesta manca de dades referents al veguer tortosí durant el segle XIII. Potser en sigui la causa la donació a perpetuïtat feta per Ramon Berenguer IV a Pere de Senmenat de la vegueria i els seus drets. I és de suposar que els Senmenat gaudeixen d'aquests privilegis fins el 1302 en què Jaume II, interessat a dominar les ciutats dels seus regnes, permuta la vegueria, escrivania i altres drets sobre Tortosa que posseeixen els Senmenat, per unes possessions en altres llocs (61).

Normalment l'~~oficial~~ que actua a la vegueria de Tortosa, en els assumptes relacionats amb els tagarins de la demarcació, és el sotsveguer, és a dir el seu substitut. És en Sebastià de Mas, sotsveguer el 1282 en qui recauen certs problemes de sarraïns de Tortosa; aquests — (62) pel fet d'haver residit a la ciutat, tenen el privilegi de poder anar a viure en vulguin (63), i ell, la veu de la justícia, ha de fer possible que els sarraïns fagin ús d'aquest privilegi i puguin anar a viure a Amposta, malgrat que l'afer vagi en contra dels interessos del Temple (64). Però aquest problema no és resolt pel sotsveguer totalment en favor dels sarraïns, ja que un document de 1286 mostra que el batlle d'Amposta rep ordre reial de consentir al Temple d'haver-se apoderat dels béns que els esmentats sarraïns deixaren a Tortosa (65).

També és el sotsveguer qui intervé en un assumpte, no massa clar, entre sarraïns; i ell ha de jutjar, potser entremetent-se en l'administració interna del grup de sarraïns (66), i ha d'administrar la justícia segons mana la llei i la sunna dels sarraïns, si és que així ha de ser (67). I ja ell també a qui pertoca de fer justícia a uns sarraïns, a qui Ramón de Montcada ha intentat fer la seva llei (68).

D'altra banda en la documentació aplegada, i sempre en relació — amb els tagarins de la ribera, intervenen altres veguers de demarcacions més allunyades. Aquestes aparents intromissions són degudes a casos de fugida de criminals d'una vegueria a una altra, o casos similars. No és extrany, per tant, que el Rei mani al veguer de Barcelona d'intervenir en un cas entre barcelonis i tortosins (69).

A l'Aragó, l'estructura corresponent a la vegueria, és anomenada "sobrejunteria" i el "sobrejuntero" és el funcionari amb unes atribucions de caràcter fortament executiu.

La situació geogràfica de la zona de Tortosa i en especial de la ribera, expliquen el fet que l'administració aragonesa, es vulgui imposar, i molts cops s'interposi, en les estructures catalanes de la zona. En temps de Jaume II s'intenta, sense èxit, implantar el sistema de sobrejunteria a Catalunya. Tot i així, durant segles és constant la intromissió en terres de la Ribera del dret aragonès i d'uns funcionaris aragonesos. Però, no és només qüestió d'influències, sinó que els propis documents, quan detallen els límits de les diferents demarcacions, inclouen, en certes èpoques, les terres al sud del l'Ebre al regne — d'Aragó (70).

Son tres els sobrejunteros documentats que tenen relació amb tagarins de la Ribera 1.— Ramón Perez de Nabal (71), sobrejuntero de Sara-

gossa, enviat a Ascó i Miravet. 2.- Mascaró Palau (72) lloctinent del sobrejuntero de Saragossa, enviat a Orta, ha administrar justícia en + terme de Miravet i Ascó. 3.- Gonzalo Pérez de Santper (73), sobrejuntero d'Osca enviat a San Pedro de Calanda i Valemánya.

Les funcions del sobrejuntero es redueixen a administrar la justí cia dins la seva demarcació o allà en és enviat, tasca que en els docu ments passa a ser: cercar la veritat sobre uns sarraïns trobats morts al terme de Miravet (74); retornar al Temple uns sarraïns de l'orde (75), agafar i fer justícia a un sarraï acusat d'haver pegat al comanador — d'Ascó (76); fer justícia, segons la llei i la sunna, en un cas entre un frare i un sarraï (77); cooperar que es faci justícia en la causa — entre el comanador d'Ascó i un sarraï, causa en la qual ell elegeix — com a jutge al cadí de Tortosa (78); obligar als sarraïns de Miravet a pagar cenes al Rei (79).

3.2.1.2. Funcionaris locals

A Catalunya el funcionari local per excelència és el batlle. Ell és el representant del Rei a la ciutat o a la vila, dins del terme municipal. Ell ha de vetllar per la tranquil·litat pública, jutjar certs plets, retre comptes al rei dels impostos que ell cobra; aquesta última funció del batlle transforma el càrrec gairàbé en un negoci, conclusió que hom treu de les nombroses vendes de batllies que anualment la corona fa per una quantitat determinada (80).

El batlle de Tortosa, sembla, ja és nomenat en temps del comte-rei. Al segle XIII el funcionari que ocupa aquest lloc es troba en situació difícil per exercir les seves obligacions perquè els altres senyors — feudals, que són tan potents com el Rei, se li enfronten. L'acord en-

tre Jaume I i el Temple, signat en 1247, és una de tantes mostres del poder del Temple dins la jurisdicció de Tortosa; en ell el Temple "concedeix" que el Rei tingui un batlle a la ciutat que no tingui poder sobre el batlle del temple (vegeu 3.2.2.), sinó és per cobrar els impostos deguts (81). Poc després s'esdevé el nomenament d'un jueu, Astruc Jacob Xixó, com a batlle de Tortosa a qui és donat el càrrec en motiu dels deutes que el Rei té amb ell (82); a més de la batllia, el Rei li atorga el dret de poder escollir un batlle seu, que sigui "christianus vel iudeus", mai musulmà; aquest fet delata que mai s'accepten sarraïns per a càrrecs de l'administració cristiana i que els jueus, malgrat -- certes lleis de Roma, continuen tenint un paper molt important en la -- cort de la Corona d'Aragó. Mort Astruc Jacob Xixó són esmentats com a batlles de Tortosa Ramon Guàrdia en els comptes retuts en 1285 (83), i Ramon de Mas que intervé en diverses operacions; com és l'aprovació -- dels comptes mensuals que el Temple li ret de la tercera part deguda -- al Rei de les quantitats cobrades a la ciutat de Tortosa i son terme (84) en el quals impostos hom troba diferents quantitats pagades per sarraïns en concepte de calònies i per ser cantants.

A Amposta, el batlle reial també s'ha d'enfrontar amb els senyors feudals (85).

3.2.1.3. Altres funcionaris

El Rei, a més dels funcionaris delegats a una ciutat o en una demarcació territorial d'una manera més o menys fixa, té altres oficials la funció dels quals consisteix a intervenir en casos per als quals hi són enviats especialment, així el porter Guillem Peris de Cardoner és -- enviat a cobrar les cenes dels jueus i sarraïns de Tortosa (86); i un altre porter, Sancho de Jassa, és enviat a Tortosa per ajudar la Senyo

ria de la ciutat a resoldre el cas d'uns sarraïns de Tunis agafats — il.legalment per uns tortosins(87).

3.2.2. Funcionaris senyorials

La divisió de la comarca tortosina en gran trossos atorgats als — cooperadors en la seva conquesta comporta, a més de la possessió de la terra, el dret d'administrar l'economia del país i de portar-hi la justícia. Els senyors feudals que gaudeixen d'aquest drets deleguen, normalment, aquesta tasca en els seus oficials, que són els que, en la realitat, duen a terme aquestes funcions.

Els delegats senyorials la funció dels quals és similar a la dels oficials reials que tenen una demarcació local, són també anomenats — batlles (88). També hom parla simplement d'uns oficials (89) o lloctinents dels senyors feudals (90). En alguns esdeveniments contats pels documents, el Rei s'adreça a un senyor, als Montcada o al comanador — del Temple, i els retreu alguna falta comesa per ells o els seus oficials en perjudici del poder reial, per haver actuat sobre uns sarraïns la — jurisdicció dels quals recau als seus funcionaris.

3.2.3 Interferències entre les diverses jurisdiccions

He al.ludit molts cops als casos en què els senyors feudals o els seus oficials s'han inmiscuït en assumptes que no són de la seva competència ja que resulta que les interferències dels drets que posseeixen — els senyors feudals i la defensa dels interessos privats causen intrusions contínues d'uns ^{o els} afers d'altri. També es dona el cas del batlle o veguer reial que actua sobre uns individus que no li pertanyen (91)

També és constant, com és de suposar, la intromissió dels funcio-

naris cristians, tant reials com senyorials, en assumptes interns del grup de sarraïns. Aquest és el cas del sotsveguer de Tortosa que ha de fer justícia a una dona musulmana en litigi amb els seus familiars, sarraïns també, a qui ha de jutjar segons mani la sunna dels sarraïns. (92).

2.3. LLIGAMS DE DEPENDENCIA

2.3.0. Problemàtica

Un cop revisada l'estructura cristiana on queden enmarcats els tagarins en estudi, cal revisar quins són els lligams de dependència — existents entre els individus musulmans i les autoritats cristianes. — Aquests lligams són molts i de natura variada. Poden ser impositcions de tipus econòmic, minva de béns o carrega monetàries més fortes. També poden enfocar el camp legal, reduint la personalitat jurídica de l'infidel; o simplement aquest lligams es poden traduir en una segregació per part de la societat envers els súbdits infidels que dificulti la convivència i els faci més dura la vida (93).

Jo intento ara nomes escatir dos tipus de lligams que em semblen molts forts i clars i que regulen la vida dels sarraïns de la Ribera. — Aquests lligams són els impostos i l'administració de la justícia.

3.3.1. Impostos

3.3.1.0. Problemes generals

En voler classificar els impostos que han de pagar els tagarins — als senyors feudals i a l'estat de la Corona d'Aragó, el primer proble

ma^{que} es planteja és la complexitat de normes i de formes de pagament a què estan subjectes tots els subdits de la Corona, depenents del lloc, de l'status i de moltes altres circumstàncies que envolten a cada individu. Aquesta complexitat és deguda, en primer lloc al fet que molts senyors tenen dret de legislar o d'imposar tributs privats als seus súbdits, el Rei considerat com un senyor més; i segonament, els esdeveniments del segle XIII es veuen afectats per un fenomen, que ja es preveia al segle XII a les zones catalanes i aragoneses riberenques, com és la quantitat de musulmans esdevinguts súbdits de la corona a rel de la conquesta. Aquesta situació no sols repercuteix a tota la corona sinó que a més desenvolupa un nou tipus de legislació, sobretot en terres de València, més alliberada de càrregues feudals i que té molt en compte els nous interessos.

Pel fet que no hi ha una llista completa de tots els impostos pagats pels musulmans, hom s'adreça a altres fonts documentals en les quals s'explicitin aquestes xifres; és així que les cartes de poblament de la contrada, tot i sent poques les d'aquesta època, lloc que al·ludeixin a sarraïns, ajuden a la tasca i han estat sobretot els documents que reproduïen cartes similars amb comunitats de sarraïns (94) els que més informació m'han donat al respecte; una altra font apreciable han estat, com és lògic, els comptes retuts al Rei pels batlles de la ciutat de Tortosa del terç que li correspon de les rendes de la ciutat i son terme (95).

El segon problema que planteja la qüestió dels impostos és saber en quina moneda es paguen; els documents parlen només de monedes cristianes, potser la que corre per la regió, però en canvi en altres comarques més fortament musulmanes sembla possible que corri moneda de tipus musulmà, batuda pels propis reis de la Corona d'Aragó (96).

3.3.1.1. Classificació

Donades les dificultats de sistematitzar els diferents impostos - pagats pels sarraïns, a continuació faig simplement una llista de tots aquells impostos esmentats pels documents (97).

1.- Tribut

Es comú que tot súbdit pagui un tribut per persona a l'erari; entre els sarraïns, només trobe esmentada la quantitat que paga l'aljama dels sarraïns de Tortosa, en grup, 400 massamodines anuals, ja des del 1174, i la quèstia dels sarraïns de menor quantia (98).

2.- Delme

El pagament del delme que tot fidel cristià ha de fer a l'Església de l'anyada, no s'efectua en molts casos al segle XIII, i les raons són diverses: sembla que els parcers musulmans acceptats en la societat - cristiana, després de la conquesta gaudeixen, a cops, del privilegi de no haver de pagar delmes a l'Església (99); més tard d'Església, fins i tot fent-se avalar pel Papa, amenaça durament a tot aquell fidel o vassall que no paga el delme amb l'excusa de tenir obrers musulmans o jueus i obliga a tot cultivador a donar-li el que li pertoca, sigui - cristià o no (100).

Per altra part també existeix un delme a pagar al Rei. Aquest el cobra basant-se igualment en l'anyada dels pagesos.

- Els moros de Tortosa han de pagar una dècima part de tots els fruits al sobirà de la Corona d'Aragó (101).

3.- Cenes

Les cenes d'absència esdevenen ja un impost extraordinari al segle --- XIII, i normalment el Rei les cobra per mitjà d'un enviat especial o - pel mateix batlle (102)

- Els sarraïns de Tortosa són obligats a pagar cenes al porter del Rei (103).

- Els sarraïns, i també els cristians, de Miravet són obligats a pagar cenes al Rei, les mateixes que antigament pagaven a la Reina (104).

4.- Monedatge

L'impost extraordinari que és el monedatge, perquè el Rei no alteri la llei de la moneda, també recau a cops sobre els seus súbdits sarraïns.

- Els sarraïns de Miravet no són obligats de pagar monedatge (105).

5.- Impost sobre oficis

Sembla que també es grava directament a certs sarraïns, en aquests casos sarraïnes, per l'ofici que duen a terme.

- Les sarraïnes cantants a Tortosa paguen una quantitat especial al recaptador dels impostos, de la qual quantitat un terç pertany al Rei. (106)

- Les sarraïnes meretrius paguen, a Tortosa, una altra xifra determinada, al Temple recaptador el qual dona al batlle reial el terç que correspon al Sobirà (107)

6.- Impost per animals posseïts

Els pactes entre senyors i comunitats de sarraïns esmenten que ---

aquests han de continuar pagant l'impost sobre els seus béns personals entre ells els animals.

- Els musulmans de Tortosa han de donar al comte per les ovelles que tenen "sic est lur fuero et lure lege" (108).
- Els moros de l'Aldea paguen a l'Hospital un diner per cabra o bou. - (109).

7.- Dret de forn

El Rei i els senyors feudals normalment són els amos dels forns, però a canvi d'un impost permeten a un individu o a un grup de poder gaudir de forn propi.

- Els sarraïns de l'Aldea paguen 15 sous anuals per tenir forn propi - (110).

8.- Dret de caça

Sobre cada peça cobrada dins de les seves possessions o pels vassalls seus, el Rei o el senyor feudal ha de rebre una quantitat fixada.

- Els sarraïns de l'Aldea han de pagar 1 (quarter) per cada animal caçat que tingui més d'un any (110).

9.- Dret en herències

En els casos d'herències de sarraïns també s'hi entremet l'autoritat cristiana, i molts cops treu a'els drets que ^{l'ajuda} li corresponen sobre l'herència.

- El Rei, per mitjà del seu batlle a Tortosa, rep una quantitat a compte de certa herència d'un sarraï de la ciutat (111).

10.- Prestacions personals

Són obligacions de caire molt variat, molt requerides a l'Edat — Mitjana que al llarg del temps, però, es transformen en un tribut més. Les prestacions personals varien molt d'un lloc a un altre, segons els pactes fets amb els diversos senyors amos de sarraïns, i s'agregen en èpoques posteriors a la del meu estudi (112). Els documents les anomenen "açofra, çoffram" (sofra *سفرة* de l'àrab)

- Els moros de Tortosa no han de fer "açofra", ni per ells ni per les seves bèsties (113).

- Els musulmans de l'Aldea han de treballar per l'Hospital un dia a l'any (114).

- Ahacen, sarraï de Tortosa, ha de treballar pel Temple un dia "quan el Temple el necessiti", a canvi de 2 diners i una menjada (115).

11.- Cens enfitèutic

És molt corrent a la Catalunya medieval el tipus de contracte anomenat "cens enfitèutic" i els enfitèutes són, en la contrada en qüestió, sarraïns. Així demostren els documents.

- Un sarraï ha de donar anualment al Temple de Tortosa 3 càntirs d'oli a compte de les terres que ell mena (116).

- Un altre sarraï ha de pagar 20 diners jaquesos al Temple a compte de les terres que ell mena (117).

12.- Lluïisme

~~Rarx de xx~~ Quantitat que al ~~donador~~ rep de la seva venda del vassall.

- L'Hospital té dret a percebre un quint de les vendes que aconsegueixen els sarraïns de l'Aldea (118).

- El batlle del Rei rep una xifra, sembla que el terç, de la quantitat total en concepte de la venda que ha fet un sarraí de Tortosa d'una casa seva (119).
- El Temple té el dret de lluíisme, no explicita en quina mesura, en la venda de les terres de cert sarraí de Tortosa (120).

13.- Fadiga

Preferència que té l'amo o senyor de l'enfiteuta a comprar, al mateix preu que qualsevol altre venedor, els béns o terres que l'enfiteutaven.

- El Temple, en el seu tracte amb Ahacen, sarraí, explicita que té el dret de "fatica" sobre aquelles terres. (121).

Exa~~mp~~cions:

Pena pecuniària o "calònia"

Quantitat que rep la senyoria amb motiu de redimir un delictes per mitjà, no de la pena corporal, sinó en diners. Normalment aquesta — quantitat es reparteix entre els senyors feudals que dominen un mateix territori.

- El Temple percep la meitat de les penes pecuniàries dels delictes comesos pels sarraïns de l'Hospital a Tortosa (122).
- El Temple cobra calònies a dos sarraïns de Tortosa, i en dóna un — terç al Rei per mitjà del seu batlle (123).

3.3.2. El dret i l'aplicació de la justícia

3.3.2.0. Generalitats

Al segle XIII el Dret és encara quelcom en evolució. Hi ha molts

tipus diferents de legislacions que regulen la vida jurídica dels pobles. Però aquestes legislacions no tenen uns límits clars, ni jurídicament ni geogràficament parlant.

D'altra banda, hom troba que els personatges i funcionaris que -- intervenen en l'administració de la justícia regulada per aquestes -- lleis, són molts i entre ells tampoc no existeix una graduació clara -- i les interferències en les seves atribucions són moltes.

3.3.2.1. Dret aplicable: lleis cristianes i lleis musulmanes

El dret aplicable al segle XIII és molt variat i sorgeix com una evolució de la situació fixada al segle XII, però que comença a rebre nous corrents i influències.

Les lleis que regulen la vida dels cristians conqueridors i que, per tant, deuen reflectir en molts assumptes de sarraïns per la primacia que té generalment el vencedor sobre el vençut, es poden classificar en:

- els usatges de Barcelona (124)
- els costums de Tortosa
- les cartes de poblament de cada vila o població de la contrada
- privilegis diversos
- furs de Lleida i de l'Aragó, portats pels nous repobladors, i aprovats per l'autoritat competent en cada cas.

La graduació entre aquestes diferents legislacions és també imprecisa, en quins casos es duu a terme el que diu una o el que mana l'altra. Ja he explicat (nota 7) la dualitat de bona part del territori -- que estudio quant pertany a la jurisdicció de dos regnes diferents, o

almenys hi intervenen els funcionaris aragonesos al mateix temps que els habitants demanen que prevalguin les lleis catalanes.

D'altra banda cal tenir en compte les lleis que regeixen la comunitat musulmana (ja explicada en el capítol 2.), que en resum són: — l'Alcorá, la Sunna, la Xara, els costums de temps de moros i els seus furs i els privilegis atorgats en casos especials.

Un cop esmentades les lleis que poden ser aplicades, en l'administració de la justícia als musulmans de la Ribera durant el segle XIII, segons el cas i la persona a jutjar, sorgeix el problema inevitable de saber en quins casos s'aplica una llei i en quins una altra. La primera conclusió a treure, ja esmentada, és que, almenys en teoria, les lleis musulmanes gaudeixen de certa consideració entre els oficials cristians i es permet als sarraïns que en assumptes d'ordre intern al grup, siguin jutjats pel seu alamí, pel cadí de Tortosa en la majoria dels casos (125), segons manen llurs lleis; però, malgrat aquesta consideració, el funcionari o el senyor feudal cristià no dubta a intervenir en tots aquells casos que poden tenir conseqüències pels seus interessos.

3.3.2.2. Aplicació de les lleis

Paral·lelament a la diversitat de lleis, existeix una varietat molt gran de procediments en el moment d'aplicar-les. Com en molts dels aspectes estudiats abans, la generalització es fa difícil i no concloent; només es pot dur a terme l'enumeració dels diferents casos trobats als documents.

L'aplicació de la llei pot ser vista des de tres punts de mira:

- a) Aplicació segons les persones que intervenen en el plet o procés.
- b) aplicació segons lloc on es comet la falta o segons el lloc de procedència de les persones que hi han intervingut.
- c) aplicació segons la falta comesa o segons el motiu que causa el procés.

Els documents poden ser vistos des dels tres punts de mira, si és que donen prou detalls al respecte.

a) Segons persones.

Certs tagarins que viuen a la zona de la Ribera gaudeixen, teòricament, dels privilegis de poder ser jutjats segons les seves lleis i pels seus funcionaris. Els problemes interns, és a dir: els plets entre musulmans, els tractes jurídics entre dos persones de l'aljama, no han de traspasar a l'administració cristiana. En la realitat aquests casos són pocs coneguts, potser pel fet que els documents àrabs que n'eren testimoni, s'han perdut, com passa amb els "sarracenic instruments" esmentat en certs documents (126), documents que no he trobat enlloc.

Els sarraïns de Tortosa han de ser jutjats pel cadí, en certs casos pel seu algutzir, elegit per ells mateixos (127), segons les seves lleis i costums; en el cas que el sotsveguer de Tortosa intervé en una causa entre sarraïns, que sembla que pertanyen a Tortosa, ha de dur a terme el que digui la llei i Sunna sarraïna (128).

L'aljama de l'Aldea ha de seguir la Sunna tant en els casos entre musulmans com "super eos"; el jutge és l'alamí i pot recórrer al cadí de Tortosa (129).

Els sarraïns que no gaudeixen d'uns privilegis escrits tan específica, cauen sota la jurisdicció reial la qual, però, sembla tenir en compte la personalitat del cadí de Tortosa com a jurista pels problemes d'aquests individus (130).

Més complexa esdeve la qüestió quan els plets es donen entre musulmans i cristians. Els documents antics clarament exposen, d'una manera potser idealística, que les querelles entre moros i cristians han de ser resoltes per llurs jutges:

El jutge cristià ha de jutjar el cristià i el jutge musulmà al musulmà (131); més tard sorgeix, amb més força, la legislació cristiana i la intervenció directa d'un funcionari cristià que decideix la solució; és així que el sobrejuntero que intervé en qüestions entre el Temple i uns sarraïns, en un cas resol satisfer al comanador del Temple (132), en un altre dóna el poder de decisió al cadí de Tortosa (133), i en el tercer cas, el Rei li ordena que faci justícia segons "jus et sunna sarracenorum in illis causibus in quibus quānam locum habeat" (134)

b) Segons lloc

Són dos els llocs en els quals els tagarins gaudeixen d'uns drets molt definits, Tortosa i l'Aldea. A Tortosa el musulmans mantenen una estructura pròpia i uns funcionaris; externament sembla que depenen del Rei i per tant del seu funcionari, el sotsveguer en funcions, i no dels Montcada ni del Temple com recorda el Rei en un document molts cops esmentat. A l'Aldea també són clars els termes del pacte atorgat per l'Hospital que, per tant, es fa senyor de la comunitat sarraïna, deixant-li el dret de jutjar-se, etc. A Amposta els sarraïns depenen del batlle reial (135).

En viles més petites, el problema es fa més complex, en teoria, - però a la pràctica se simplifica. Els funcionaris cristians es fan càrrec ~~de~~ ^{de} ~~seguida~~ dels súbdits musulmans. Els sarraïns de Miravet, són - requerits per la justícia d'un aragonés lloctinent del Rei, enviat a Orta (136) i els problemes entre els sarraïns i els frares d'Ascó són resolts pel lloctinent a Orta (137).

c) Segons motiu

Suposo que la casuística medieval dóna fe dels molts motius que - originen plets i causes entre individus. Els documents, però, només - n'esmenten uns quants:

- Malifetes, sense especificar, la pena pecuniària de les quals - (calònia) és cobrada pel Temple i repartida entre la senyoria de Torto sa interç al Rei (138). Diferents sarraïns de Tortosa incorren en aques ta pena. Aquest tipus de falta quan és comesa per musulmans ha de ser jutjada pels funcionaris musulmans de Tortosa i l'Aldea, però el cobrament de la pena imposada pertany als senyors feudal de la comunitat.

- Deutes. Els deutes que un sarraí té envers un ciutadà cristià de Tortosa ha de ser solucionat pel sotsveguer de Tortosa (139).

El deute que tota l'aljama de sarraïns de Tortosa manté amb un -- ciutadà de Tortosa, Bernat Llorens, ha de ser saldats en el termini especificat, i si no s'han de tenir en compte les normes que dicta el costum (140).

- Pegar. Ja el fet de treure el "coltell" és un crim, més ho és el pegar a un altre súbdit, i més greu és la culpa si qui pega és un - sarraí i l'ofés és el comanador del Temple a Ascó. En aquest cas el - sobrejuntero ha d'actuar satisfent al frare (141).

- mort. La causa de la mort sent desconeguda, l'oficial reial -- que s'encarrega del cas d'uns sarraïns del Temple trobats morts, només pot de moment indagar la qüestió (142).

- Canvi de domicili. Es un dret del qual pocs vassalls, cristians moros o jueus de Catalunya, gaudeixen a l'Edad Mitjana. Però sembla -- que els moros de Tortosa posseeixen aquest privilegi (143) i entren en conflicte amb el Temple en fer-ne ús i marxar a Amposta. Després els documents ja especifiquen que el Temple pel què està interessat és -- pels béns que aquests sarraïns deixen a Tortosa, els quals béns, segons una certa llei, passen a ser propietat del Temple (144).

NOTES de l'a introducció

- (1) - Lapeyre - Op. cit. pg. 207-208
- (2) - Fernández op cit.
- (3) - Macho - Condición Social, pg. 141-2
- (4) - Epalza - op cit. pg. 251-254
- (5) - De moment, he deixat de banda l'estudi dels esclaus per dues raons
1ª) perquè em sembla més desconeguda la situació dels musulmans no esclaus i 2ª) perquè l'estudi dels esclaus s'ha de plantejar tenint en compte el ressò dins un àmbit geogràfic molt més ampli.
- (6) - Hom no pot establir unes categories clares.
- (7) - Oliver - op cit., tomo I pg. 35
- (8) - Vegeu document: ACA Reg. 9, foli 20; Reg. 40 foli 38 r4, etc.
- (9) - Font - Instituciones pg. 137-140
- (10) - No faig esment ací de Barcelona capital ni de les altres regions catalanes, perquè no crec que el nombre de musulmans lliures catalans hi fos gran, malgrat que he trobat esmentat l'alfaquí dels musulmans de la zona de Barcelona ACA Reg. 43 foli 129
- (11) - Vegeu documents, 12 i 13
- (12) - Esmentats continuament en els anys 1278, 79, 80 - Vegeu ACA Reg. 41 foli 74, etc.
- (13) - Frontera discutida perquè si be geogràficament els congosts que travessa l'Ebre des de Benifallet a Mequinensa (vegeu mapa pg. 28) presenta moltes dificultats de comunicació que representarien una frontera natural, el pas per terra i per riu esdevé transitable, i més o menys fàcil, des de temps molt antic. El motiu ^{afís} la seva importància, tan des del punt de vista comercial - pels centres costers interessats en els blats i productes aragonesos i castellans que arriben per allí - com políticament parlant, ja que és la única sortida que Saragossa té al mar. Pierre Vilar discuteix aquests problemes al tomo I pg. 191-197 de la seva obra "Catalunya dins l'Espanya moderna" - Barcelona 1965 2ª Ed.; cal notar que aquests interessos creen ^{moltes} en la jurisdicció d'aquestes terres (esmentats en el capítol 3 en concret 3.2.4.4. nota 70)
- (14) - Per exemple ACA Pergamins Ramon Berenguer IV nº 224
- (15) - Comarques del Baix Ebre, Montsià, Terra Alta, part del Maestrat. Els límits del territori amb centre a Tortosa son resumits per Massip, J. a La mutilació del territori Tortosí a partir de la Reconquesta.
- (16) - Després de la conquesta de Tortosa, s'atura l'avanç de la Corona d'Aragó; la seva frontera amb el món musulmà s'estableix a cops en l'Ebre, però normalment en el riu d'Ulldecona o la Sènia. P.e. el Document en ACA Reg. 9 foli 20 ^p Pergamin Ramon Berenguer IV nº 224 parla del

territori entre ~~el~~ Tarragona, i l'Ebre i d'una altra part, es-
trengera, al sud de l'Ebre.

Aquestes fronteres del segle XII es varen conservar en les estruc-
tures de les comanadories del Temple i del Hospital, ja que el lí-
mit entre la llengua d'Aragó i el Gran Priorat de Catalunya és el
riu Ebre, el Segre fins a la clau d'Almacelles. Vegeu Delaville
Le Roux, J. Cartulaire general de l'Ordre des Hospitalers de S. —
Joan de Jerusalem (110-1310) - Paris 1906. 1er Vol. pg. CXXXV a CXL

- (17) - Roca : 1 siglo , pàg. 118
- (18) - Els documents 3, 7, 8, 9, 10 són trasllats fets en el segle XIII de do-
cuments més antics, trasllats per mitjà dels quals sabem l'existèn-
cia dels documents primitius, avui perduts.
- (19) - Lacarra : La reconquista pg. 73. Oliver; opus cit, Tomo I pg. 31 i
Bayerri, op. cit. T. VI pg. 386-7
- (20) - Vernet : El valle pg. 253
- (21) - Lacarra - La reconquista pg. 69- Macho - Condición pg. 143
- (22) - Vegeu - Vernet, Joan - Toponimia aràbiga a "Enciclopedia Lingüísti-
ca Hispánica" Tomo II pg. 561-578.
- Coromines, Joan : (~~Exeballa~~) a "Estudis de toponimia catalana" T. I
pg. 19-25 i 265-273.
- Bayerri, Enrique - Historia de Tortosa, Tomo VI, pg. 669-682
- Morera, Emili : a Tarragona, Tomo de la Geografia de Catalunya, es-
menta l'origen de gairebé tots els pobles d'aquesta província, molts
dels quals li semblen àrabs.
- (23) - Font Rius - Organos pg. 276-7 ; Molho - Difusión pg. 310-335
- (24) - Vernet - El valle pg. 253
- (25) - Morera - Tarragona pg. 63
- (26) - Coromines - Toponimia Vol I pg. 24-5
- (27) - Fet que sembla demostrar el document , on Ramón Berenguer III fa
la donació de l'església d'Amposta al monestir de Sant Cugat abans
d'haver reconquerit el territori de l'Ebre, esmentat per Javiera, R:
El archivo de San Juan de los Panetes - Zaragoza 1948. - pg. 169.
- (28) - Els exèrcits pertanyents als municipis de la Catalunya Vella.
- (29) - En 1149 Tortosa es repartí entre els Montcada, Gènova i el Rei, el
qual donà al Temple una quinta part de tot el que es conquerís en
endavant.
En 1153 el Rei comprà el terç de Gènova per una quantitat que enca-
ra estan pagant els habitants de Tortosa a l'any 1292, Vegeu docu-
ments n°s 31, 33, 34. Cal tenir present que ja desde 1148 son contínues les
donacions, i confirmacions de possessions fetes pel Rei al Temple en
la demarcació, en estudi, Tortosa, Miravet, Orta, Ascó, donacions -

que repercutiràn molt en la història de la Ribera durant el segle XIII.

- (30) - Com a senyors feudals de les zones rurals he trobat esmentats: -- els Montcada i el Temple; l'Hospital; els monestirs de Sant Cugat, el de Stes. Creus i de Poblet; la Seu episcopal de Tortosa, i diversos individus. Vegeu capítol 2 i 3.
- (31) - Malgrat que sembla endevinar-se que no fou així. Molts autors -- (Lacarra: La reconquesta pg. 70-1, Liawzu: La condition pg. 187; -- Oliver: opus cit. Tomo I pg. 67) anomenen a aquests musulmans minoritaris exaricus, tipus de parcer, i intenten definir llur status, però jo en els documents mirats fins ara no he trobat mai -- aquesta paraula.
- (32) - Font Rius al·ludeix a aquest problema més d'un cop al seu llibre - Cartas, pg. 794, 803, etc. Com a prova esmenta, en general, diversos documents que es troben a A.H.N., pertanyents a les diferents "encomendas" dels Hospitalers a la vora dreta de l'Ebre (Ulldecona Orta - Miravet - Ascó).
- (33) - Tipus de legislació que difereix molt del de la Catalunya vella, p per menys subjugació de l'element popular a les classes dominants.
- (34) - Com les recopilacions de documents fetes per Ambrosio Háci Miranda del regnat de Jaume I, o per Ernesto Martínez Ferrando, sobre el - Regne de València, i tantes d'altres.
- (35) - Per exemple l'obra d'Isidro de las Lagigas: Los mudéjares.
- (36) - Com Les cases del Templers y Hospitalers en Catalunya de Joaquim Miret y Sans.
- (37) - Els estudis fets per Regné, Jacobs, Miret Bofarull i d'altres.
- (38) - Cal al·ludir ací a l'estudi d'Elena Lourie "Christian attitudes towards the mudéjares in the reign of Alfonso III of Aragon" que és a punt de ser publicat.
- (39) - Potser la sublevació d'al-Azraq també tingué conseqüències en els tagarins que vivien vora l'Ebre, tan relacionats amb els de València i més encara amb els de Castelló, però no he trobat cap dada - al respecte.
- (40) - Vegeu nota (34)
- (41) - Una col·lecció semblant fora molt interessant per a Catalunya però, malauradament no se n'ha trobat cap.
- (42) - En aquest article, Laurie fa referència a la seva tesi doctoral esmentada en nota (38)
- (43) - Segons Miravall encara avui es poden senyalar, pels trets i pels cognoms, els descendents dels moriscos tortosins. Miravall: Tortosa, pg. III

- (44) - Aquest document també ha estat publicat per Font Rius en "Cartas" pg. 444-446, text usat en el document nº10.
- (45) - Vegeu la crítica de Miguel Gual Camarena en Vocabulario pg. 39 - que remet a una crítica del pare Batllori sobre els 6 primers volums de l'obra de Bayerri.
- (46) - Moltes de les obres de F. Carreras, hom pot trobar-les recopilades en Miscelànea Històrica Catalana - Barcelona 1905 2 T.
- (47) - En la signatura: Órdenes Militares, sección 2ª, armario 4º, volumen 3.
- (48) - Així sembla deduir-se de las referències de Magallón, Manuel - Los Templarios de la Corona de Aragón. Índice de su Cartulario del Siglo XIII. (Vegeu bibliografia).

NOTES del capítol 1

- (1) - Aquesta situació, és a dir, que Tortosa i Amposta estiguin en mans de senyors feudals, canvia a finals del segle XIII; Jaume II interessat a tenir els centres municipals sota el seu poder, permuta amb els diferents amos de les poblacions els drets de aquests hi gaudeixen per altres possessions arreu de la Corona (ACA Reg. 194 foli 52v; Reg. 265 foli 45-49) Tot i així el Temple i els Montcada continuen gaudint de certs privilegis a la ciutat de Tortosa. A la zona rural el canvi no afecta.
- (2) - El tipus d'agricultura predominant en aquesta regió és el regadiu, parlo dels pobles de la ribera. Aquest factor comú a les poblacions de la ribera, que són precisament totes aquelles on viuen sarraïns podria donar peu a conclusions interessants a les quals només vull al·ludir perquè espero que una recerca més aprofundida les desmentirà o les confirmarà. Sembla ~~XXXXX~~ que els sarraïns de la ribera es dediquen en majoria al conreu de regadiu, i que no habiten a les zones de secà. Aquesta realitat estaria en contrast amb les afirmacions d'alguns autors que diuen que les hortes valencianes, excepte, Xàtiva i Gandia, estan en mans de cristians i que els musulmans han romàs només a les valls muntanyoses, i a les zones de seca (Lapeyre, op cit., pg. 26 ; Grau, Mudéjares, pg. 256)
- (3) - "En Cataluña y en las orillas del Ebro hay otra baronía que llaman de Entença que fue de los duques de Cardona, pero es diferente de la baronía de Entença del reino de Aragón". Monfar, "Historia de los Condes de Urgel", esmentat per Carreras Candi a Entences.
- (4) - També altres pobles de la ribera possiblement alberguin habitants sarraïns, però encara que em sembla poder deduir-ho d'altres dades posteriors no ho he pogut comprovar documentalment. Aquest llocs són:

Flix. Entre els impostos de Flix, al qual pertany a Barcelona - des de 1399, hi ha "els censos que cristians i moros fan", a part d'altres censos pagats solament per moros, (Morera op. cit. pg. - 486-487)

Mora. La seva moreria és molt important el 1497, ja que un 40% de la vila és de condició musulmana (Grau Mudéjares pg. 266)

Ribarroja. El contingut musulmà que viu a la zona de Ribarroja és protegit ja des del moment de la conquesta i pacta amb els sobirans catalans (Font Cartas pg. 802).

Torre de l'Espanyol. Aquesta torre té un nom àrab al moment de la

conquesta. El 1175 passa a mans d'Espanyol, de Prades, i les terres amb els seus habitants musulman esdevenen possessió seva. — (Font Cartas pg. 802)

Xerta. Aquesta població tan propera a Tortosa és considerada molt cops un carrer o part de la ciutat. Sembla possible que els sarraïns que hi viuen al moment de la conquesta hi romanguin després
Vegeu nota 61 p. 87

- (5) - Documents, 10 i 11
- (6) - Document nº 5
- (7) - Documents, 16, 17 i 21
- (8) - Document, 32
- (9) - Documents, 1, 15, 23, 24, 25, 29
- (10) - Documents, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 18, 19, 20, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 35.
- (11) - Document 14. La sarraïna esmentada en aquest document és pròpiament de Llíria, València, i a més està en unes condicions de dependència que fan pensar més aviat en una esclava.

Notes del capítol 2

- (1) - Tortosa en els documents 2, 7, 9 i l'Aldea en el document 10. Cal remarcar que alguns d'aquests documents són trasllats fets al segle XIII de documents del segle anterior i que potser utilitzen la paraula aljama perquè esdevé molt usual a la parla dels cristians tot i fent-la servir per a les comunitats jueves. Lourie, op cit., pàg 645 diu que a Mallorca no existeix cap grup de sarraïns formant aljama.
- (2) - Per exemple, documents 1 i 28. Les llistes de contribuents a les arque reials que de vegades hom troba als registres reials, amb motiu d'un impost extraordinari o per altre motiu, no esmenten — cap aljama de la Ribera, mentre que parlen de l'aljama de Lleida (Codoin XXXIX pg. 450, anys 1327-30)
- (3) - Si bé no he trobat esment d'altres aljames a la zona que estudio, crec possible que un treball sobre l'urbanisme dels Allogarrets que m'interessen, permetria de veure que a les localitats de la Ribera on vivien musulmans en el XIII, habiten en diferents carrers els tagarins i els cristians.
- (4) - No he trobat dades que al·ludeixin directament als sarraïns del camp, però l'autoritat que té el padí de Tortosa per resoldre les qüestions tant entre tagarins com entre tagarins i cristians, com esmenten els costums de Tortosa i els documents 3, 8, 10 i 17, demostra que els musulmans de la Ribera estan lligats a la comunitat musulmana més important, Tortosa, almenys durant el segle XIII.
- (5) - Sembla que posteriorment, augmenten els privilegis de certes aljames reials, com deu ser el cas de l'Aljama d'Ascó. Font, Cartas, hi ha dades referents a l'urbanisme de la moreria de segles més tardans.
- (6) - Per ampliar l'estudi de l'urbanisme de les ciutats medievals, tant musulmanes com cristianes de la península, vegeu les planes escrites per Torres Balbás, Leopoldo: La Edad Media dins "Resumen Histórico del urbanismo en España" - Madrid 1954 pg. 3-107.
- (7) - Document 33.
- (8) - Lapeyre: op cit, pg. 104
- (9) - Bayerri: op cit. t. VI pg. 374; t. VII, pg. 479, 613 etc. Amés, és el nom que actualment hom creu que fou el calç.

- (10) - Miravall - Tortosa. pàg. 81
- (11) - El 1294, Jaume II fa la permuta amb el Temple de la ciutat de Tortosa i tots els altres drets que ells gaudeixen a la dita ciutat, entre ells el cens que paguen els sarraïns per el manteniment dels ~~mobles~~, per diverses heretats a València. ACA Reg. 194 foli - 57.
- (12) - Castrillo - op cit, pg. 53
- (13) - ACA Pergamins Jaume I nº 230.
- (14) - Cap a 1153 s'utilitza ja per a celebrar-hi els oficis divins. Villanueva, op cit, T. VI pg. 48.
- (15) - Document nº 10. Malgrat la donació, suara esmentada, que Ramon - Berenguer IV fa al bisbe de Tortosa de totes les mesquites majors, les mesquites exteriors i els cementiris dels sarraïns, en alguns llocs la toponímia fa al·lusions que poden demostrar l'existència de mesquites o cementiris sarraïns en diverses èpoques, com la vall dita de "Lamesquita" al terme de Godall, poble prop d'Ampos-ta, Font: CHrtas pg. 780.
- (16) - Privilegi del qual els sarraïns i els jueus poden gaudir sempre - que paguin un impost, cisa, per qliura de carn comprada. Macho: Condición pg. 181, impost també esmentat en les Ordenacions urbanes de la vila de Valls de l'any 1319. Vegeu Carreras Ordenacions Valls T. XI pg. 291.
- (17) - Esmentada per Oliver, op cit, T. II pg. 234 i per Bayerri, op cit Tomo VIII pg. 243, que diu que la carnisseria dels sarraïns és - "en aquella plasa del mercat que és entre el call i la porta del "Azoch" de la ciutat".
- (18) - Bayerri al tom VII en parlar del regnat de Jaume II desordenadament, parla de les carnisseries dels jueus de Tortosa els drets - sobre les quals el Rei concedeix a un tal Senmenat, document del qual hom pot deduir que musulmans i jueus compren en botigues diferents.
- (19) - Document nº 5. Aquest esment potser fa referència al lloc que antigament era cementiri sarraí o potser al·ludeix al camp on, encara en el segle XIII, eren enterrats els musulmans de la regió.
- (20) - Document nº 10

- (21) - L'Aldea rep aquest títol. Pastor, El poblado, pg. 6
- (22) - Carreras, La navegación pg. 109
- (23) - Documents nº 8 i nº 33. La paraula "múnia" passa a formar part del vocabulari parlat de la gent de la contrada i a cops s'atribueix a cases noves que no tenen ni han tingut relació amb musulmans. Coromines Mots pg. 5
- (24) - Per tant és possible dur a terme l'estudi d'aquesta administració comparant-la amb les estructures de la taifa Tortosina i amb les estructures d'altres països musulmans, veient les similituts i diferències que han sofert els diferents càrrecs, llurs atribucions i les causes dels canvis.
- (25) - Malgrat tot, certs autor afirmen que "els sarraïns de Tortosa formen una unitat tant jurisdiccional com política, reconeguda per diverses disposicions dels costums". Amps, op cit, pg. 153.
- (26) - En als documents aquest mot surt en les següents grafies:
 Document 2. Alcaydus - Document 3. Alcaidus - Document 7 alchayus
 Document 8. Alcadius, alchavis - Document 9. Alchadi - Document 10 Alcaydo - Document 17 - Alcadium.
 Molts cop hom confon aquesta paraula amb القبا cap militar, i els documents usen l'un o l'altre arribant a barrejar-se les atribucions.
- (27) - Document nº 17
- (28) - Document nº 8 i nº 10. Oliver diu, op cit, T. II pg. 429-430 que la jurisdicció dels sarraïns que gaudeixen de l'status d'exarics vells (nom que no he trobat mai esmentat entre els documents estudiats), pertany al cadí de Tortosa, i no a l'amo de l'enfiteneta.
- (30) - Document nº 17
- (29) - Especialment en els casos que aquets estan en relació amb els moros tortosins, tal com diuen els costums de Tortosa, Llibre VI, - Rubrica I, nº II, publicats per Oliver op cit T.IV, pg. 265.
- (31) - ACA. Reg. 12 foli 76, Reg. 21 foli 123: nomenaments del cadí dels sarraïns de Lleida.
- (32) - Document nº 2.
- (33) - Aquesta paraula als documents de l'apèndix es troba en la grafia alfachis, document nº 8.

- (34) - Cal tenir molt en compte la confusió en els documents cristians existent en l'ús del títol d'alfaquí que en àrab vol dir "savi, metge" (títol conformat per les donacions de Samuel Abenmenasse de l'alfaquimat per Pere el Gran en 1279) i les atribucions que se li donen: ajudant del cadí en matèries judicials i escrivà - d'àrab. Vegeu Romano, D.: Los hermanos Abenmenasse al Servicio de Pedro el Grande de Aragón - Homenaje a Millas Vallicrosa - - Barcelona 1956 - Vol II pg. 245 a 292, en concret 252-8.
- (35) - Document nº 5.
- (36) - ACA Reg. 43 foli 129 v1
- (37) - Aquest càrrec només és esmentat dos cops en la grafia "alaminus" en el document nº 10, i nº 32.
- (38) - Fet que demostren els molts documents sobre les aljames valencianes i aragoneses, segons els quals l'alamí juga un paper molt important de l'aljama, però que no he pogut profunditzar en Tortosa i la Ribera perquè els documents gairebé no l'esmenten mai. Vegeu Reg. 11 foli 199, Reg. 12 foli 63, etc., les donacions de diversos "alaminats".
- (39) - El càrrec d'alamí és equivalent al batlle o mustassaf dels cristians; així ho creu Gual en Mudéjares, pg. 176.
- (40) - ACA, Reg. 44 foli 185, l'alamí de Rafalbunyol.
- (41) - ACA, els ja esmentats Reg. 11 foli 199, Reg. 12 foli 63, etc.
- (42) - Aquest mot es fa servir en els documents amb les grafies diverses següents:
Document nº 2, almedinam; Document nº 7 Zavalmedina; Document nº 9 Zahalmedina.
Cal remarcar de bell antuvi que aquest càrrec després és assimilat per l'administració cristiana, almenys quant al títol, amb part de les seves atribucions. Això provoca que molts cops hom no vegi clar si el document està parlant del funcionari musulmà o del càrrec cristià.
- (43) - Per aprofundir en l'estudi d'aquest càrrec i les seves atribucions son fonamentades els tractats de hisba. Interessants són les obres de:
Ibn Abdín - Sevilla en el siglo XII; traduït per E. García Gómez
Lévy Provençal - Las ciudades y las instituciones del Occidente -

musulmán en la Edad Media - Tetuan 1950.

Chalmeta; etc

- (44) - Documents nº 2 i nº 7
- (45) - En els documents, en les grafies: Document nº 8 alguazirus, algu-cirus, alguaçiles.
- (46) - Documents nº8
- (47) - Només surt esmentat en els documents amb la grafia ^{del}document nº 10 çabalaçano.
- (48) - Com "doceant filios vestros et possint preconizare in mezquitis - vestris". Privilegis atorgats als moros de Xàtiva el 1252. Publicats per Huici a Colección Diplomática de Jaime I, Vol. 1 part 2ª pg. 550.
- (49) - Certs documents parlen de majorals i adelantats, noms cristians - que suposo aplicats a certs funcionaris de l'administració musulmana com esmenta el document nº 8. He trobat una referència concreta, de començaments del segle XIV: "Item per semblant rahó, re-ebi per una dels adelantat^s dels moros del dit loc de Tortosa 200 s^{en}ys, e fenlosen albara" Llibre de la Tresoreria, ed. per E. Gonzalez Hurtebise, pg. 99. Segons Roca, op cit, pg. 128, els adelantats eren sempre escollits per l'aljama. També parlen, en terminologia llatina, dels vells o dels prohoms de l'aljama, personatges que gaudeixen del privilegi d'intervenir en certes decisions que afecten a tota la comunitat.
- (50) - Els béns del wagf tan complexos, però importants en la vida econòmica de les comunitats musulmanes, no són esmentats en els documents que jo he vist.
- (51) - Mateu, op cit, pg. 34-36
- (52) - Costums de Tortosa Llibre VI Rubrica I
- (53) - ACA Reg. 44 foli 226.
- (54) - Com a les capitulacions dels moros d'Uxó i els d'Eslida, Lourie, op cit pg. 646, afirma que els moros mallorquins segurament no - gaudien del dret de ser jutjats segons la Sunna, dret comú a tots els mudéjares de la Península.
- (55) - Jesús Labinde Abadia en la seva obra Iniciación histórica al derecho español - Barcelona 1970 pg. 86-7, diu que a la Ribera dreta de

l'Ebre es parla de "costums", a l'esquerra del riu de "furs".

(56) - Gual - Mudéjares v. pg. 179.

(57) - La majoria dels musulmans que emigren en el moment de la conquesta pertanyen a famílies riques, o famílies de buròcrates que estan molt lligades a la cort i als alts càrrecs musulmans. Llanzu op cit, pg. 186.

(58) - Tinc interès en al·ludir a l'aspecte cultural de la societat musulmana, i en especial fer esment de la cultura sarraïna de la Ribera al segle XIII, pel fet que de moment només puc saber-ne quelcom per les dades que els documents no em donen.

La societat sarraïna, que tants fruits donà a la història peninsular, al moment de la conquesta, com a culminació d'un procés començat molt temps abans, queda molt mancada físicament d'individus o elements especialment importants per al desenvolupament cultural de la societat.

Des d'aquest moment els musulmans, i en concret els musulmans catalans, romanen inmersos en un món diferent en el qual, malgrat la unitat sentida entre ells que els fa agrupar-se entorn d'unes lleis i creences, d'uns costums, les normes i hàbituds dels que viuen al seu voltant van influir en la seva manera de viure, ja sigui per la força, ja sigui per la convivència. En aquesta situació de convivència, si més no teòrica, són molts els aspectes socials i culturals que transcendeixen de la minoria vers la societat i a l'inversa. D'entre aquests aspectes, només vull al·ludir a un que m'ha interessat molt, (i dic al·ludir perquè no m'ha estat possible d'aprofundir-ne l'estudi, almenys de moment; tasca que, com la revisió de totes les altres ~~fontes~~ d'aquest treball, em proposo de fer més endavant). El problema és: quina llengua parlaven els tagarins que vivien a la Ribera de l'Ebre al segle XIII?

Es incert de bell antuvi, l'idioma o idiomes parlats a la Península al llarg de la nostra història. El que jo ara plantejo és un gran dubte més.

Sembla que els musulmans peninsulars parlen l'àrab, bàsicament, durant un temps, perquè és la llengua de les forces polítiques que els dominen; la llengua de l'Alcorà, tal com la poden parlar uns forans que no han tingut educació en àrab, o només la memorització del "Llibre", i que l'aprenen al costat d'uns altres no àrabs els berbers. Tot i així, a la Península, en concret, al segle XI, es dona "un trilingüisme insòlit...: romànce, àrabe y bereber" (Levi-Provençal Historia de España T. V pg. 91).

Però al segle XIII quina llengua fa servir la gran massa de sarraïns?

(en sa majoria d'origen muladí, és a dir antigament cristiana), que es troben lluny dels centres més fortament arabòfons?, Els de Catalunya, no tant els de l'Aragó i menys els de València, estan en contacte amb la llengua romànica dels dominadors cristians, - però mantenen la seva cohesió com a grup, que es tradueix en la conservació de creences i costums, i potser, també en el parlar l'àrab més o menys correntment?. Em trobo que més d'un document, llegit, tant si és de molta importància (una carta pobla atorgada a una comunitat sarraïna) com si no ho és (un simple contracte entre el Temple i uns sarraïns) diu que del mateix es fa un "instrumentum sarracenicum", fet que demostra que algú tenia interès a conservar el tracte escrit en àrab, i a més que les autoritats cristianes així ho creien i permetien.

Posteriorment, ja en ple segle XIII, i en especial en segles darrers, quan la intransigència vers l'Islam i el Judaisme es fa més patent i es té interès positiu en la conversió dels infidels, es creen centres d'estudi de la llengua àrab per als predicadors (^{Fernandez} ~~Foz~~ o op. cit. 159)

En els segles XII, XIII i XIV a la Península hom distingeix els diferents tipus de musulmans; i certs autors els diferencien precisament per la llengua que parlen: Els moros aragonesos parlen l'aragonesa, però l'escriuen amb caràcters àrabs, aljamí (Macho Condición pg. 144). Els sevillans, i de l'Andalusia en general, estan molt barrejats amb els cristians vells, i parlen perfectament el castellà ja que per la llengua no se'ls reconeix; contràriament, els valencians es diferencien molt dels cristians pels vestits i per la seva llengua també. (Lapeyre, op. cit., pg. 151). Els granadins, comunitat tancada i resistent fins a finals de XV conserven la seva "algarabia" de manera que cal que les persones que van a conviure amb ells (castellans etc.) han de saber l'àrab (Lapeyre, op. cit. 130 nota 4).

(59) - L'èxode de les capes altes de la societat sembla que es dona en primer lloc. Però també fugen altres membres i per motius diversos. Ja he al·ludit, per exemple, en nota 39 pg. 72 que la repressió cristiana envers els seguidors d'al-Azraq potser influïxen cert des poblament dels musulmans de la comarca de Tortosa (però els documents no en fan cap esment).

(60) - Vegeu Capítol 3

(61) - Font - El desarrollo, pg. 292

(62) - Garcia , Del Castelló, pag. 120

- (63) - Sarraïns que reben el nom d'exaricus, sobretot en terres de l'Ara-
gó i així els anomenen molts autors; Lianzu, op cit, pg. 187; Laca-
rra La reconquesta pg. 71; Fernandez, op.cit, pg. 260.
- (64) - Es molt difícil de classificar aquesta massa complexa de sarraïns
i donar-los un status sòcio-econòmic ja que el documents són con-
fusos en aquest respecte. Per tant, jo no intento de moment do-
nar apreciacions més específiques, i em dedico simplement a enume-
rar els diferents oficis o feines a què es dediquen els sarraïns
esmentats pels documents estudiats.
- (65) - Documents nº 4 i 6
- (66) - Costums de Tortosa, ~~XXXX~~
- (67) - Document nº 31
- (68) - Roca, op cit, pg. 161
- (69) - Document nº 30
- (70) - Carreras L'aljama - pg. 91
- (71) - Gual, Roca i Lourie fan llistes dels oficis més comuns entre els
musulmans per ells estudiats: pintors, argenters, torners, tintorers
etc. però jo no puc anar tan lluny.
- (72) - Document nº 21
- (73) - Fernández al.ludeix a aquest costum en op.cit pg. 210; també diu que
els musulmans arriben a posar-se noms cristians, cosa que les au-
toritats cristianes els prohibeixen.
- (74) - "El comercio... en Zaragoza persistió en manos musulmanas" diu La
carra referint-se al segle XIII, a La reconquesta, pg. 76
- (75) - Industries molt poc desenvolupades però ja existents en temps de
la tarfa tortosina, com: la indústria de la cera; les manufactures
de la llana, provinent dels ramats que corren per les terres er-
mes del delta i per les muntanyes del Maestrat.
- (76) - Els autors que parlen de moriscos i sobretot els que es refereixen
a terres d'Andalusia, Castella i València expliciten molts altres
oficis. Potser fóra interessant, més endavant, fer comparances en-
tre aquelles societats i la que jo estudio, però els documents -
aquí escollits no m'han donat ocasió de fer-ho. Hom parla de mu-

sulmans metges i curanderos, d'altres que executen els "métiers bas et mecaniques" (Lapeyre, op cit, pg. 131-2) o que són militars llogats pels exèrcits catalans (Fernández, op cit. pg. 269) ; finalment tothom al.ludeix als sarraïns coneixedors dels sistemes - de rec de les hortes del país valencià, la major part de les quals malgrat estar en mans cristianes, excepte Xàtiva i Gandia (Lapeyre op cit, pg. 26) són cultivades per sarraïns; també es parla dels entesos en la marxa dels canals de Granada, on després de 1492 uns quants "cañeros" musulmans han de remandre per a fer funcionar el sistema d'aigües de la vila (Lapeyre, op cit. pg. 151).

NOTES del capítol 3

- (1) - Fernández, op. cit. pg. 122 i 279
- (2) - Macho - Condición pg. 192-200
- (3) - Roca, op. cit. pg. 127
- (4) - Font - Orígenes pg. 102 i 132-3
- (5) - Gual - Mudéjares, pg. 173
- (6) - Document nº 9
- (7) - Document nº 26
- (8) - Document nº 15
- (9) - Document nº 20
- (10) - Document nº 15
- (11) - Documents núms. 16, 17, 21
- (12) - Document nº 22
- (13) - Document nº 7
- (14) - Document nº 11
- (15) - Document núms. 12, 13
- (16) - Document nº 30
- (17) - Es repeteixen continuament les donacions al temple: ACA Reg. Pergamins Pere I nº 139, 370; Cartulari del Temple de Tortosa nº — 268, etc.
- (18) - La donació feta per Ramon Berenguer IV al Temple el 1153 explica exactament els límits i possessions de l'orde en aquesta contrada en les vores del riu, esmentant heretats en tots el pobles de la Ribera des de Mequinença fins a Tivissa. ACA Pergamins Ramon Berenguer IV nº 261.
- (19) - Documents núms. 31, 33, 34
- (20) - Document nº 4
- (21) - Document nº 6
- (22) - Document nº 35
- (23) - Document nº 5
- (24) - Document nº 4
- (25) - Document nº 6

- (26) - Document nº 35
- (27) - Document nº 4
- (28) - Documents núms. 6, 35
- (29) - Document nº 25
- (30) - Document nº 25
- (31) - Documents núms. 23, 24, 25
- (32) - Es repeteixen les donacions de terres i privilegis vers aquest ordre. Per exemple ACA Reg. 37 foli 99 r5
- (33) - Cal remarcar que Jaume II, en la seva política de dominar les poblacions, fa la permuta amb l'Hospital de la vila d'Amposta per altres possessions, Onda i Gallur (ACA Reg. 265, folis 45-49). Malgrat això, és a dir, malgrat no gaudir de cap patrimoni a Amposta des d'aquest moment (Carreras, Ordinacions T. XII, pg. 53) el superior de l'orde continua usant com a títol màxim el de -- "castellà d'Amposta" i el diccionari castellà de la Real Academia, ed. 1970, diu que el mot "castellán" s'aplica particularment al castellà d'Amposta.
- (34) - Document nº 11
- (35) - Document nº 10
- (36) - Com ho demostren els documents. Per exemple ACA Reg. 40 foli 38 r4
- (37) - Miret - Les cases, pg. 188
- (38) - Document nº 3
- (39) - ACA Pergamins Ramon Berenguer IV nº 189
- (40) - Document nº 9
- (41) - Document nº 1
- (42) - Document nº 2
- (43) - Document nº 27
- (44) - Document nº 20
- (45) - ACA Pergamins Jaume I nº 230
- (46) - JAVIERRE MUR, Aurea: El Archivo de San Juan de los Panetes - Zaragoza 1948 pg. 169.
- (47) - Font - Cartas pg. 787; Pergamins Jaume I nº 512
- (48) - Un d'ells document nº 3
- (49) - Document nº 32

- (50) - Vegeu l'obra esmentada de Bienvenido Oliver comentada pg. 21.
- (51) - Per comprendre l'evolució de l'aparell administratiu a qual-sevol Estat de la Península vegeu LALINDE ABADIA, J.: Iniciación histórica al derecho español - Barcelona 1970: capítols VIII, IX X, XXXVII-VIII, XLVI. Per la Corona d'Aragó segueix essent fonamental l'estudi ja esmentat de Klupfel en especial a XXXV pg 301-321 i XXXVI pg. 19-37 i 97-135, a les quals em refereixo sovint, explícitament o no.
- (52) - Els límits naturals de la contrada ja els he explicat a la introducció, pg. 4 amb les notes 13, 14 i 15.
- (53) - Sobre els orígens del càrrec, la seva demarcació i atribucions vegeu l'esmentada obra de Klupfel.
- (54) - Sembla que hi havia onze vegueries al segle XIII, però Jaume II en fer una reestructuració de Catalunya, en va crear set més i el 1302 són esmentades 18 vegueries (Bayerri op.cit. vol. VIII pg. 10) *Per exemple en la donació a Lluís de Benavent de diverses vegueries.*
- (55) - ACA. Reg. 44, foli 140 r1; Reg. 46 foli 7 r1.
- (56) - Document nº 20
- (57) - ACA Reg. 83, foli 40. Es pot comparar aquest títol amb el que reben a cops certs comanadors del Temple la demarcació dels quals és Tortosa o Miravet "atque totius Ripparie", Document nº 2
- (58) - Bayerri en la seva obra "Llibre dels privilegis de la villa de Ulldecona", Tortosa 1951 pg. 144-145, copia un document del segle XIII en el qual s'especifiquen els límits de la vegueria. "al riu d uilldecona... riu namunt.. en tro al terme de Morella e munt entro a les muntanyes.. de III eres e... entro al terme de Pinell.. sus a Flix e tota la Ribera.. terme Azco e tot so - qui es entre la muntanya de Prades... al terma d Alcover e de Sa Selva, e de Reus e d Alforge e de Riudemolins e Scornalbou... - tota la terra den Guillem d Entensa e Artesa... Aquest són los lochs propis del senyor Rey qui són dins aquesta vegueria de Tortosa, Emposta, la pobla dez parallo e totes les muntanyes de Prades".
- (59) - Morera, op. cit. pg. 66
- (60) - Document nº 13
- (61) - ACA Reg. 200 foli 182 i Pergamins Jaume II nº 1855. Aquests documents, però, no contenen totes les dades que Oliver, op cit. t. I pg. 144, inclou en l'acte de la permuta i en específic no es refereixen a "monetam quam habet" el tal Guillem de Senmenat a sarracenis de Xerta ratione lègnorum et cere" detall particularment interesant per mi.

- (62) - Document nº 20
- (63) - Potser contingut en el Document nº 8 "et qui voluerit ex illis-
exire de Tortosa... vada... cum filios et mulieres quahora volue
rit"
- (64) - El qual veu disminuïts els seus ingressos ja que Amposta pertany
a l'Hospital.
- (65) - Document nº 28
- (66) - No sorprèn aquesta intromissió, ni tampoc sorprèn que el funcio-
nari cristià ha d'imposar el que digui la Sunna dels sarraïns -
en saber que en un cas entre dos jueus, Astruç Jacob Xixó i el
seu gendre, a Sebastià de Mas se li ordena que l'acabi segons la
sunna hebraica. ACA Reg. 44 foli 226 rl.
- (67) - Document nº 18
- (68) - Document nº 20
- (69) - Per exemple, el Rei mana a Ferrer Mallol, veguer de Barcelona -
que intervingui en una causa entre un barceloní i un de Tortosa
per motiu de la venda d'un sarraï, "pignoretis homines de Dertu-
sa usque ad quantitatem... preci et dampni". ACA Reg. 48 foli -
32 r4
- (70) - Així la demarcació de la sobrejunteria de Saragossa, tal com es
donada a Ramon Pérez de Nabal, agafa tota la libera dreta de -
l'Ebre "sicud Iberis dividit versus Dertuse usquam ad marem et
usquam ad rivum de Uldecona et ad terminos de Morelle" ACA Reg.
44, foli 146. Aquests límits xoquen, com és obvi amb els abans
esmentats, nota 59, de la vegueria de Tortosa. El problema no
és resolt i el 1319 hom troba que el Rei defensa els costums de
Gandesa, Miravet i Orta, enclaus dins de la zona disputada, -
per sobre del fur d'Aragó que funcionaris d'altres llocs volen-
imposar a aquest pobles. ACA Reg. 41 foli 19 r2
- (71) - Documents 15, 17
- (72) - Documents 16, 21, 23, 24
- (73) - Document nº 25
- (74) - Documents 23, 24
- (75) - Document nº 25
- (76) - Document nº 16
- (77) - Document nº 21
- (78) - Document nº 17

- (79) - Document nº 15
- (80) - ACA Reial Patrimoni; Mestre Racional nº 966
- (81) - ACA. Pergamins Jaume I nº 1083
- (82) - ACA Reg. 12 foli 15 r3; Reg. 13, foli 27 v2; Reg. 14 foli 67 r2
- (83) - ACA Reial Patrimoni Mestre Racional nº 966
- (84) - Documents 31, 33, 34
- (85) - Document nº 22
- (86) - Document nº 26
- (87) - document nº 12
- (88) - Abrafim fill d'Açach, batlle del Temple i Guillem de Montcada, ACA Reg. 9 foli 37 r2
- (89) - Document nº 20
- (90) - Certs autors parlen també de veguers senyorials. Carreras a Entences, pg. 226 diu que el representant de la jurisdicció dels ~~Montada~~ era un veguer.
- (91) - Document nº 25
- (92) - Document nº 18
- (93) - El problema de la convivència és un altre aspecte molt interessant a estudiar per mitjà de les moltes lleis que es van promulgant paulatinament sobre vestit, pentinats, actituds que el sarraí ha d'adoptar envers la societat cristiana.
- (94) - Document 8 i 10
- (95) - Documents 31, 33, 34
- (96) - Vegeu nota 5 | capítol 2
- (97) - A l'estil que Gual usa en la seva obra Mudéjares.
- (98) - Documents 9 i 31
- (99) - Macho - Condición pg. 205
- (100) - En el Concili de Letrà fou decidit així. Lourie op cit pg. 627-8
- (101) - Document nº 8
- (102) - ACA Reg. 14 foli 106 r2 i 116 r1
- (103) - Document nº 26
- (104) - Document nº 15
- (105) - Document nº 29

- (106) - Document nº 31
- (107) - Document nº 33
- (108) - Document nº 8
- (109) - Document nº 10
- (110) - Document nº 10
- (111) - Document nº 34
- (112) - Lacarra, La reconquista, 183 71
- (113) - Document nº 8
- (114) - Document nº 10
- (115) - Document nº 35
- (116) - Document nº 6
- (117) - Document nº 35
- (118) - Document nº 10
- (119) - Document nº 34
- (120) - Document nº 35
- (121) - Document nº 35
- (122) - Document nº 3
- (123) - Document nº 34
- (124) - El 1242 la sentència de Flix dirimeix la causa seguida entre la Universitat de Tortosa, per una part i els Montcada i el Temple de l'altre; així a Tortosa s'ha de tenir en compte, en primer lloc, els usatges de Barcelona i segonament els costums de la ciutat. CODORN V. IV pg. 158-164.
- (125) - Documents 8, 10
- (126) - Document nº 5
- (127) - Document nº 8
- (128) - Document nº 18
- (129) - Document nº 10
- (130) - Document nº 17
- (131) - Document nº 8
- (132) - Document nº 16
- (133) - Document nº 17

- (134) - Document n° 21
- (135) - Document n° 22
- (136) - Documents 16, 17, 21
- (137) - Document n° 23
- (138) - Document n° 34
- (139) - Document n° 19
- (140) - Document n° 32
- (141) - Document n° 16
- (142) - Documents n° 23, 24
- (143) - Document n° 22
- (144) - Document n° 28

APENDIX DOCUMENTAL

Donació perpetua feta per Guillem de Cervera i Ramon de Moncada, en nom del Rei als sarraïns de Miravet i llur descendents d'unes illa a l'Ebre que abans havien estat de llurs avantpasats però que van ser donades per la reina als germans Pinyol i adquirides pels ara donants.

Omnibus hominibus presentibus et futuris sit manifestum quod ego Guillelmus de Cervaria et ego Raimundus de Montecatano, per nos et per dominum Regem damus et tradimus et redimus modo in presenti cum hac presenti instrumento per omne ~~tempus~~ vobis hominibus sarracenis de Mirabeto et omni vestre progenie atque posteritati scilicet omnem illud directum et rationem quem vos habetis et habere ullomodo debetis qualicumque voce vel ratione in omnem illam algeziram de legem et de maled cum homines terras heremas et populas quas unquam vos neque antecessores vestri tenuistis olim tempore sarracenorum cum omnibus ingressibus et egressibus suis et directis et pertinenciis et cum omnibus arboribus diversorum generum qui ibi sunt et erunt et etiam cum aquis et montibus et planis et pascuis et venacionibus tam ultra aquam quam intra aquam et sic melius Bernardus Pinol et Arnaldus Pinol supradictas algeziras olim habebant acaptadas domine Regine et nos recuperemus -- eas de illis recte iudicio proborum hominum Dertosse omnia supradicta et singula sicut superius dictum est cum omnibus eorum directis et pertinenciis modo in presenti damus et tradimus et reddimus vobis omnibus supradictis sarracenis et omnibus posteris vestris in perpetuum. In tali videlicet ratione quod deinceps vos et vestri per secula cuncta omnia supradicta et singula habeatis, teneatis, possideatis et expletis secure, potenter et integre, salvo tamen ipso nostro et aliorum omnium jure dominio dominorum in omni et per omnia et omni tempora. -- Et ego Guillelmus de Cervaria et Raimundus de Montecatano quis que nostrum per nos et per dominum Regem convenimus vobis supradictis sarracenis et vestris supradicta omnia et singula salvare defendere et gerere ab omnibus et facere, tenere et habere in bona pace in perpetuum. Siquis hoc frangere voluerit non valeat. Actum fuit hoc VI idus juni -- anno domini M^oCC^oVIII^o. Signum Guillelmi de Cervaria. Signum Raimundi de Montecatano nos qui hoc sicut dictum est superius facimus laudamus testesque subscriptos firmare rogamus. Signum fratris Petri de Castronovo (Riparie Mirabeti et Detuse preceptoris) Signum fratris Raimundi Berengarii Dager. Signum fratris Raimundi de Cervaria preceptoris (precep-

toris>Mirabeti⁴. Signum fratris Petri de Pertegas Signum Bernardi Ermengou.. Signum Bernardi de Savasona. Signum Guillemi Jordany. Signum Freçols turcople milicie templi. Signum Aranldi qui hoc scripsit die et anno quo supra.

ACA Cartulari del Temple de Tortosa nº 227.

Abobacher Avinahole és nomenat cadí de l'aljama de sarraïns de Tortosa pel comanador del Temple i Ramon de Moncada, amb el consentiment de tota l'aljama.

Sic notum cunctis quod ego frater Bernardus de Campaynes comendator Mirabeti atque totius Riffarie et ego frater Raimundus de Avinione preceptor Dertose et ego Raimundus de Montecateno assensu et voluntate totius algeme sarracenorum Dertose statuimus (nunciatimus) et concedimus per alchaydum te Abobacher Avinahole sarracenum et aliem de(ticu) (detinere?) modo quod tu de inceps sis bonus et fidelis et rectus alchaydus de omni zune Dertose et illud quod de inceps indicaveris vel indicare feceris recte indica et indicare facias. Et decetero no intromittas opere nec questie neque alicuius res que pertinat ad almedinam et almedina no intromittat alicuius res que pertinat ad alchaydiam et si forte almedina ut aliquis sarracenus sive sarracenes te acusarent de aliquo crimine non cedatur eis nec cum IIIIor testibus sarracenis ydoneis et legitimis. Et si quod absit fueris accusatus (traccetur) causam sub alchaydo et aliis sarracenis et indicatur secundum <secundum> zunam et morem sarracenorum. Preterea volumus et concedimus ut tu possis sorores et fratres tuos et parentes heredes facere et ipsi te ut zuma et nos est sit decetero tu et omnes res tue sitis liberi sicut alchaydus debere esse et mos est in Dertosa. Nos prefati frater Bernardus de Campaynes comendator totius Riffarie et frater Raymundus de Avinione preceptor Dertosa et Raimundus de Montecateno permittimus supra dictum Abobacher Alchaydum et omnes res tuas videlicet manutenere et defendere ab omni persona. Promittimus etiam tibi quod non cedamus de te ullam adulacionem que aliqua persona de te nobis dicat nec de aliquo crimine ut dictum est. Et si forte tu delinqueres in iudicio vel malis rebus non possimus te condemnare nec ad cognitionem et arbitrium totius algeme sarracenorum Dertose.

Actum est hoc Kalendis juniis anno Domini encarnacionis MCC^oXXVI. -- Signum fratris Bernardi de Campaynes comendatoris totius Riffarie. -- Signum Raimundi de Avinione preceptoris Dertose. Signum Raimundi de Montecateno. Signum Guillemi Raimundi daphinigeris nos qui hoc laudamus concedimus et firmamus et testes firmare rogamus. Signum Guillemi de Olivella. Signum Berengarii de Tornamira. Signum Petri de Claris Vallibus. Signum Bartholomei Augutaris. Signum Thome Garidelli. Signum Raimundi de Sancto Saturnino.

Signum verharos de Mora qui hoc scripsit die et anno prenotatis,

ACA Pergamins Jaume I nº 43

Nota: Al revés del pergamé hi ha paraules en àrab, mig esborrades.

Trasllat fet el 13 de gener de 1242 del compromís entre l'Hospital i el Temple quant a impostos i jurisdicció en les seves respectives propietats. S'hi inclouen capítols referents als sarraïns fugitius i als pertanyents a una i altre orde en Tortosa i heretats.

Anno Domine M^oCC^o XVIII°, XVIII kalendas octobris. H^oc est translatum bene et fideliter translatum de quodam instrument^o in quo sic habetur: universis Sante Matris ecclesie filiis innotescat. Quod post multas contentiones et petitiones et questiones quedam Orte fuerant inter fratres domus Templi ex una parte et fratres domus Hospitalis iherusalem ex altera in Aragonie et Cathalonie contractos super pascuis leudis herbatibus pascuis sarracenis campis tam mortis et super quibusdam terris positis infra terminos de Cantaveilla et de (Foztaner) et super campo de Monso de quo dicebant fratres Hospitalis non dum habuisse concambium vel recipisse. Tandem frater Raymundus de Serra magister domus Templi, et frater Hugonus de Fulalquer magister Hospitalis in Catalonia et Aragonie de assensu comuni fratrum Guillemi de Cardona C de Monte P de Ubreta fratris Buxardis fratris Petri de Exea fratris V. — blau fratris Guigo. fratris R. Gali fratris Geribertus de Burgeres fratris Petrum de Valforte et aliorum quam plurimum comparis convenitur amicabiliter et promiserunt super omnibus premisis in fratrem C. de Cardona et fratrem A. de Vilaragut et B. Detrogo archidiaconem Benasche Ita ut quicquid ipsi dicerent super questionibus et demandis superius annotatis ratum et firmum ab utraque parte in perpetuum observentur Nos ~~nomine~~ prenotati C. de Cardona et A. de Vilaragut et Bernardus de Trogo cupiescente[s] formare pacem inter ipsos partibus in nostra presencia constitutis prorrogavimus et inquisivimus diligenter ~~verita-~~tem super hisque proposita fuerant, auditis rationibus utriusque partis, visis instrumentis et perlectis, habito diligenter tractatu. Itam inter partes pronunciandum duximus et componendum, ita videlicet quod decetero fratres domus Templi et fratres Hospitalis in tota Catalonia, et Aragonie nec donent nec recipiant pedaticum inter se vel leudam nec homines sui templi vel hospitalis in aliquo loco templi vel hospitali dare teneant neque recipiant herbaticum inter se neque prohibeant, pascua in terminis suis proprio bestiarum domorum suarum vel de cabanis suis et pastoribus suis vel donatis que sint eorum cedimur prossi. Item si captivi sarraceni fugiant et dimitant ad ipsos sine omni precio et logerio inter se restituant statuimus preterea et mandamus firmiter ab utraque parte semper observari quod sarraceni illi quos hodie

domus hospitalis habet in Dertusa si comitant crimen vel aliquam faciāt iniuriam capiantur et ponantur in capcione domus hospital set judicentur et punsantur per alcaidum Dertuse qui pro templariis et G. de Montecatano tenet justiciatum. Et si calonia inde exierit habeant hospitalarii medietatem sine omni diminucione si vero fratres per se velint gravare vel extorquerpecuniam ab ipsiis mauris suis Dertuse non teneantur inde aliquid dare fratribus templi nec ipsi fratris hospitalis possunt decetero plures populares sarracenos in villa et in termino Dertuse nisi instrumentum possint exhibere comitis de Palars propter quod dicant se jus habere cum ipse comes ut ipsi dicunt tanquam unus dominus fuit Dertuse et habet partem suam de honore sive hereditate de Cantanvella et de (Fortanar) per comendatorem de Aliaga et de Cantanvella difiniatur et si noluerint vel non poterint concordare per fratrem C. de Cardona et fratrem de Vilaragut terminatur de campo de Monso invenimus quod apud Dertusam fuit donatus concambiamus fratribus hospitali et idio perpetuum silencium imponimus eis quod decetero nullam demandam facere possint. Actum est hoc idus januarii anno domini M^oCC^oXIX primo. Signum fratris C. de Cardona comendatoris Gardeni. Signum fratris A. de Vilaragut, {comendatoris domus Barbastre}. Ego Berengarius arches bene subscribo. Signum fratris Hugonis de Fulalquer magistrat hospitalis. Petrus de Camporell capellanus ecclesie dompne Marchesie, scripsit et hoc signum fecit et cum liyera supraposita in VI linea ubi dicit etc. Signum Bartolomei diachoni civite Dertuse qui hoc translatum bene et fideliter translatavit die et anno que supra.

ACA Cartulari del Temple de Tortosa n° 148

Emancipacio de Mafomet, fill de Xuayb, serraí de Tortosa; feta pel Temple mitjanyant 60 mas mudines d'or amb condició de quedar sotmes al temple, romandre a Tortosa tres lllars per al Temple.

Notum sit cunctis quos ego frater Bernardus de Campanis preceptor Riparie et ego frater Guillemus de Sancto Pastore, preceptor Dertuse, consilio et voluntate totius conventis nostrique revera fatemur atque concedimus habuisse et recipisse a te Mafometo filio de Xuaybo de Haaran LX mas mudinas in auro bonas novas rectique pensi quas numerando manibus nostris habuimus et sumus bene tui paccaty. Renunciantes omni exceptioni non numerate pecunie et doli quas mas mudinas a te accipimus ratione tue redemptionis. Unde tradimus tibi uxorem Fatima nomine filia barate prout deinceps maneat et facias mora in Dertusa sub dominio nostro et sucesorum nostrorum et justicia aliorum sarracenorum que sint habitantibus Dertuse. Est retinemus inde a te pactus sub tali conditione quod illa die que tu nobis necesse fueris laborante in opera nostra ut demus tibi per unum quencumque diem duos denarios et commestione nec illo die quod pastaveras quod daremus tibi victulia et [habitus] (1) sis nobis bonus et fidelis atque legalis indictis et in factis. Ita quod si forte in aliquo casu fraude nobis faciebas ut maneat sub misericordia nostra ex omnibus hiis quod tibi facere voluerimus. Preterea promittimus te custodiare et defendere in tuo jure cum omnibus rebus tuis secundum consuetudinem nostri ordine. Actum est hoc pridie nonas Decembris anno domini MCCXX sexto. Signum Fratris Bernardi de Campanis, preceptoris Riparie. Signum fratris Guillelmi de Sancto Pastore, preceptoris Dertuse. Signum fratri Patri Morut. Signum Ponci de Cervaria. Signum fratris Ponci de Bargac Nos qui hoc laudamus concedimus et firmamus. Guillemus Vitalis hoc scripsit et hoc signum fecit die et anno prenotatis.

ACA. Cartulari del Temple de Tortosa nº 22

(1) - Document: "Aliud"

Permis donat pel Temple a Ramon d'Aldover per a usar
durant 5 anys l'aigua del pou situat en terres de Macho
met i familiars, en el terme d'Aldover.

In Christi nomine. Notum sit cunctis quod ego Raimundus de Lunello, -
preceptor dertusen[is], assensu et voluntate conventus nostri cum hoc
publico instrumento damus licitum et plenum posse tibi Raymundo de Al-
dovesta et tuis quod possis habere ad opus tui usus et servicium illam
aquam de puteo illo quod est situm in honore Machometi Abinsait et Ma-
chometi Aznari et sororis sue Nexina in Aldovesta (1) quod honor pre-
dictus impignore ab eis in presenti recipis usque ad quinque annos ut -
continentur per sarracenicum instrumentum inde confactum. Quia aqua pre-
dicta dum ipse honor impignore tenebis possis regere tu et tui tantum
illum tuum ortum qui prope simiterium sarracenorum, Ibide loci est, --
dando inde domui templi Dertusen[is] pro censu et servicio annuatim in fes-
to Pasche dum ipse honor in pignore tenebis libra unam et mediam cere -
et sic hanc tibi et tuis faciamus habere in sana pace tamen quod predi-
ti sarraceni elapso termino vel aliquis pro eis recuperabunt predi-
tum honorem cesset pacto. Ita quod de inceptis nullas vires habeat. --
Quod est actum tercio nonas aprilis anno domini MCCXXX^o quarto. Sig-
num fratris Raimundi de Lunello, preceptoris Dertuse. Signum fratris
Pelabous Cambrerii. Signum fratris Poncii de Lanzeto nos qui hoc lau-
damus, concedimus, damus et firmamus testesque firmare rogamus. Sig-
num Petri de Orta. Signum Arnaldi Bastoni, testium. Guillemus Vita-
lis scripsi et signum feci die et anno prenotatis cum literis emenda-
tis ubi dicit cere in VI linea.

ACA Cartulari del Temple de Tortosa nº 74

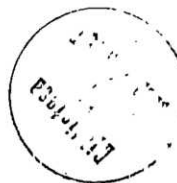
- (1) Aldover, poble situat al costat del riu Ebre, molt aprop d'Amposta
el nom del qual en llatí és Aldovesta.

Donació a Magomet Ximeles, sarraf, per part del Temple
de Tortosa^{da} 2 olivars a cens de 3 càntirs d'oli, romanent
el temple amb al dret de Padiga sobre aquestes terres.

Notum sit cunctis quod nos frater Poncius de Vultureja comendator Dertuse
consilio fratri Guillermi de Pratis et fratri Horaci de Vlugia Camera-
ry et fratri Sanxis capellani et fratri Johanis de Sol() to
et fratri Raymundi de Palacio et aliorum fratrum nostrorum per nos suc-
cessores cum hoc presenti instrumentis ~~scriptum~~ valiture donamus ad
censu vobis Magometum Ximeles et vestris duo loca olivarorum que habe-
mus infra terminos Dertuse (Azouse) in loco dicto Villanova damus en-
que vobis et vestris predicta due loca ad bene excolendum et laboran-
dum ita videlicet quod ^{vos} et vestri vel quilibet duo loca habuerint et te-
nuerint detis nobis et successoribus nostris internus() annis in -
festo Natalis domini tres canteros oli boni pulchri recipientis unus qua
locus ~~aggrontat~~ ab oriente et ponente in viis publicis meridie in -
via Manaly in honore Raimundi Jordany locus ~~aggrontat~~ ab oriente
in honore Rubi Ortolan a meridie in torrente qui est inter de
honorem at honorem Bartholome de AHONSA AB OCCIDENTE IN honore Raymun-
di Jordany sicut ab ~~terminis~~ et afrontationibus predicta dua loca sunt -
conchisa et terminata sic ea damus vobis ~~vestris~~ per predictas terras can-
teris oli censualibus cum ingressibus et egressibus et cum hominibus
arboribus et plantis ~~que~~ diversorum generum que ibi sunt et erant et -
cum omnibus melioramentis et cunctis suis pertinenciis et laboretis be-
ne et predicta duo loca sicut bonus honore debent laborari et
excoli et sic ea habeatis teneatis possidatis et expletetis secure po-
tenter et integre sicut terram adquisitam sicut melius et plenius dici per
ad vestrum commodum et nostretum preter hoc quod si dicta duo loca
ven-dera vel impignorare sive alienare volueritis vobis et suc-
cessoribus nostris antea per spatium XXXX dierum faciatis et si volue-
rimus ea retinere per eo precio quod aliquis alius homo dare vel aco-
mare voluerint habemus() habeatis hatum et plenum posse vende-
di vel impignorandi cuiquamque volueritis preter militibus et santis sal-
vo nostro nostrorumque censu et iure domino et fatica et de hoc donatio-
nis non eligatis alium dominum neque patronum neque nos et successores
nostros et nos et successores nostros facimus vobis et vestris dicta -
duo loca habere possidere et explotare contra omnes personas ta-
mem faciendo et capiendo nobis et nostris successoribus predictum cen-
sum et predictam iuram prout superius dictum est.
Quod est actum VII idus aprilis anno domini MCCXL sexto. ~~Signum de~~ -
Ponci de Vultureja comendatoris Dertuse. Signum F Guillemi de Pratis

Signum Fratr^{is} Johannis de (Solito). Signum Ramundi de Elacio qui hoc firmamus
concedimus rogamus. Signum Bernardi de Lila ecclesie Sancti Nicolai, ca
pellani qui hoc scripsit

ACA Cartulari del Temple de Tortosa nº 66.

Trasllat d'un privilegi de 1180 que el rei Alfons donà
a l'aljama de sarraïns de Tortosa de no esser obligats
a tenir juglars i cantants en ocasió dels seus casoris.

Hoc est translatum bene et fideliter translatatum XV kalendas januarii anno Domini M^oCC^o quadragésimo septimo a quodam instrumento quod sub istis verbis continetur. Notum sit Scire volentibus quod cum ego Ildefonsus Dei gratia rex Aragonum, comes Barchinone et marchio Provincie, audivissem querimonias multas et clamores quos vos aliema sarracenorum Dertuse michi fecistis super multis inuriis et exactionibusque mali Bajuli et nequam homines in vos sua prava auctoritate exercuerant posui meum mandatum et legem. Int(er) cet(er)a enim mando et in perpetuum constituo quod nunquam de cetero aliquis vestrum maior aut minor, dives aut pauper cogatur joculatorem vel cantatricem cum nupcias fuerit habere vel illis dare suum avere: qui, si spontaneus nulloque cogente bajulo vel alio quolibet homine cum uxorem duxerit joculatorem aut cantatricem susceperit nichil aliud ei dare cogatur nisi inquam si qui nupserit libuerit, et de eius causamento fuerit nisi inquam ex conventionione facta teneatur, quoniam convencione sepius legi perjudicat in multis. Cum itaque non ex bona consuetudine set potius ex pravis et vix fatuis hominibus exierit aliquem inter vos invitum et nolentem habet ad nupcias cantatricem vel joculatorem vel istius modi perpetuum huic cause impono silentium. Item constituo et firmiter mando quod neque Alchayus in his que ad Zavalmedinam neque Zavalmedina in his que ad Alchayum pertineant, mittant manum vel faciat forciam vel mandamentum vel demandet ibi aliquid ex consuetudine sed et preterea nullus bajulus christianus, judeus aut sarracenus aliquem potestatem habeat in his videlicet in quibus solummodo Alchayus et Zavalmedina sunt constituti et divisi unusquisque set illam suam et consuetudinem et furum quod dominus comes pater meus vobis donavit in cartam quam inde habetis integram et illesam observare mandamus, Quam cartam etiam ratam, statilem et inconbulsam habemus et qui eam in alique, quod non credimus ausus esset frangere, nostrum amore perdet et dati ampni restitutionem mille morabetinos michi peitare nec minus presens carta, firma et stabilis haberetur. Nam hec omnia que supra dixi vobis toti aljama sarracenorum Dertuse et terminorum civitatis atque filiis et filiabus vestris totique generacionis vestre et posteritas per secula cuncta concedo. Actum est hoc apud Dertosam mense Septembris anno domine -- M^oC^oLXXX^o. Signum Ildefonsi regis Aragonum, comitis Barchinone et Mar-

chionis Provincie. Signum Raimundi de Montecateno. Signum Berengarii de Barchinona. Signum Arpaldi de Villa. Signum Berengarii de Apia--ria. Signum Poncii Prioris. Signum Petri de Cervellone. Signum Petri de Orreia. Signum Johannis de Podio. Signum Guillemi de Tornamira. Signum Jordani Garidelli. Ego Guillelmus de Bassa notarius domini regis scripsi hanc cartam eiusdem mandato, literis varis et emendatis in linea VIII et feci hoc signum. Signum Jacobi filli Stephani Ferrerii subscribentis pro teste. Signum Guillemi del Cordone pro teste. Signum Bernardi de Lineola ecclesie Sancti Nicholai - capellani qui hoc translatum bene et fideliter translatavit et cum originali eum fideliter comprobabit et eum fidele invenit cum suprapositis in X linea ubi dicit dati et in undecima ubi dicit atque, die et anno supra.

AA Pergamí Alfons I nº 299

Nota: Darrera: "Carta constitutionis quam fecit Rex Alfons sarracenis Dertuse"

Trasllat del pacte contret en Desembre 1148, entre Ramon Berenguer IV i els musulmans de Tortosa, en el qual explicita: els funcionaris musulmans que han d'administrar la justícia en la comunitat sarraïna i com han de dirimir las causes entre cristians i sarraïns; els bens que són i romanen dels sarraïns; els drets, obligacions i impostos d'aquests sarraïns vers el comte rei.

Hoc est translatum bene et fideliter ab alio translato translatum kalendas augusti anno Domini MCCXL octavo a quodam instrumento quod sic habetur. Hoc est translatum bene et fideliter translatum XVII kalendas ^{moii} anno Domini MCCXL octavo a quodam instrumento quod sic habetur. In nomine Patris et filii et Spiritus Sancti Amen. Hoc est translatum fideliter translatum. Hoc est firmamentum quod firmavit Raimundus Berengarii comes Barchinonensis et princeps regni Aragonensis salvet illum Deus cum alguaziris et alfachis et alchavis et cum alios homines de Tortosa custodiat illum Deus. In ora quando placuit domino Deo magno affidiant eos in furs animas et in lures filios et in lures averes et in totas lurs causas in directa fide salva sua fidelitate de Raimundus Berengarii comes honorificet illum Deus quemodo illis demandaverint tales firmamentos quales affirmavit rex Adefonsus cui sit requies ad mauros de Caragoça et tales fueros quales illis abent qui sunt scriptus illos naturales qui sunt de Tortosa et illos extraneos qui ibi sunt quod teneat eos in illos fueros qui sunt scriptos in ista carta jussu volente Deo ut affirmant illo alcadii in suo honore et in sua justitia et suo filio salvet illum Deus in suo honore et in suo mandamento et totos illos algueros et alfachis et maiores quod teneat eos in suos fueros et totos illos alios moros quod stent in lures casas intra in illa civitate de isto uno anno completo de termino de ista carta et infer tantum quod faciant et indrecent casas in illos arrabales de foras et quod remaneat illa metzchida majore in lurs manus usque ad isto anno complito quod levant illos in lur fuero de lures hereditates que habent in Tortosa et in suas villas per directo et per justitia sic est fuero in lure lege id est quod donent decima ad comes Raimundus Berengarii de totos lures fructos et totos lures alçatas et qui voluerit ex eis sua alode vendere qui non illi devetet aliquis et vendat ubi potuerit et qui voluerit ex illis exire de Tortosa per ad alias terras aut per terra vel per aqua vadat solutus cum suo toto avere et cum filios et -

mulieres qua hora voluerit prope vel tarde et vadat ad salvetate si -
voluerit sine consilio de nullo homine. Et totos illos mauros quod -
stent in lures fueros et in lures justicias et non inde illos dissol-
vat nullus homo et stet super illos lure iudice cum suos castigamentos
sicut est in lure lege et in via de jure iudicio et si venerit prelia
vel baralga infer mauro et cristiano quod iudicet et castiguet eos lur
iudice de mauros ad illo moro et de iudice de cristianos ad illo cris-
tiano et non exeat nullus de iudicio de sua lege et si habuerit aliquo
mauro suspita de furtu vel de fornitio vel de alia mala facta quod tam-
gat illi iuditio vel castigamentum quod sedeat ipso per testamentum de
fideles et verdaderos mauros et non credant cristiano super illo mauro
Et si suspectaverit aliquo moro quod eum compariat moro vel mora capti-
vo in sua casa sine testimonio de mauro vel de cristiano non cerchet -
sua casa. Et si habuerit testimonium quod cerchet sua casa sola et -
non de suo vicino et quod non habeat mandamentum nec bailia super illos
mauros nisi fideles cristianos et bonos homines qui levant illos per -
directum et quod non sedeat forçato nullo mauro per andare ad expugnan-
dos alios mauros et quod non moret nullo cristiano per força in sua ca-
sa vel in suo orto. Et si cadigit jura super mauro circa cristiano -
quod juret sic^{est} est in sua lege et non illos ferçet per alia facere. -
Et qui voluerit habitare de illis in sua almunia vel in suo orto foras
illa civitate quod non ei divetet aliquis. Et non faciant illos de -
Tortoxa nulla açofra nec illos homines nec suas bestias. Et non ponant
super illos iudicem in nulla bajulia nec in ullas suas faciendas et -
quod non demandet nullam occasionem super nullo servitiale qui antea -
tenuit aliquod servitium regale et sedeant comendatas totas causas de
homines de Tortoxa ad alguaçir vel quem ei elegerit. Et quod levant -
ad illos alcaides de illos moros super lures usticos et suos fueros in
quantum tenent in manus et quod sedeant honoratos in lures usaticos si-
cut fuerunt in tempus de suos alios reges et non inde illos tragat nu-
llus. Et quod posent lures mercatos ubi fuit suo fuero in illos alfon-
dechs saputos de posare et veniant illas arrafachas de totas terras ad
fidelitate et non illas sañhet nec tragat nullus de suos fueros. Et -
quantas maluras fuerint facta inter nos usque ad isto tempus quod sede-
ant finitas. Et affidiavit comes ad alguaçiles et alcaldis et alfachis
in lures animas et in lures hereditates et illos quod sedeant suos fi-
deles vasallos sicut illos alios bonos homines de Tortoxa. Et nullo -
judeo compant mora nec moro qui fuerit captivo et nullo judeo non deno-
tet ad mauros et si fecerit quod faciat inde directum. Et si almorabi-
tes fecerint aliquod malum ad illos cristianos qui fuerint inter illos
vel in suas terras non prendant per inde nullo malo homines de Tortoxa
et illos moros qui modo sunt foras de Tortoxa et se tornaverint de is-
to termino ad IIII menses quod habeant totas suas hereditates et vadant
et paschant toto lure ganato de illos mauros ubi voluerint in terras -
de comes et illos metipsos vadant similiter per totas suas terras de -

73/

comes sine ullo reguardo quod donent sua aqadaga directa de suas oves sic est lure fuero et lure lege. Et quando steterint illos moros in illos arraballes post isto anno completo et voluerint ire per ad lures honores et ad lures labores quod vadant per illa civitate et per illo navio sine dubitatione et mittant ad unoquoque pirata uno mauro cum illos porteros de comes qui sedeant fideles super illos necnon — ~~illos necnon~~ eos deshonoret aliquis et non tollat ad nullo mauro suas armas. Et qui habeat de illis aliqua bestia qui fuerit de cristianis usque ad diem quod intravit comes in Tortoxa non eam tangat nullus et qui habet captivo vel captiva non eos perdat sine redempcione et stent suos homines de comes salvet illum Deus in illa Aqada. Et adfidiciant illos mauros quod sedeant fideles in lures firmamentos qui stant super suo ligamento. Et juraverunt super hoc totum superius scriptum per — Deum omnipotentem qui scit omnia testimonia et per totos juramentos de lege^{le} mauros. Et juravit comes et suos ricos homines per Deum altissimum et per Jesum Christum et per Sancta Maria et per IIII evangelia — et per totos sanctos. Facta carta ista in era M LXXXVI in mense december — Signum Ildefonsi regis Aragonensis et comitis Barchinonensis. — Signum fratris Berengarii de Avinione magister militie templi in Provincia et partibus Ispanie qui hoc super scriptum laudo et confirmo. Acta est translatio istius carte fideliter nonas mensis septembris anno Domini MCXCVIII. — Guillelmus de Cefquos juratus fideliter hanc — cartam translatavit et hoc signum fecit. Signum Dominici capellani — Montischatani subscriptentis pro teste. Signum Johannes Scribe subscriptentis pro teste. Signum Jacobi filii Stephani subscriptentis pro teste. Signum Bernardi Delmeola ecclesie Sancti Nicholai capellani qui hoc translatum bene et fideliter translatavit et cum originali eum comprobavit et eum fidele invenit cum raso et postcripto in VIII linea ubi — dicitur V et supraposito in X ubi dicitur non et in XII ubi dicitur — creda et cum encausto effuso in XVIII linea ubi dicitur tragat et supraposito in XXX ubi dicitur non die et anno que supra. Signum Jacobi filii Stephani subscriptentis pro teste. Signum Bernardi Delmeola ecclesie Sancti Nicholai capellani qui hoc translatum ab alio translato bene et fideliter translatavi.

— ACA. Pergamins Ramon Berenger IV, nº 209. Publicat a CODORN, Tomo IV pg. 130-135

— Cartulari del Temple de Tortosa nº 270.

NOTES

1. Les dates incloses en aquest document, corresponents als diferents trasllats del que fou objecte, ^(original) crec que són:

1. Desembre era 1 1 96 (=1148) firmat per Ramon Berenguer IV

2. Entre 1181-1183 firmat pel rei Alfons i Berenguer d'Avinyó, comanador del Temple a Provença (el qual segons Miret, "Les cases", porta aquest títol aquests dos anys)

3. 7 septembre 1198

4. 15 abril 1248

5. 1 agost 1248

] firmats per Bernat Delnagola escribent dels
traxats.

Trasllat del pacte signat el any 1174, entre Alfons I de Catalunya i els moros de Tortosa, explicitant el que han de pagar-li.

Hoc est translatum bene et fideliter translaturum XII kalendas novembris anno Domini M^oCC^o quingentesimo quinto a quodam instrumento quod sic habetur.- Presentibus et futuris sit manifestum qualiter ego Ildefonsus Dei gratia rex Aragonensium comes Barchenone et marchio Provincie, atque Raimundus de Montecateni facimus conventionem cum omni populo sarracenorum Dertuse. Convencio vero talis est quod omnis aljema - id est populus sarracenorum qui modo habitatores sunt Dertuse donent nobis annuatim in perpetuum CCCC macomunitas boni auri rectique ponderis per quatuor tempora anni. Nos vero propter hoc facimus eis talem conventionem et donacionem ut amplius ab his presentibus calendis mensis julii primi modo inchoantis non donet omnis aljema Dertusa qui - ibi in presenti est neque faciat operam aliquo modo nobis neque successoribus nostris in Dertusa neque deforis neque in castris nec in aliquibus locis per nos neque per bajulos nostros set sint sani et quieti ab omni opere. Si vero crescent populus sarracenorum super hoc populo qui in presencia habitant Dertusa crescant mazmuzine secundum hanc prenominatam rationem secundum sensum et visum de Nage zahalmedine et de Mafomet, alchadi, et secundum cognitionem proborum hominum de aljema. Si vero quod alsit minuerit minuerit minuant mazemucine secundum rationem et secundum cognitionem eorum. Si quis hanc cartam violare voluerint non liceat sed in duplo componat et post hoc ratum semper permaneat. Actum est hoc XIII kalendas julii ab incarnatio Dei filio M^oC^oLXX^o quarto. Signum Ildefonsi regis Aragonum et comitis Barchinone et marchionis Provincie. Signum Raimundi de Montecateni. Signum Arnaldi de Tornamara. Signum Petri Stephani. Signum Mororis. Signum Raimundi de Cintillis. Signum Petri de Monteregali. Signum Raimundi de Sancto Saturnino. Signum Bonifacii. Signum Crispini, qui hanc cartam jusus die et anno prenotato scripsit. Signum Exemeni, notarii Dertuse, huius translati testis. Signum Johannis de Colonia, capellani de Castillione et notarii testis. Signum Luce, subscribentes pro teste. Signum Bernardi de Lineola, ecclesie sancti Nicholai capellani, qui hoc translaturum bene et fideliter translaturavit cum originali comprobabit et eum fidele invenit die et anno quo supra.

ACA Pergami Alfons I n° 159

ACA Cartulari Temple Tortosa n° 265

Publicat: Fernández y González, ^{opus cit.} ~~Madexas~~ de Castilla, pag. 305 i
CODOIN t. VIII, nº 52 pg. (però remet a perg. nº 153).

Trasllat fet el 16 desembre de 1560 de la carta de poblament donada pel Mestre de l'Hospital als sarraïns de l'Aldea, prop d'Amposta; document on explicita la dependència jurisdiccional, els drets, obligacions, impostos de la comunitat musulmana

In Dei nomine Notum sit cunctis presentibus et futuris que hec sunt - institutiones et pacta que dompnus frater G raldus Amici, Dei gratia magister Hospitalis in regno Aragonie et Cathalonie et castellanie Em poste, consilio et voluntate quorundam fratrum ibi existentium fecit cum alamino et galaba ano et aliema de Aldeya que est infra terminos Em poste, citra flumine Iberi, in hunc modo quod ipsi sarraceni, uxores filios et filias et servos eorum, presentes et futuri, maneant secundum legem sarracenorum et iudicent secundum zunam sarracenorum in causis et extra causas in omnibus que inter eos et super eos fuerit de cetero. Item, quod iudex eorum semper sit alamus et iudicet secundum zunam sarracenorum et si aliquis n luerit recipere iudicium alami ni ut possit apellare alcavdo Dertusae, alcaydus dicat sententiam et alaminus faciat sententiam ab ipso alcavdo persequi et hoc faciat et iudicet per zunam omni tempore. Item si forte causa ventillaretur inter christianum et sarracenum que alamus sit iudex sarraceni et christianus sit iudes christiani; vel iudeus sive sarracenus captivus aut - carte (?) eorum non possint facere testimonium contra sarracenum in aliquo. Item volumus et concedimus quod dicti sarraceni et uxores et filii eorum sint liberi et quiete et omnes honores et servos et habeat herbaticos in montanis et planis per omnia loca dominationis Hospitalis ad pascendum b stias scilicet vaccas, equas, asinas, oves et capra sine aliqua logerio et habeant devesiam de via de Aldea que itur apud Terrachonam usque ad mare ad bestiarem eorum et non possimus vendere - alicui persone aliqua de dicto Ribatico. Item volumus quod quisque (?) eorum que ibi tenebunt hospitium, ut habeant uanam tafulam de tella in qua possint facere ortos et parrales et arbores, et habeant dictam tafulam et finctores eorumdem francham et liberam; et quisque eorum possit accipere dictam tafulam ubicumque eis placuerit infra terminos de Aldeya et possint vendere alter altero dictam tafulam sine aliqua parte Hospitalis quam ibi non accipiat. Item damus masquide sarracenorum de Aldeya furum meum de dicta Aldeya, et aliquis alius christianus vel sarracenus non possint ibi aliquem furnum construere nec possint coque re panem aliunde nisi tantum in ipso furno. Rettinemus in ipso furno -

7107
quod semper ille qui furnum tenuerit, illum teneatur nobis dare quindecim solidos iacenses in festo Natalis Domini. Item volumus ut habeant mesquidam et cimiterium franchum et liberum in omnibus et possint preconizare et orare secundum consuetudinem sarracenorum. Item ut omnes sarraceni de Aldeya qui tenuerit domum in dicto loco teneatur in unoquoque mense operare unum diem in nostris necessariis, et nos in ipso die teneamur eis dare victum et illi cui dictam cofferam facerint teneantur nobis dare unam gallinam in festo Natalis Domini singulis annis. Statuimus etiam quod si aliquis eorum infirmaretur ut non teneatur facere cofferam donec prevaleat ab infirmitate; et si decederit, successor ipsius non teneatur restituere dictam cofferam. Rettinemus etiam quod illi qui habuerint parum bovum vel aliorum animalium apta ad arandum ut faciant nobis ioviam semel in sementerio et nos tenemur eis dare victum in ipso die. Rettinemus etiam quod teneantur nobis dare quartam partem de annona et pane in aera, levata batedura et consura et de lino similiter, levata missione colligendi et semine; et etiam de omnibus aliis fructibus detis nobis quartam partem, exceptis tafulis ex quibus nobis nihil detis. De capris, vero, ovibus et de utroque vaso apium detis nobis unum denarium iacense in festo natalis sancti Ioannis Baptistae, scilicet, pro utroque capite ovium et caprarum, et hoc facietis de festo in festum sancti Ioannis. Volumus et concedimus ut possitis ire ad laborandum in terra, scilicet seu in aliis locis et navigare et ire ad lucrum sine omni impedimento; et de lucro quod, Deo dante, feceritis nihil nobis teamini dare, tamen ut non dimitatis dictos honores vestros ad laborandum. Et si aliquis vestrum vendiderit honorem alicui, teneatur nobis dare quintam partem pretii; et si forte aliquis vestri emerit honorem a christianis teneatur facere illud quod christianus faciebat pro eo et non alicui, et quod ipsum honorem possitis vendere christiano vel sarraceno sine aliqua parte nostra. Volumus etiam ut si vendideritis oves vel apes aut capras vel aliquam bestiam, non teneamini nobis aliquid dare nisi tantum predictum denarium in santo Lonne sicut superius dicitur. Et rettinemus quod si aliquis venator ceperit vel occiderit cervum, yrcum silvestrem aut curum (?) teneantur nobis dare unum quarterum ultimum de utraque bestia si est maior unus anni et si est infra annum nata non teneatur nobis aliquid dare; de aliis vero venationibus nihil teamini nobis dare. Et si aliquis vestrum ierit et recesserit a dominatione nostra et elegerit alium dominum, ut sit incursus ad voluntatem nostram sed alii non teneantur nobis in aliquo de illo qui fugitur. Statuimus quod si aliquis habitator de dicta Aldeia si fuerit obligatus christiano vel iudeo ac debitis ut non possit vendere aliquo iure honore pro dicta obligatione facta sed propria voluntate et arbitrio suo, possit eum vendere suo pari sarraceno. Volumus et concedimus quod semper instituamus et habeatis syonem sarracenum.

Quod est actum pridie idus febroari, anno Domini MCC quinquagesimo sep-

7107
tino.

Signum fratris Geraldii Amici, magistri et castellani Emposte. Signum fratris Raimundi de Vetula tenentis locum comendatoris Emposta. Signum fratris Fulchi de Luco, comendatoris Cervarie. Signum fratris Berengarii de Loraco. Signum fratris Ferrarii de Sancta Columba, comendatoris Sancti Celonii comendatoris.

Signum Bernardi de Lignerola, ecclesie Sancti Michaeli capellani, qui hoc scripsi.

Versió de

Font: Rius, J.M^a : Cartas de población... pag. 444 a 446

Publicat també per Garcia Garcia: Cartas de población de Aldea, Tortosa
BSCC XVI (1939), pàgs. 289-295.

. Guiatge especial donat per Jaume I als sarraïns portats
per l'Hospital de Silla, València, a Sta. M^a d'Aldea, -
prop d'Amposta.

Quod nos Jacobus etc. recipimus et constituimus in nostra protectione custodia comanda et in nostro quidatico speciali omnes sarracenos et - sarracenas qui sunt populati in loco qui dicitur Sancta Maria de Aldea prope Empostam qui quidem sarraceni fuerunt adducti de Silla cum voluntate nostra et populati per magistrum et fratres hospitalis in loco -- predicto. Cum omnibus rebus et bonis suis mobilibus habitis et habendis in eundo scilicet stando et redeundo per omissis loca () terrarum et totius dominationis et jurisdictionis nostre per terram videlicet mare et stagnum et quam libet aquam dulcem Ita quod nullus sit ausus de nostra gratia confidens ipsos nec bona eorum in ulli loco dominationis nostre invadere capere detinere marchare offendere vel gravare aut pignori dare culpa crimine (vel delicto ali) -- nisi ipsi principales debitores vel fideiutores fuerint manifesti nec in his () casibus nisi prius in eis et in comendatore Emposte fuerint in fatiga Mandates firmiter vicariis baiulis justiciis juratis et universis aliis officialibus et subditis nostris presentibus et futuris quod hoc guidaticum nostrum firmum habeant et observent et contra ipsum non veniant nec aliquem venire permittat aliquo modo vel aliqua ratione Imo ipsos - et omnia bona eorum ubique manuteneant et deffendeant comendatore tam Emposte et fratribus hospitalis facientibus pro ipsis querelantibus de se justicie (complementum) quicumque autem contra hoc guidaticum nostrum (venit attempterit) iram et indignationem nostram et penam quingentorum morabetinorum se moverit in cursum dampno (illato) eis primitus plenarie (restit)uto. Datum Dertuse XI kalendas marci Anno Domini M^oCC^oL septimo..

ACA Reg.9 foli 22

Kaza

Ordre del rei Pere II al comanador de Tortosa, Ramon de Moncada i als prohoms de Tortosa, d'amparar uns - sarraïns de Tunis fets presoners per la nau d'Arnau Cerdà ciutadà de Tortosa, i venuts en almoneda, i -- d'ajudar en aquest afer al seu porter Sancho de Jassa.

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, dilectis suis comendatore Dertuse, vel eius locum tenenti, et nobili viro Raimundo de Montecatheno ac probis hominibus Dertuse, salutem et dilectionem. Noveritis nobis expositum - fuisse quod Arnaldus Cerda, civis Dertuse, qui cum quibusdam aliis armavit quendam lignum cepit quosdam sarracenos de pace cum quibusdam eorum et cum pro parte nostra vobis esset denuntiatus quod illi sarraceni de pace erant et signaverint de rege Tuniciū quo pace habebamus propter hoc dicti sarraceni cum rebus predictis emparati fuerint ac in de fidencie recepte fuerint per dictas Arnaldus tenere de manifesto. - Nunc autem intelleximus quod dictus Arnaldus Cerda ()mpuendo predicta fecit en quantum seu almonetam et facit coditie de sarracenis - predictis. Quare vobis mandamus dicimus quatenus visis presentibus emperetis predictos sarracenos vel quemcumque eorum inveneritis et res predictas et ipsos et eas emparata teneatis donec nos scita modo veritate aliud super eo fecerimus mandamentum. Praeterea volumus et vobis mandamus quatenus dictum Arnaldum incontinenti capiat vel bonas et suficientes capleutas recipiat ab eo et sub tali pena quod quodocumque ipsum patierimus ad faciendum jus de predictis ipsum valeamus habere. Nos enim mittimus pro complendis ipsum Sancium de Jassa portarium nostrum presencium portatorem, cui super^{re} presentis concilium et iuvamen cum ab eo inde fueritis requisiti. Datum in obsidione Muntessie -- XVI kalendas septembris anno domini M^oCC^oLXX^o septimo.

ACA Ref. 40 fol. 12 r2

Ordre del rei Pere II al comanador, Veguer i batlles de Tortosa, d'emparar als sarraïns de Tunis, que foren agafats per Joan de San Feliu i els seus còmplices i venuts en almoneda, i cobrar caplleutes als culpables fins a nova ordre.

(Petrus Dei gratia Rex Aragonum) dilectibus et fidelibus suis [comendatori vicario baiulis Dertuse], salutem et gratiam. Intelleximus quod Joanes (de Sancto Felice civis) Dertuse cumpiaratis et quibusdam complicitibus suis cepit sarracenos Tunicii et res et bona eorum qui quidem sarraceni non erant nobiscum vel hominibus terre in gerra. Immo erant nobiscum in (parta) quos quidem sarracenos et bona asportaverunt Dertuse et ibi fuerunt almonetam de eis. Quare vobis dicimus et mandamus - quatenus visis presentibus emperetis omnes dictos sarracenos et bona - et etiam capiat predictum Joannem de Sancto Felice et complices suos vel recipiat inde ab eis sufficientes idoneas caplevationis. Que quidem emparata capta et caplevata tam diu teneatis donec mandatum nostrum vel nuncium habeatis. Datum in obsidione Muntessie idus septembris anno domini M^oCC^oLXX^o septimo.

ACA R. 40 foli 18, r 1

[Valencia 28 maig 1279]

14

Contesió de Pere II a Berenguer de Forcadell de Ullde
cona, d'una nena sarraïna de Llívia, anomenada Axia,
comprada a ~~Gera~~ de Piera amb condicio de batajar-la.

Noverint universi quod nos Petrus, Dei gratia rex Aragonum, damus —
et concedimus tibi Berengario Forcadelli de Uldecona illam sarracenam
parvulam nomine Axiam que fuit de Liria quam emusti sicut asseris a —
Geraldo de Apiaria tali videlicet conditione ipsam sarracenam tibi —
concedimus ut facias eam baptizari et cum maritum duxerit sibi ali-
quod facias subsidium competens prout videas expedire. Mandantes per
presentes literam nostram universis bajulis, portariis et quibuslibet
aliis officialibus nostris quod a te ipsam sarracenam non repetant —
nec te occasione ipsius agravent in aliquo vel molestet. Data ut su-
pra /Petrus Marcegay

ACA Ref. 41 foli 87 rl

Ordre als cristians i sarraïns de Miravet de pagar cena
o sino seran penyorats per Ramon Perez de Nabal, sobre-
juntero de Saragosa.

Universis hominibus tam christianis quam sarracenis comendatoris de -
Miraveto, salutem et gratia. Mandamus vobis quatenus solvatis illam -
cenam quam nuper dari mandavimus per vos karissime consorti nostre -
domine Regine Aragonum alias .Mandamus per presentes Raymundo Petri
de Nabal superjuntario Cesarauguste quod vos et bona vestra ad exsol-
vendi ipsam cenam pignoret et compellat. Datum X^o kalendas madii anno
domini M^oCC^oLXXX^o /Petrus de Sencliment.

ACA R. 48 foli 3 r3

Lleida [28 juny 1282]

16

Ordre a Mascaró Palai, lloctinent del sobrejuntero a Orta, d'agafar al sarraí Mafomet per haver pegat al frare Francesc de Tallada, comanador d'Ascó, i de fer justícia.

Fideli suo Mascharoso Pelay locum suprajuntarii in Orta tenenti, salutem et gratiam, (conquestus) esse vobis frater Franciscus de Talliata - comendatori Aconis de quodam sarraceno nomine Mafomet [dicti] alio de Azchone quod quodam fratrem templi Aconis percussis violenter inde vo bis dicimus et mandamus quatenus [ubi] -cumque dictum sarracenum vos in veniri poteritis ipsum capiat et ca(ptum) detineatis donec (corcat) offensore [iure] comendatori satisfactum fuerit ut dicebat. Datum Ilerde (IIII) kalendas (Juli) / (R) de Montanyana.

ACA Reg. 59 foli 19 r4

Carta al frare Francesc, comanador d'Asco, demanant-li que no actui fins que el cadí dels sarraïns de Tortosa, escollit com a jutge per Ramon Perez del Naval sobrejuntero - de Saragossa, dirimeixi en el fet entre el frare Francesc i el sarraí Alió Pere.

Fratri Francisco comendatori Aschone. Intelleximus quod in causam — quam vos movebatis Alio Petri sarraceno fuit electus de voluntate partium per Raimundum Petri de Nabal superjunterium Cesarauguste in iudicem alcadius sarracenorum Dertuse (si) quod vos modo convenitis eum in posse alcady d'Asco ratione ipsius cause. Quare rogamus et dicimus vobis quatenus si est ita ipsam causam permitatis per eundem alcadium — Dertuse fine debite terminari et interim ipsum Alionum vel bona sua — compellatis ratione dicte cause donec dictus iudex determinaverit super ipsam. Datum ut supra /Petrus Marchesi.

ACA Reg. 59 foli 28 r6

Ordre al sotsveguer de Tortosa que al' afer de la sarraïna Muhebe, detinguda, i del seu fill, "Guaixii", fill del - sarraï "Joverio", actui segons diu la suna dels sarraïns.

Subvicario Dertuse. Mandamus vobis quatenus super facto Muhebe sarra-
cene Dertuse quam ut intelleximus captam detinetis decem (ritx) quam -
(corcent) ~~exxx~~ Guaixii filius eius habuit cum Joverio sarraçeno proceda-
tis secundum jus et suna (sarracenorum) in ~~rebus~~ (rebus) in quibus ~~una~~ ha-
bebit locum et contra dictam çunam ipsam Muchebam in aliquo minime ad-
gravetis. Datum Ilerde XI° kalendas Augusti /Petrus Marchesy.

ACA Reg. 59 foli 46 v4

Ordre (1) que en el plet entre Pere Nicolau, habitant de Tortosa, i el sarraí "Humille", per causa d'un deute d'aquest, actui segons la llei, si el sarraí no compareix davant l'autoritat.

Intelleximus quod causa vertitur in posse vestro inter Petrum Micolay habitatorem Dertuse ex una parte et Humille sarracenum ex altera ratione cuiusdam debiti quod dictus Petrus Nicolai asserit ipsum sarracenum sibi debere cum publico instrumento et quod nec dictus sarracenus non vult coram vestri presentia comparere. Quare mandamus vobis quatenus si dictus sarracenus citatus per vos legitime comparere voluerint - in ipso negotio procedatis prout de iure fuerit faciendum, maliciis omnibus praetermissis. Datum Cesarauguste VII kalendas Septembris anno domine M^oCC^oLXXX^o secundo.

ACA Reg. 59 foli 74 v3

(1) Hom no esmenta a qui va adre~~ssat~~ el document.

Ordre a Ramon de Montcada per a que no s'entremeti en la feina de Sebastià de Mais, sotsveguer de Tortosa, i per a que deixi lliures a aquells sarraïns que te agafats la - jurisdicció sobre els quals pertany a l'esmentat Sebastià

Raimundo de Montecatheno domino de Frage, salutem et dilectionem. In telleximus quod vos seu officialis vestri Dertuse postquam dictus dominus Rex recessit de terra sua ingeritis vos super exercendis quibusdam iurisdictionibus in ipsa civitate de quibus non consuevistis vos intro miter^e (dictus) idem dominus Rex erat presentes. Impeditis etiam ut - intelliximus fidelem nostrum Sebastianum de Manso subvicarium Dertuse quod non venunt aliquibus iuribus quibus utebatur tempore quo dictus - dominus Rex erat in terra sua. Capistis etiam quosdam sarracenos eo - quod revertabant ad dictum Sebastianum per justicia ac aliis de causis de quibus non modicum admirarent quod eo qui si tempore quo dominus Rex erat presentes non turbavistis dictum Sebastianum supra predictis iuribus exercendis videlicet conveniens quod ad presentandum quod impediatis eum Immo debetis eidem presentare in absentia domini Regis super ipsis consilium et in nomine Quare mandamus vobis quatenus predictis innovationibus desistatis reducendo ea ad statu pristinu et dictum Sebastianum nostri permitatis suo officio et omnibus ad ipsam officia - spectantibus et ad iurisdictionem domini Regis et eidem super hiis nullum impedimentum vel contrarium faciatis vel fieri permitatis et nichilominus dictos sarracenos visis presentibus absolvatis cum illud spectet ad ipsum Sebastianum ratione meri imperii quod ipse habet in civitate Dertuse ratione sui officii exercere. Datum Barchinone V^o nonas - Octobris /Consilium.

ACA Reg. 59 foli 110 v2

[Barcelona 6 Octubre 1282]

21

Ordre, similar a l'anterior, adressada al comanador de la casa del Temple de Tortosa per a que deixi en aquells sarraïns que agafà perquè havien anat a viure prop d'Amposta, i que els retorni als seus beus.

Similis fuit missa comendatori domus templi Dertuse excepto in loco -

quod ubi legitur de sarracenis fuit positum-emparastis etiam et cepis-
tis seu empari et capi fecistis bona aliquorum sarracenorum qui iuve-
runt ad populandum apud Empostam-et fine-et nichilominus desemparatis -
et restituatis ac desempari et restitui faciatis bona que ut predici-
tur emparastis sarracenis supra nominatis. Datum ut supra
/Consilium

ACA Reg. 59 foli 110 v3

[Lleida 1 desembre 1282]

- 1.-Ordre a Mascaró Palai, lloctinent del sobrejuntero a Orta per a que en el plet entre el frare Francesc de Tallada, comanador del Temple d'Ascó, i el sarraf Alió Ferrer, acui segons la llei i la suma dels sarraïns, segons exigeixi el cas.(1)

Mascarosa Palasini tenenti locum superjuntarii in Orta. Mandamus vobis quatenus in causa que sub examine vestro vertitur inter fratrem — Franciscum de Talliata comendatorem Asconis ordinis milicie templi ex una parte et Alionum Ferrarium sarraenum (A)z(co)nis ex altera super quibusdam petitionibus quas dictus comendator movit contra ipsum Alionum procedatis secundum jus et çunam sarraenorum in illis causibus in quibus çuna locum habeat. Datum ut supra iam est inferius registrata.

ACA Reg. 59 foli 173 r2

- (1) Document clar, pero taxat, com si no fos utilitzat, i ja diu que — sota esta registrat en R. 59 foli 173 r8

- 2.-Mateixa ordre (2) que el document anterior.

Mascaroso Palasini tenenti locum suprajuntarii () Orta Mandamus vobis quatemus in causa que sub examme vestro vertitus inta (corcat) fratrem Franciscum de Tallatiata comendatore Asconis orduris milice templi ex una parte et alionum ferrer sarraenum () altera () quibusdam petitionibus quas dictus ()ator movit contra ipsum alionum ()atis secundum ius (corcat trencat i esborrat) Datum Ilerde kal Dècembris (corcat)

ACA Reg. 59 foli 173 r 8

- (2) Document molt corcat i esborrat però que s'arriba a llegir fent — comparances amb el nº 1

[4 gener 1283]

Ordre a Sebastià de Mas, sotsveguer de Tortosa per a que, un cop hagi confirmat el privilegi q'torgat antigament als sarraïns de Tortosa, de poder canviar de residència, alliberi aquells sarraïns de Tortosa que el comanador del Temple de Tortosa ha presos, junt amb els seus bens, per haver marxat a viure a Amposta.

Sebastiano de Manso subvicario Dertusense. Cum intellexerimus quod - comendator milicie templi Dertuse pignoravit et emparavit quorumdam - sarracenorum habitatorum Emposta pro eo quod ipsi transtulerant se ad dictum locum Emposte et non alia ratione nec culpa quod ipsi sarraceni comiserint et nos viderimus privilegium quod sarraceni Dertusenses possunt se transferre ad quecumque locum voluerint cum omnibus rebus suis. Mandamus vobis quatenus si ita est faciatis eisdem desemparari et tradi absque malitia et diffugio dicta bona cum ipsi sarraceni sint parati facere dicto comendatori in posse tenentis locum domini regi in Emposta vel ubi jus facere teneantur justicie complementis ad cognitionem dicti judicis Emposte. Datum ut supra /Raimundo de Tuyano - cum albarano.

ACA Rg. 59 foli 191 r 2

[25 juny-30 j. 1283]

Ordre al "sobrejuntero" de Saragossa per a que investigui el cas de 3 sarraïnes i un sarraï de Miravet trobats — morts en el terme de Miravet.

Mascharoso Palazino tenenti loci superjuntarii Cesarauguste in superjuntarie de Orta. Intelleximus per fratres templi quod tres sarracenes et unus sarracenus de bajulia Miraveti (*querunt*) nuper de nocte interfecti in termino Miraveti. Quare mandamus vobis quatenus diligenter faciatis inquisitionem super (predictis) (corcat) inquisitionem feceritis eandem nobis mittatis sub vestrum sigilli munimine interclusam. Dat (corcat) P. Marchesy

ACA Reg. 61 foli 188 r5

Nota: Document amb data il·legible; pel fet d'estar corcat, el document — d'abans es del 25 de juny i el de després del 30 de 1283.

Exea 15 Agost 1283

Carta al "sobrejuntero" de Saragossa per a que resolgui el cas de 3 sarraïnes i un sarraï trobats morts en el terme de Miravet.

Mascharoso Palasino tenenti locum superjuntarii Cesarauguste in superjuntarie de Orta. Cum nos mandaverimus vobis quod cum intelleximus -- per fratres Templi quod tres sarracene et unus sarracenus de baiulia -- Miraveti fuerunt nupertime interfecti in termino Miraveti faceretis in quisicionem super predictis et cum ipsum decissetis miteretis eam nobis sub vestri sigillii nunimine interclusam et vos nondum inquisitionem fa ceritis super predictis ut intelleximus. Itcirco vobis mandamus quate nus super predictis faciatis diligenter inquisitionem in omnibus locis in quibus super hiis per vos possit veritas sciri set ipsa facta nobis eam mitatis sub vestro sigillo interclusam prout vobis dedimus in mandatus. Datum Exee XVIII kalendas septembris anno domini M^oCC^o octogesimo tertio. P. Marchesii.

ACA Reg. 62 foli 2 r2

[Tarassona 18-20 septembre 1284]

Ordre del rei Pere II a Gonzalvo Perez de Sant ~~per~~, "so-
brejuntero" d'Osca i lloctinent ~~de~~ San Pere de Calanda i
Valema~~n~~ya, per que retorni al temple els sarraïns que
agafà quan anaven a Miravet, anomenats Maoma, Salema, ~~ix~~
lles de Semxa i Sait de Miravet.

Petrus Dei gratia Aragonum et Sicilie Rex dilecto suo Gondisalbo Petri
de Sancto Petro suprajuntario Osce vel sius locum tenenti in Santo Pe-
tro de Calanda et in Valemanya salutem et dilectionem. Intelleximus -
ex parte venerabilis magistri Milicie Templi quod ex illis quinque sa-
rracenis quos vos cepistis in termino de Favara euntes de Ressayol —
apud Miravetum non ratione officii vestri set quod credebatis ipsos fore
de Navata vel de aliquo loco qui nobiscum esset in guerra qui etiam ut
dicitur sunt Templi scilicet quatuor de Ressayol et unus de bajulis Mi-
raveti tenentis duos ad huc captis unum scilicet vocatum Maoma et alte-
rum vocatum Salema filios de Semxa et de Sait de Miravet. Quare vobis
dicimus et mandamus quatenus dictos sarracenos absolvetis et restitua-
tis Templo incontinenti visis presentibus nec aliam justam causam (habu-
teris) propter quam ipsos detinere debeatis quam si fuerit nobis inconti-
nenti sciri faciatis per presentium (post irem)

ACA Reg. 44 foli 239 r4

Nota: Document sense data. El document d'abans és del 18 de septembre
de 1284 i el posterior del 20 de setembre de 1284, expedit a
Tarassona.

Barcelona 8 Desembre [1284]

Ordre a Ramon de Montcada per a que no impedeixi el porter
real Guillem Peris de Cardoner cobrar cenes als jueus i
sarraïns de Tortosa.

Raimundo de Montecatenno domino Frage quod non impediat Guillemo Petri
de Cardonetz portarium recipere et exigere cenas a judeis et sarracenis
Dertuse. Denique fuit sibi significatum quod dominus infans non susti
nerat fieri sibi preiudiciu[m] et injuria in predictis. Datum Barchin
ne VI idus Desembris

ACA Reg. 62 foli 104 rl

Girona 9 mars (1285)

Carta a Ramon de Morçada, fent-li saber que en Cardoner, porter del Rei, no cobraria les cenes a jueus i sarraïns de Tortosa en aquest mes de mars.

Nobili viro Raimundo de Montecatheno domino Frage vestras recepimus li tteras quas nobis misistis super facto cenarum quas Cardonetus porte- rius noster exigit pro nobis a judeis et sarracenis Dertuse in quibus nobis significahatis quod dicti judei et sarraceni non tenentur solve- re nobis cenam et quod rogabatis nos quod mandaremus per literas nos- tras dicto Cardoneto quod desisteret petere ipsas cenas et quod non — permittemos in (~~imo~~) dictis judeis et sarracenis injuriam fueri super eo. Ad quem vobis respodemus quod nos non intendimus iniuriari dictis judeis et sarracenis in exigendis cenis ab eis nobis prestandis cum ip- sas jure nostro exigere et habere credamus. Tamen gratia et amore ves- tri volumus quod dictus Cardonetus supersed(eat) in exigendis cenis — predictis hinc ad medium mensis marti presentis et vos interim mittat- (is) ad nos aliquos de judeis et sarracenis predictis qui nobis hosten dant legitimam causam propter quam solvere non teneantur predictas ce- nas, alias ex tunc dictas cenas faceremus exigi et compelli. Et nos — mandamus per literas nostras dicto Cardoneto quod supersedeat exigere ipsas cenas hinc ad medius mensis marci presentis. Datum Gerunde no- nas marci (~~XXXX~~)

ACA Reg. 62 foli 132 vl

[Girona 9 mars 1285]

Ordre a Guillem Peris de Cardoner de no cobrar les cenes als jueus i sarraïns de Tortosa, perque ells deien que no les ha- vien de pagar.

Guillemo Petri de Cardoneto portario. Cum judei et sarraceni Dertuse asserant se non teneri nobis solvere cenas quas vos ab eis loco nostri exigitis, volumus et vobis mandamus quatenus supersedeatis exigere ip- sas cenas a judeis et sarracenis predictis hinc ad medium presentis men- sis marci, receptis tamen prius ab eis idoneis caucionibus quod ipsi ve niant ad nos infra ipsum spatium hostem sui nobis causas propter quas non teneantur cenas solvere supradictas. Datum ut supra

ACA Reg. 62 foli 132 v2

Lleida 9 juny(1286)

Ordre a Pere Jordá, batlle d'Amposta, per a que un cop verificat que el senyor de Tortosa tenia el dret de quedar-se els - bens d'aquells sarraïns de Tortosa que traslladen el seu domicili a una altra vila, no molesti al comanador del Temple de - Tortosa per causa de l'afer d'aquells sarraïns de Tortosa que en temps del seu pare Jaume, I varen marxar a Amposta.

P. Jordani Baiulo Emposte. Ex parte comendatoris Dertuse intelleximus - quod quidam sarraceni Dertuse (temp)ore domini Regis patris nostri apud Empostam suum domicilium transtulerunt. Et est sicut asseritus de aprobata consuetudine et usudicta civitatis Dertuse quod dominatio eiusdem ven dicat sibi bona sarracenorum muta(tione) alibi suum domicilium sive sta gium pro quod predicta dominatio bona qui prefati sarraceni habeant Dertu se sibi vendicavit et vos nunc sicut dicitur ()itis pignorare comenda- torem (predicti)m occasione predicta. Quare vobis dicimus et mandamus - quatenus si est non pignoretis vel molestetis comendatorem predictum ra- tione predicta. Immo si qui pignora fecistis eidem, ipsam visis presenti bus restitu(atis) et restitui faciatis. Dat^{um} Illerde V idus junii.

Tarragona, 3 novembre [1286]

Ordre a Pere Peregrí per que compleixi el que li mana en la carta duta per Guillem de Sant Climent, de no fer pagar menedatge als sarraïns de Miravet.

Petro Peregrini vel ~~et~~ eius locum tenenti. Cum dominus Petrus etc. — mandamus cum carta sua Guillemo de Sancto Clemente quod non compellet sarracenos Miraveti ad solvendum monedaticum nisi sicut ipsum sibi comtaret fere locatum temporibus reccoactis. Mandamus vobis quatenus predictam mandatum eiusdem sarracenis observatis et observare faciatis — ut in dicta litera videritis contineri. Datum Terrachone III nonas novembris. /Jacobus de Ca.

ACA Reg. 66 foli 245 r 3

Mallorca 24 novembre 1286

Ordre d'Alfons el Lliberal a totes les aljames de la corona
de pagar a Bartomeu de Vilafranca els tributs que deuen al
Rei.

Alfonsus etc. fidelibus suis universis aljame judeorum Aragonum. sa-
lutem et gratiam. Significamus vobis quod nos ordinavimus quod fidel-
is nostre Bartolomeus de Villafranca quietet et ^{servat} omnes expensas
domus nostre de mense in mense cum albaranno pro quibus expensis assig-
navimus sibi omnes denarios tributorum quod vos et alteri judeorum te-
rre nostre nobis dare tenemini. Quare vobis dicimus ~~et~~ mandamus quate-
nus decetero eidem Bartolomeo de Villa Francha vel eius voluerit loco
sui respondeatis integre de denarios tributorum predictorum volumus —
enim quod si quas fecistis assignationes in predictis tributis present-
tibus et futuris eas solvetis et compleatis ut in litteris nostris in
() videritis continenti. Datum Maiorice VIII kalendas Decem-
bris anno domini M^oCC^oLXXX^o sexto. / ¶(etrus) M(archesi)

simil fuit missa judeis Regni Valencie. Datum ut supra / idem
simil " " " Catalonie.. " " "
" " " Regni Maiorice. " " "

Simil fuit missa aljamis sarracenorum Aragonum. Datum ut supra / idem
" " " sarracenis Regni Valencie. "
" " " " Catalonie. "

Simil fuit missa universis collaboratoribus terram Aragonensis. Dat.
" " " collaboratoribus Catalonie. "
" " " % Regni Valencie. "

ACA Reg. 71 foli 6 vl

13 Agost 1287

Declaració de les quantitats cobrades al Temple per Ramon de Mas, batlle de Tortosa, en nom del Rei; entre elles figura la qüesta dels sarraïns de Tortosa i l'import de les cantants - sarraïnes.

Sit omnibus notum quod ego Raimundus de Manso baiulus Dertuse pro domi no Rege cum hoc presenti instrumento perpetuo valituro confiteor et in veritate recognosco vobis fratri Raimundo Oliverii comendatori Dertuse et vestris successoribus me habuisse et recepisse a vobis ad parte dic ti domini Regis sibi pertinentem et pertinere debentem de redditibus - exitibus et proventibus quos predictus dominus Rex percipit et percipe re debet in Civitate Dertuse et eius terminis a prima scilicet di men sis julii proxima transfacta usque ad primam diem mensis augusti proxi mam transactam tam de farina pregunta et alquitrano quam de omnibus - aliis de quibus laeda debet percipi in Dertusa deductis decimo et retro decimo et duodecim denariis pro Genova undecim solidorum monete Jacchen sium bonorum. Item habui et recepi a vobis ad partem iamdicti domini Regis de sexaginta sol quos habuistis de ultima solutione barche de - Benifallet decem et octo sol et septem denarios dicte monete. Item ha bui et recepi a vobis ad partem supradicti domini Regis de quadraginta sol quos habuistis de secunda solucione Tintorie duodecim sol et quin que denarios monete predictae. Item habui et recepi a vobis ad partem prefati domini Regis de octoginta sol quos habuistis de questia sarra cenorum, viginti et sex sol et octo denarios iam dicta monete. Item - habui et recepi a vobis ad partem sepedicti domini Regis de decem sol quos habuistis de sarracenabus cantatricibus tres sol et tres denarios monete supradicte. Item habui et recepi a vobis ad partem antedicti domini Regis de centum sol qui restabant ad solvendum de condempnatio nem Dominici Malures quadraginta et quinque sol et six denarios monete prefate. Et sic sunt in summa pro toto centum et decem et septem soli di et quinqu denarii monete sepedicte. Item habui et recepi a vobis ad partem prenominatix domini Regis de quarenteno fuste de duobus men sibus proxime transactis sex fustes et cur de predictis omnibus et sin gulis per vos mihi sit integriter satisfactum ut dictum est ad meam vo luntatem. Renuncians omni exceptione non numerate peccunie et non re cepte et doli promito et convenio nomine et voce premissi domini Regis vobis et successoribus bona fide firmaque stipulatione legitime inter posita quod nunquam contra vos aut bona milicie templi questionem ali quam vel demandam faciam sive moveam rationibus predictis. Imo nomine quo supra absolvo et diffinio vos et bona milicie templi ab omni peti tione et domanda reali et personali seu quecumque alia quam contra vos et bona milicie templi racionibus supradictis facere poteram seu mo

vere. Faciensque antedicto nomine vobis et successoribus vestris super omnibus predictis et singulis bonum finem et specialem pactum de non petendo aliquid de predictis mihi aupradicto nomine super premisis perpetuum scilencium imponendo. Quod est actum in civitate Dertuse idus augusti anno dominice Incarnationis M^oCC^oLXXX^o septimo. Signum Raimundi de Manso bajuli predicti qui hec laudo concedo et firmo testesque firmare rogo. Signum Guillelmi Peregrini. Signum Martini de Berig^s. Signum Petri de Villa rotunda notarii publici Dertuse qui hoc scripsit cum dictionibus supra positis in XIII° linea ubi legitur "ab omni petitione et demanda reali et personali seu quecumque alia quam contra nos et bona milicie templi" die et anno prenotatis.

ACA Pergamins de Tortosa, armari 4 n° 17

Tortosa 14 febrer 1291

Trasllat, fet el 29 de gener de 1293 de l'escriptura del deute de 22 lliures jaqueses que Mafomet Gavarreg, cadí dels sarraïns de Tortosa, la seva dona Elfi, Alfag Abinaule, Eunile Habib, Moferrig Abinahomet, aladí de Benifallet, Jucef Abingena, Moferrig Abenelfaqui, Abrafim Abehaudo i Ali fill de Moferrig Arrahaudi, i tota l'aljama dels sarraïns de Tortosa tenen amb Bernat Llorens, ciutadà de Tortosa.

Hoc est translatum a quodam instrumento de verbo ad verbum bene et fideliter sumptum IIII kalendas februarii anno dominice encarnacionis M^oCC^oXC^o secundo cuius series sic habetur Sit omnibus notum quod ego Mafomet Gavarreg alcadi sarracenorum Dertuse et ego Elfi eius uxor et ego Alfag Abinaule et ego Eunile Habib et ego Moferrig Abinahomet aladí de Benifallet et ego Jucef Abingena et ego Moferrig Abenelfaqui et ego Abrafim Abehaudo et ego Ali filius Moferrig Arrahaudi nomine nostro proprio et nomine totius aljame sarracenorum Dertuse quisque nostrum in solidum et pro toto per nos et nostros cum hoc presente publico instrumento plenario valituro. Confitemur et in veritate recognoscimus nos debere vobis Bernardo Laurencii seniori civi Dertuse et vestris viginti et duas libras monete Jacchensum bonorum quas nobis solo amore numerando mutuo tradidistis unde remanentes omni excepcioni pecunie non numerate et vobis non debite et doli quisque nostrum insolidum renunciates beneficio dividende accionis et novis constitutionis bona fide promittimus et convenimus vobis et vestris et cui vel quibus volueritis predictas XXII libras iam dicte monete solvere et pacare in proximo venturo festo Natalis domini die adiuto et assignato in denariis et sine pignore. Statim omni excepcione et prolongamento remotis. Et si forte in predicto termino non solverimus vobis integriter debitum supradictum et proprio a nobis exigendo seu recuperando aliquis vobis oportuerit facere missiones vel dampnum vestrum reficere restituere et emendare promittimus vestre voluntate ex pacto speciali de quo credamini solo vestro simplici verbo sine testibus et juramento. Et quantum ad hoc scilicet et expresse renunciamus omni legi juri foro usatico et consuetudini dicent quod in principali causa (idest) in forma petitione usque ad primam sententiam diffinitivam non teneatur reffundere missiones promittimus insuper et convenimus vobis et vestris dare et solvere nomine pene nisi in predicto termino vobis vel vestris predictum debitum integriter per solverimus decem libras monete jacchensium bonorum pro qua pena et omnibus aliis supra dictis vobis et vestris atendentis firmiter et complendis obligamus vobis et vestris nos et omnia bona nostra et juramobilia et in

mobilia habita et habenda. De quibus bonis nostris nisi inpredicto termino ~~ad dictum debitum~~ vobis vel vestris integriter per solverimus ut dictum est liceat vobis et vestris auctoritate vestra propria sine licencia et decreto Curie vel alicuius dominacionis ac etiam nostri tantum vendere vel impignorare quo usque sitis ^{de} supradicto debito pena dampnis et missionibus integriter paccatus et satis ~~factis~~ ad vestram voluntatem et vendiciones ac etiam impignoracionem per vos vel vestras de predictis bonis nostris factas rationibus supradictis volumus ex perpetuo ratas et firmas ac si per nos personaliter essent facte. Et quantum in hoc contractu ego dicta Elfi uxor dicto Mafomet Gavarreg scienter et consulter renuncio privilegio dotis et donaciones propter nupcias et iuri ypotecharum mearum et beneficio senatus consulti velleyani de quo cerciorata sum per notario et omni alii ^{iuri} auxilio usatico et consuetudini cum quibus contra predicta vel aliquid predictorum modo aliquo venire possem. Quod est actum in civitate Dertuse sextodecimo kalendas marcii anno dominice Incarnationes millessimo ducentesimo nonagesimo. Signum Maffomet Gavarreg. Signum Elfi eius uxor. Signum Alfag Abinaule. Signum Eunile Habib. Signum Mofferrig Abinahomet. Signum Jucef Abina ^{ena}. Signum Mofferig (Abenelfaqui). Signum Abrafim Abehaudo. Signum Ali filii Mufferig Arrahaudi predictorum quibus laudamus concedimus et firmamus testesque firmare rogamus. Signum Petri Rubei. Signum Petri de Penavera. Signum Aqmet Abinciuhar. Signum Abinaha ^m Crespi. Testium. Signum Laurentii Cima notarii publici Dertuse qui hoc scribi fecit. Signum Bernardi Cima qui hoc scripsit mandato Laurencii Cima notarii publici Dertuse die et anno prenotatis. Signum Petri de Villa Rotunda notarii publici Dertuse subscribentis pro testes. Signum Arnaldi Mathei notarii publici Dertuse testis. Signum Laurencii Cima notarii publici Dertuse qui hoc transcriptum scribi fecit. Signum Bernardi (Bere ^{guin}) qui hoc translatavit mandato Laurencii Cima notarii publici Dertuse cum raso et abtato in VII linea ubi dicitur debitum et cum sproposito in X linea ubi dicitur vestra die et anno prenotatis.

Tortosa 5 maig 1292

Declaració de les quantitats cobrades al temple per Guillem de Santcliment, substitut de Ramon de Mas, batlle de Tortosa, en nom del Rei. Entre ells figura l'impost de les meretrus sarraïnes.

Sit omnibus notum quod nos Guillelmus de Sancto Clemente Raimundus de Manso substituti cum quodam albarano duobus sigillis in dorso sigillato a Petro de Sancto Clemente baiulo generali in tota Cathalonia pro domino Rege et a Guillemo Ollomar associato simul cum dicto Petro de Sancto Clemente pro dicto domino Rege ad recipiendum omnes suos redditus exitus et proventibus Cathalonie nomine substitutionis predictae cum hoc presenti publico instrumento perpetuo valituro. Confitemur et in veritate recognoscimus vobis fratri Raymundo Oliverii comendatori Dertuse et vestris successoribus nos habuisse et recepisse a vobis ad partem predicti domini Regis sibi pertinentem et pertinere debentem de redditibus exitibus et proventibus quos predictus dominus Rex percipit et percipere debet in Civitate Dertuse a prima die mensis aprilis proxima transacta usque ad primam diem mensis maii proximam transactam de fama pegunta et alquitrano quam de omnibus aliis de quibus lezda percepi debet in Dertusa deductis decimo et retrodecimo et duodecim denariis pro Genova de septuaginta et quinquē sol. quos habuistis ad totam donationem viginti et duos sol. et tres denarios et obulum monete Jacchensum bonorum. Item habuimus et recepimus a vobis ad partem iamdicti domini Regis de quinquaginta sol. quos habuistis ad totam donationem de prima solutione tintorie quindecim sol. et quinque denarios et obulum dicte monete. Item habuimus et recepimus a vobis ad partem supradicti domini Regis de viginti et duobus sol. quos habuistis de anno transacto ad totam donationem de ultima solutione sarracenarum meretricium quinque sol. minus tribus obulis monete predictae. Item habuimus et recepimus a vobis ad partem antedicti domini Regis de quarenteno fuste a decem mensibus citra duodecim cabironos pro quibus nobis dedistis sexdecim sol. monete iamdictae. Et sic sunt in summa pro toto quinquaginta et octo sol. et septem denarii et obulus monete prefate. Unde renunciantes omni exceptioni non numerate peccunie et non recepte et doli, promittimus et convenimus nomine quo supra vobis et successoribus vestris bona fide per firmam stipulationem legitime interpositam quod nunquam contra vos aut bona milicie templi questionem aliquam vel demandam faciamus sive moveamus rationibus predictis. Imo nomine iamdicto absolvimus et diffinimus vos et bona milicie templi ab omni petitione et de manda reali et personali seu quecumque alia quam contra vos et bona milicie templi rationibus antedictis facere poteramus aut movere. Faciam

tesque vobis et successsoribus vestris super omnibus predictis et singulis bonum finem et specialem pactum de non petendo aliquid de prem^{is}sis vobis nomine predicto super predictis omnibus et singulis perpetuum ^{silencium} imponendo. Quod est actum in civitate Dertuse III nonas madii anno dominice Incarnationis M^oCC^oXC^o secundo. Signum Guillemi de Sancto Clemente. Signum Raimundi de Manso substitutorum predictorum nos qui hec laudamus concedimus et firmamus testesque firmare rogamus. Signum Bernardi de Fraxinetu. Signum Dominici Boneti Testium. Signum Petro de Villa Rotunda notarii publici Dertuse qui hoc scripsit die et anno prenotatis.

ACA Pergamins de Tortosa, armari 4, n° 39

8 Febrer 1294

Declaració de les quantitats cobrades al Temple per Gui-
llem de Santcliment i Ramon de Mas en nom del Rei; entre
elles figura l'impost en herències de sarraïns ~~z~~ per ~~mal~~
~~ries~~ dels sarraïns.

Sit omnibus notum quod ego Guillemus de Sancto Clemente et ego Raimun-
dus de Mando procuratores substituti cum quodam albaranno duobus sigi-
llis in dorso sigillato per Petrum de Sancto Clemente bajulum genera-
lem in tota Cathalonia pro domino Rege et per Guillemum Ollomar associa-
tum simul cum dicto Petro de Sancto Clemente pro eodem domino Rege no-
mine procuratorio predicto () enti publico instrumento perpetuo
valiture. Confitemur et in veritate recognoscimus vobis fratri Raimun-
di de Pulcro loco comendatori Dertuse et vestris successoribus nos ha-
buisse et recepisse a vobis ad partem dicti domini Regis sibi pertinen-
tem et pertinere debentem de redditibus exitibus et proventibus quos -
predictus dominus Rex percipit et percipere debet in civitate Dertuse
et eius terminis a prima die mensis januarii proxima transacta usque
ad primam diem mensis febrarii proximam transactam tam de farina pegun-
ta et alquitrano quam de omnibus aliis de quibus lezda debet percipi -
in Dertuse, deductis decimo et retrodecimo et duodecim denariis pro Ge-
nova de triginta et quatuor sol. minus uno abulo quos habuistis ad to-
tam donationem, novem sol. et octo denarios et obulum monete Jacchensium
bonorum. Item habuimus et recepimus a vobis ad partem iamdicti domini
Regis de quinquaginta sol. quos habuistis ad totam donationem et illi =
restabat ad solvendam de censuali de Remolins. Quindecim sol. sex dena-
rios dicte monete. Item habuimus et recepimus a vobis ad partem supra-
dicti domini Regis de quinquaginta sol. quos habuistis ad totam donatio-
nem de prima solutione barche de Benifalleto quindecim sol. et sex dena-
rios monete predictae. Item habuimus et recepimus a vobis ad partem --
prefati domini Regis de septuaginta et quinque sol. quos habuistis ad -
totam donationem de censu tabularum velerorum viginti et tres sol. et -
duos denarios et obulum monete predictae. Item habuimus et recepimus a
vobis ad partem sepedicti domini Regis de tribus sol. quos habuistis ad
totam donationem de una libra et media piperis quam habuistis de censu
mansii qui fuit de Lineola quatordecim denarios monete supradicte. Item
habuimus et recepimus a vobis ad partem antedicti domini Regis de duo-
bus sol. quos habuistis ad totam donationem a Raimundo Sanxii pro censu
duorum parum gallinorum octo denarios preffate monete. Item habuimus
et recepimus a vobis ad partem prenominati domini Regis de duodecim de-
nariis quos habuistis ad totam donationem ab Arssonde de Aldoverio pro
censu unus paris gallinarum quatuor denarios monete sepedicte. Item ha-
buimus et recepimus a vobis ad partem premissi domini Regis de duobus

sol. et sex denarios quos habuistis ad totam donationem de quadam domu qua vendiderunt Abdellano Algamisi sarraceno et illam habuistis per hereditamento ab Execlino sarraceno decem denarios antedictae monete. — Item habuimus et recepimus a vobis ad partem prefatti domini Regis de quatuor sol. quos habuistis ad totam donationem a Bathano sarraceno — pro calonia tredecim denarios. Item habuimus et recepimus a vobis ad partem notati domini Regis de novem sol. quos habuistis ad totam donationem de Sengal sarraceno pro calonia duos sol. et sex denarios monete prenotate. Item habuimus et recepimus a vobis ad partem (menotati) domini Regis de duobus sol. et quatuor denariis et obulo quos habuistis ad totam donationem de (Quiterio) de Tivenxio novem denarios monete — predictae. Unde renunciantes omni exceptioni non numerate pecunie et non recepte et doli promittimus et concedimus vobis et vestris successoribus bona fide per firmam stipulationem legitimi interpositi quod nunquam contra vos et bona milicie templi questionem aliquod vel domandam faciamus sive movebimus rationes predictas. Imo nomine quo supra absolvimus et diffinimus vos et bona milicie templi ab omni petitione et de manda reali et personali seu quicumque alia quam contra vos et bona milicia templi rationibus antedictis () seu (). Facientes — quod inde vobis et successoribus vestris super omnis predictis et singulis bonum finem et specialem pactum de aliquid non petendo vobis nomine predicto super predictis omnibus () imponendos. Quod est actum in civitate Dertuse VI idus febrarii anno dominice Incarnationis M^oCC^oXC^o tertio. Signum Guillemi de Sancto Clemente. Signum Raymundi de Manso procuratorum predictorum nos qui hec laudamus concedimus et firmamus testesque firmare rogamus. Signum Dominici Sancti Felicis. Signum Johannis de Revidaña. Testium. Signum Petri de Villa Rotunda notarii publici Dertuse qui hoc scripsit die et anno prenotatis

ACA Pergamins de Tortosa. armari 4, n° 29

2 abril 1296

Donació, scens de 20 diners jaquesos anuals, feta pel Temple de Tortosa a un sarraí Ahacen, fill d'Ali, de diverses coses a Tortosa.

Sit omnibus notum quod nos frater Berengarius Guahamir comendator Domus templi in Dertuse cum consilio et voluntate fratris Bernardi Rubei per nos et omnes successores nostros cum hoc presenti publico instrumento - perpetuo valituro. Damus et stabilimus ad censum ad meliorandum et non deteriorandum vobis Ahacen filio Ali sarraceni et tuis in perpetuum quas dam domos quas habemus et possidimus infra munia civitati Dertuse in Remolendinis in moreria. Affrontant ex una parte in domibus Raimundi de Rogals ex duabus partibus in domibus nostris ex alia parte in via publica ut ab hiis terminis et afrontacionibus dicte domus includuntur et terminantur cum ingressibus et egressibus suis directis et pertinenciis cum fundamentis parietibus ligneis et tectis januis et guris et cum omnibus aliis suprapositis de abissu usque ad celum pertinentibus et cum omnibus juribus et accionibus nobis et successoribus nostris ibidem competentibus et competituris prout melius et plenius dici scribi intelligi sive excogitari potest tuo bono et sano intellectui et tuorum. Sic tibi et tuis dictas domos damus et stabilimus ad censum ad meliorandum et non deteriorandum. Et ita eas habeas teneas possideas et expletes secure potenter et integre sicut tuam bonam et propiam adquisicionem. Et quod tu et tui vel qui dictus domos deinde tenuerit des et solvas nobis et successoribus nostris censualiter annuatim in festo paschatis resurrectionis domini viginti denarios monete Jacchensium bonorum aliumque dominum dominum nec patronem in predicta donatione seu stabilimento tu nec tui faciatis eligatis neque proclamentis nisi nos et successores nostros. Et si vendere vel impignorare ipsas domos volueris incontinenti nobis vel successoribus nostris scire faciatis. Et si eas infra spacium XXX dierum ex quo in nobis vel successoribus nostris faticatus fueris retinere voluerimus consimile precio quantum unus et alter ibi dare voluerit, retinere possimus sine autem possis eas vendere vel impignorare cuicumque volueris exceptis militibus atque sanctis salvo tamen predicto censu, jure, domino, fatica atque laudimio nobis et successoribus nostris in omnibus et per omnia. Et ita promittimus vobis et tuis dictam donationem seu stabilimentum in integrum ut superius dictum est salvare atque deffendere contra omnes personas ante causam in causa et post causam. Et facere habere et tenere atque possidere semper in sana pace. Ad hec ego dictus Ahacen sarracenus recipiens a vobis dicto comendatori dictas domos ad censum sub pactis et condicionibus antedictis et promitto vobis et successoribus vestris eas meliorare et non deteriorare et dictum censum annuatim solvere ac omnia alia et singula supradicta aten

dere et complere ut superius dictum est sub obligatione omnium bonorum meorum, habitorum et habendorum usquam. Quod est actum in civitate — Dertuse IIIII nonas aprilis anno dominice Incarnationis M^oCC^oXC^o sexto. Signum fratris Berengari Guahamir comendatoris. Signum fratris Bernardi Rubei. Signum Ahacen sarracei predictorum qui hec laudamus concedimus et firmamus testesque firmare rogamus. Signum Petri Suau. Signum Raimundi Ferrarii de Bellucer. Signum Ali avinatrof filii Ayça Avinatrof. Signum Ali filii Mahomet Avinatrof sarracenorum. Testium. Signum R. de Merades notarii publici Dertuse qui hoc scripsit cum supraposito in VI linea ubi dicit "dictas Homos" et in IX linea ubi dicit "ipsas domos" et cum raso aptato et emendato in XII linea ubi dici "ides" et in VIII linea ubi dicit "tu", die et anno prenotatis.

ACA Pergamins de Tortosa, armari 4, n° 25

PERSONES I FUNCIONARIS <u>MUSULMANES</u>	- Esmentats en els documents				QUALIFICATIU
	ANY	DOCUMENT	LLOC		
Abdellano Algamasi	- 1294	- 34	- (Tortosa)	-	sarraí
Abinaham Crespi	- 1291	- 32	- Tortosa	-	sarraí
Abobachr Avinahole	- 1216	- 2	- Tortosa	-	cadí
Abrafim Abehaudo	- 1291	- 32	- Tortosa	-	sarraí
Açmet Abinciuhar	- 1291	- 32	- Tortosa	-	sarraí
Ahacen fill d'Alí	- 1296	- 35	- Tortosa	-	sarraí
<u>Alamí</u>	- 1291	- 32	- Benifallet		
	- 1259	- 10	- l'Aldea		
Alfag Abinaule	- 1291	- 32	- Tortosa	-	sarraí
<u>Alfaquí</u>	- 1248	- 8	- Tortosa		
<u>Algutzir</u>	- 1248	- 8	- Tortosa		
Alí Avinatrof	- 1296	- 35	- Tortosa	-	sarraí
Alí fill de Mahomet Avinatrof	- 1296	- 35	- Tortosa	-	sarraí
Alí fill de Moferrig Arahaudi	- 1291	- 32	- Tortosa	-	sarraí
Alió Ferrer	- 1282	- 21	- Ascó	-	sarraí
Alió Pere	- 1282	- 17	- (Ascó)	-	sarraí
Axia	- 1279	- 14	- Llíria	-	sarraína
Ayça Avinatrof	- 1296	- 35	- Tortosa		
<u>Aljama dels sarraïns</u>	- 1216	- 2	- Tortosa		
	- 1247	- 7	- Tortosa		
	- 1255	- 9	- Tortosa		
	- 1258	- 10	- l'Aldea		
	- 1286	- 30	- Aragó		
	- 1291	- 32	- Tortosa		
<u>Almoravides</u>	- 1248	- 8			
<u>Cadí</u>	- 1216	- 2	- Tortosa	-	Abobachr Avinahole
	- 1218	- 3	- Tortosa		
	- 1247	- 7	- Tortosa		

<u>Cadif</u>	- 1248	- 8	- Tortosa	
	- 1255	- 9	- Tortosa	- Mafomet
	- 1258	- 10	- Tortosa	
	- 1282	- 17	- Tortosa	
	- 1287	- 17	- Ascó	
	- 1291	- 32	- Tortosa	
Elfi	- 1291	- 32	- Tortosa	- Sarraïna
Eunile Habib	- 1291	- 32	- Tortosa	
Execlino	- 1294	- 34	- Tortosa	
Fàtima	- 1226	- 4	- (Tortosa)	- Sarraïna
Guaixii	- 1282	- 18	- Tortosa	
Humille	- 1282	- 19	- Tortosa	
Joverio	- 1282	- 18	- Tortosa	
Jucef Abingena	- 1291	- 32	- Tortosa	
Machomet Abinsait	- 1234	- 5	- Aldover	
Machomet Agnar	- 1234	- 5	- Aldover	
Mafomet	- 1255	- 9	- Tortosa	- Cadif
Mafomet	- 1282	- 16	- Ascó	
Mafomet Gavarreg	- 1291	- 32	- Tortosa	- Cadif
Mafomet Ximeles	- 1246	- 6	- (Tortosa)	
Mafomet fill de Xuayb	- 1226	- 4	- (Tortosa)	
Maoma	- 1284	- 25	- Miravet	
<u>Moros</u>	- 1218	- 3	- Tortosa	
	- 1248	- 8	- Tortosa	
	- 1248	- 8	- Saragossa	
Mofferrig Abimahomet	- 1291	- 32	- Tortosa	- Alamí de Benifalí
Mofferrig Abnelfaqui	- 1291	- 32	- Tortosa	
Mofferrig Arrahauhi	- 1291	- 32	- Tortosa	
Mjhebe	- 1282	- 18	- Tortosa	
Nage	- 1255	- 9	- Tortosa	- Salmedina
Nexina	- 1234	- 5	- Aldover	

<u>Sabalaça</u>	- 1258	- 10	- 1'Aldea	
Sait	- 1284	- 25	- Miravet	
Salema	- 1284	- 25	- Miravet	
<u>Salmedin a</u>	- 1216	- 2	- Tortosa	
	- 1247	- 7	- Tortosa	
	- 1255	- 9	- Tortosa	- Nage
<u>sarraïns</u>	- 1209	- 1	- Miravet	
	- 1218	- 3	- Tortosa	
	- 1226	- 4	- Tortosa	
	- 1255	- 9	- Tortosa	
	- 1258	- 10	- 1'Aldea	
	- 1258	- 11	- Santa Maria de 1'Aldea	
	- 1277	- 12	- Tunis	
	- 1277	- 13	- Tunis	
	- 1279	- 14	- Lliria	
	- 1280	- 15	- Miravet	
	- 1282	- 16	- Ascó	
	- 1282	- 17	- (Ascó)	
	- 1282	- 18	- Tortosa	
	- 1282	- 19	- Tortosa	
	- 1282	- 20	- Tortosa	
	- 1282	- 21	- Ascó	
	- 1283	- 22	- Amposta	
	- 1283	- 23	- Miravet	
	- 1283	- 24	- Miravet	
	- 1284	- 25	- Miravet	
	- 1284	- 26	- Tortosa	
	- 1285	- 27	- Tortosa	
	- 1286	- 28	- Tortosa	
	- 1286	- 29	- Miravet	

Sarraïns

- 1286 - 30 - Regne València i Catalunya

- 1287 - 31 - Tortosa

- 1292 - 33 - Tortosa

- 1294 - 34 - Tortosa

- 1296 - 35 - Tortosa

Semxa

- 1284 - 25 - Miravet

Sengal

- 1294 - 34 - Tortosa

TOPONIMS ESMENTATS EN ELS DOCUMENTS

	ANY	DOCUMENT
L'ALDEA	- 1258	- 10
	- 1258	- 11 (Sta. Maria de l'Aldea)
ALDOVER	- 1234	- 5
AMPOSTA	- 1258	- 10
	- 1258	- 11
	- 1282	- 20
	- 1286	- 26
ARAGÓ	- 1218	- 3
	- 1247	- 7
	- 1255	- 9
	- 1258	- 10
	- 1280	- 15
	- 1284	- 25
	- 1286	- 30
ASCÓ	- 1282	- 16
	- 1282	- 17
	- 1282	- 21
	- 1283	- 22
BARBASTRE	- 1218	- 3
BARCELONA	- - 1247	- 7
BENASC	- 1218	- 3
BENIFALLET	- 1287	- 31
	- 1291	- 32
	- 1294	- 34
CANTAVELLA	- 1218	- 3

CASTELLÓ	- 1255	- 9
CATALUNYA	- 1218	- 3
	- 1258	- 10
	- 1286	- 30
	- 1292	- 33
	- 1294	- 34
CERVERA	- 1258	- 10
CILLA	- 1258	- 11
FAVARA	- 1284	- 25
FRAGA	- 1282	- 20
	- 1284	- 26
	- 1285	- 27
GARDENY	- 1218	- 3
GENOVA	- 1287	- 31
	- 1292	- 33
	- 1294	- 34
LLIRIA	- 1279	- 14
MALLORCA	- 1286	- 30
MIRAVET	- 1209	- 1
	- 1216	- 2
	- 1280	- 15
	- 1283	- 23
	- 1283	- 24
	- 1286	- 29
NAVATA	- 1284	- 25
ORTA	- 1282	- 16
	- 1282	- 21

CASTELLO	- 1255	- 9
CATALUNYA	- 1218	- 3
	- 1258	- 10
	- 1286	- 30
	- 1292	- 33
	- 1294	- 34
CERVERA	- 1258	- 10
CILLA	- 1258	- 11
FAVARA	- 1284	- 25
FRAGA	- 1282	- 20
	- 1284	- 26
	- 1285	- 27
GARDENY	- 1218	- 3
GENOVA	- 1287	- 31
	- 1292	- 33
	- 1294	- 34
LLIRIA	- 1279	- 14
MALLORCA	- 1286	- 30
MIRAVET	- 1209	- 1
	- 1216	- 2
	- 1280	- 15
	- 1283	- 23
	- 1283	- 24
	- 1286	- 29
NAVATA	- 1284	- 25
ORTA	- 1282	- 16
	- 1282	- 21

ORTA	- 1283	- 23
	- 1283	- 24
OSCA	- 1284	- 25
REMOLINS	- 1294	- 34
	- 1296	- 35
RESSASSOL	- 1284	- 25
RIBERA	- 1209	- 1
	- 1216	- 2
	- 1226	- 4
SAN GELONI	- 1258	- 10
SAN PERE DE CALANDA	- 1284	- 25
SARAGOSSA	- 1248	- 8
	- 1280	- 15
	- 1282	- 17
	- 1283	- 23
	- 1283	- 24
SICILIA	- 1284	- 25
TARRAGONA	- 1258	- 10
TIVENYS	- 1294	- 34
TORTOSA	- 1209	- 1
	- 1216	- 2
	- 1218	- 3
	- 1226	- 4
	- 1234	- 5
	- 1246	- 6
	- 1247	- 7
	- 1248	- 8
	- 1255	- 9

TORTOSA	- 1258	- 10
	- 1277	- 12
	- 1277	- 13
	- 1282	- 17
	- 1282	- 18
	- 1282	- 19
	- 1282	- 20
	- 1283	- 22
	- 1284	- 26
	- 1285	- 27
	- 1286	- 28
	- 1287	- 31
	- 1291	- 32
	- 1292	- 33
	- 1294	- 34
	- 1296	- 35
TUNIS	- 1277	- 12
	- 1277	- 13
ULLDECONA	- 1279	- 14
VALEMANYA	- 1284	- 25
VALENCIA	- 1286	- 30
VILANOVA	- 1246	- 6